

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesíti a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indít, mely a maga nemében egyedül álló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszerűs mind tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, a melyek sem hitüket, sem erkölceiket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos angolvászon kötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. sz.), valamint minden fővárosi és vidéki könyvkereskedésben.

A „Családi regénytár”-ból

megjelentek:

I-ső kötet.

Germaine eszménye.

Irta Montal Mária. Fordította Szentannai.

II-ik kötet.

Germaine eszménye.

Folytatás és befejezés.

D'Arbout ezredes három párbaja.

Irta Beugny d'Hagerne. Ford. dr. Rada I.

III-ik kötet.

Utak az életben.

Irta Cyprián.

IV-ik kötet.

Filemon ezredes.

Irta C. De Lamiraudie. Ford. A. Vilma.

Hol a boldogság?

Irta Minna Canth. Finnől ford. Bán A.

V-ik és VI-ik kötet.

Eszter.

Eredeti irányregény az alkoholizmus ellen.

Irta X... grófnő.

CSALÁDI REGÉNYTÁR.

ESZTER

EREDETI IRÁNYREGÉNY KÉT KÖTETBEN

Irta

X... grófnő

I.

Budapest

A Szent-István-Társulat kiadása

(VIII., Szentkirályi-utca 28.)

STEPHANEUM, A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28a.

I. FEJEZET.

A FONNYADT LEVÉL.

Ködös, hideg deczemberi regg volt. A román modorú templom méltóságosan emelkedett a sík magaslaton, mely mintegy talapzatát képezi. A jó falusiak, kiket a harang hívogatott, a hideg meg gyorsabb haladásra ösztönzött, szorgalmasan igyekeztek fölfelé.

A harang hatalmas mély hangon zengett, a két torony mint két óriás torok messze árasztotta bűgó szavát. Istenre emlékeztetve a híveket s buzdítva őket, hogy vele énekeljék: «Harmatozzatok égi magasok!»

Tény, hogy a mi vidékünkön és környékén az adventi hajnali misére legjobban járnak. Talán a külső sötét és a fényesebben kivilágított oltár ellentéte a hely szentségét ünnepélyesebben, élénkebben kiemeli. Talán a szegények az ő rongyaikban, a közrendűek az ő hétköznapi ruháikban jobban érzik magukat a félhomályban az emberek tekintetétől

védve; s így inkább egyedül véelve magukat Teremtőjökkel, lelkek szabadabban rakja le terheit. Szóval a «Rorate»-n mindig többen vannak a hívek.

Egy húsz éven túl levő leány is csaknem futva törekedett a templom felé.

— Jó reggelt Eszter kisasszony! — szólt egy anyóka, ki lassan kapaszkodott fölfelé — hát oly későn van már, hogy úgy siet?

— Bizony nénikém, a sz. mise kezdődik, fivérem már jó ideje fönt van; jöjjön, én majd segítem. — S karját nyújtván a kis öregnek, együtt haladtak fölfelé.

— Isten fizesse meg, Eszter kisasszony — szólt az anyóka mikor fölérték s szentelt vizet vett; s hogy jobban kifejezze a szívét betöltő érzést, a szentelt vizet ahogy csak bírta a fiatal lány arczába fecskendezte, mi őt szemének behunyására és mosolyra készíteté. De szívében meg volt hatva, mikor hallotta, mint mormogja az öreg asszony: «Hogy az Isten áldja meg a plébános úr hugát!»

Mikor Eszter kijött a templomból, javában havazott s vékony fehér lepel borítá a földet. Köpenyére sűrűn szállongó vaskos hópelyhek ragadtak s míg a hó-hullást nézte, eszébe jutottak a próféta szavai: «Harmatozzatok egek, felhők csepegjétek az Igazat.»

Ah — gondolá — ha az Igaz úgy hullatná ránc mind, a mi fehérséget, tisztaságot az ég rejteget! Mosolyogva nézte a vállait és karmantyúját lepő havat s hogy olvadnak a pelyhek cseppekbe, melyek mint a gyémánt csillognak. Oly szépnek tűnt föl előtte a hasonlat, hogy a felhők csepegik az Igazat, s úgy képzelte, hogy a rajta tündöklő gyémántok megannyi drága mennyei malasztok.

Elméje csaknem gyermekségétől fogva mindjárt kész volt a természetes dolgokat összehasonlítani a mennyeiekkel. Talán abból a vastag képeskönyvből tanulta el, melyet az öreg plébános ajánlatára kis korában vasárnaponként anyja adott neki. Egyszerűen írt «Szentek élete» volt az, abban a régi gyermekded irányban, mely mintha fölöslegeseznek tartaná az ékesszólás virágait, mert a tárgy fönsége elég, hogy hatást gyakoroljon a szívre.

Azt az egyszerű és magasztos költészetet a színes képekkel ellátott nagy könyvből merítette, mint a méh a virágból a mézet — ép oly egyszerűen! «Itt méz van, kiszívom.»

Hazaérve megállott a plébánia kapujának eresze alatt, s lerázva a csillogó cseppeket, melyeket jól esett oly becseseknek képzelnie, egy gyöngye sohajjal búcsúzott elmélkedése tárgyától — s futott a konyhába.

— Kérlek édes! csak hamar! — szólt a fiatal

pap, ki szintén épen hazaért — beteghez hívnak félóránnyira s azt mondják, súlyos bajban van.

— Tüstént — válaszolt Eszter — a víz már forr, a kávé kész lesz rögtön.

De hát kicsoda a fiatal papnak ez a huga, kiről a falubeliek annyi tisztelettel szólnak? Ha elmegy mellettök s halljuk mit beszélnek róla: mintha valami titok volna az életében.

Fivérénél jóval fiatalabb, értelmes, bájos és jó, miért nem ment hát mindedig férjhez? Nem akadt volna senki, a ki értékét fölismerje? Vagy talán elutasította a kérőket és szíve hideg maradt? Vagy talán azért nem ment férjhez, hogy fivérének, a plébánosnak szentelhesse magát?

Valóban most bátyjának szenteli magát s az ő érdekeinek, melyek Isten érdekei s melyeket közösen munkálnak. A multra nézve pedig elmondunk egyet-mást.

Van egy kis német költemény, ha nem csalódom ez a címe: *Hervadt levél a könyvben*. Egy vén leány, vén mint valami dédanya s unokaöcscsei és hugai környezik.

Mikor előveszi imádságos könyvét s kinyitja ott, hol egy hajdan zöld, most megfakult, száraz levél van benne, a gyermekek látják, hogy mindannyiszor köny pereg le arcán. S eltanakodnak rajta: ugyan mi titkot rejt az a száraz levél?

Eszternek, a plébános ifjú hugának életéből is van egy ilyen levél, nem oly fakó még, mint az ott a könyvben, de elfonnyadt örökre.

Nem olyan szerencsés, mint az öreg néni — hervadt levelére nincs köny a szemében. Nem mintha emléke talán kihalt volna, sőt ellenkezőleg gyakran újraéled szomorú lelkében, de a könyvek helyett, melyek mégis adnak némi enyhét, mert megmaradtak a vesztett boldogság után, — az ő száraz levele fölött, az ifjúságában felcsillámlott boldogság álma után, neki csak rideg borzalma van!

Most, hogy a plébánián gazdasszonyi teendői közt látjuk, mintha nyugalom szállta volna meg lelkét. De ha belé tekinthetnénk, látnók mint borzad a mult emlékeitől, mint remeg, hogy mit hozhat a jövő, mint eseng az éghez, mert úgy rémlik neki, hogy körülötte minden gyászos és sötét!

A kik járatosak a plébániára, a kik gyakran találkoznak vele s tisztelettel nézik tevékenységét benn a házban, szeretetét a házon kívül — el is tünődnek rajta: mit rejthet ez a tiszta élet, a mi e fiatal leányt oly különössé, néha oly zavarttá teszi?

Olykor, társalgás közben, nem tudni miért, mintha valami ijesztő gondolat fogná el. Valaki talán olyan szót ejtett ki, olyan eszmét hangoztatott, melytől megdöbbsent? Dehogy! a miről szó volt, abból ez meg nem fejthető.

A templomban gyakran látják a padra borulni sokáig a szent mise vagy vecsernye után. Mikor aztán az egyházi a templomot bezárni indul, a kulcsok csörgésére felriad, mintha álomból ébredne.

És furcsa, azt lehetne mondani, hogy fél a mások örömétől; mert vasárnaponkint, mikor a falusiak a korcsma előtt tánczolnak, rikongatnak, s a férfiak kurjantása felhangzik az éjben — ő megrendül. Mikor pedig a mámoros emberek rekedt kiáltásait hallja, mindig belesápad.

Bizony-bizony ideges, mondják a falúbeli műveltebbek; de a járás-orvos tudós képpel erősíti, hogy tisztán vérszegénység s egy kis vasas gyógy-mód csakhamar elűzné a bajt.

Kutassuk kissé multjának könyvében a Vértés Eszter fonnyadt levelét, hátha földerítnők a titkot!

Huszonnégy éves koráig Jékfaluban élt, hol atyjának csinos birtoka s a városka szélén kastélya volt. Itt élt az öreg Vértés, nejével, két fiával és egyetlen leányával.

Eszternek két fivére jóval idősebb volt; kész fiatal-embereknek tündek föl előtte, míg ő maga csak gyermek vala s így kissé elszigetelten érezte magát.

Ha nővérem volna, gondolá, milyen más volna! Vagy hát a fiúk ne volnának olyan nagyok, hisz így nem lehet velök játszani!

Mint valamennyi gyermek, ő is epedett a társak

után s magában unta játékait. Egyszerre azonban megváltozott a helyzet.

Vértesék tőszomszédságában élt egy idős, gyermektelen özvegy. Volt egy házacskája és néhány hold földje. A Jékeyek birtokából mindössze annyi maradt.

Lassankint eladogatták a birtokrészeket; de az öreg emberek még emlékeztek, hogy ez a rét, az a szántó, meg a szomszédos kis erdő is, a Jékey nagyatyáé volt. Az 1848-ik év nagy fordulatot idézett elő. Mi a parasztnak hasznára vált, másokat tönkre tett. A nagybirtokos, gazdagságának segélyével, könnyen megmenthette magát, de a kisbirtokosnak, ki a megszokott segélyforrásoktól egyszerre elesett, nem volt mivel elhárítani a csapást. Másrészt jólétben nevelkedvén, bőséghez szokván, nem izlett neki a munka, a nélkülözés, így aztán a középosztály nagy része kipusztult a vagyonból.

Jékey is nagyon kevesett tudott megmenteni az általános veszélyben, de neje addig takarékoskodott, gazdálkodott, míg sikerült neki férje birtokát aránylag jó karba hozni, némi jólétre vergődni, s mikor szemeit behúnyta, örököse, unokaöccse, beleült a jószágba s csakhamar odavitte nejét és gyermekét.

A Vértes-ház lakóira nézve az új szomszédok megérkezése nagy esemény volt. Vértesné, ki maga

is, mint leánykája, epedett a társaság után, szeretetreméltóan fogadta s hamarosan megkedvelte a fiatal asszonyt; a férfiak is megértették egymást, beszélgettek lovakról, ökrökről, szántásról s nem-sokára úgy voltak együtt mint régi jóbarátok.

Jékeyék gyermeke fiúcska volt, mindössze két évvel idősebb, mint Eszter, kissé elkényeztetett, de elragadóan csinos, kedves, nyílt tekintetű, hajlandó a játszi kedélyességre. Ama gyermekek közül való volt, a kiket nem csak az apjuk vagy anyjuk szeret és dédelget. A kis Bertalan csakhamar meg is nyerte az egész városka vonzalmát.

Csak az Eszter két bátyja nem szerette. A ficzkó bosszantotta őket; nagyobb volt, semhogy mint piczikével bánjanak vele s egészen mellőzzék, és kisebb, semhogy pajtásul fogadhassák. Hanem Eszter el volt ragadtatva. Végre akadt egy társra, ki korra hozzávaló, szereti az ő játékait, megérti az ő gondolatait — s mindez szinte beragyogta életét.

Még más is járult boldogságához, egyike amaz örömeknek, melyek feledhetetlenek, először ejtenek gondolkozóba s maguk után egész sereg édes, jótévő benyomást hagyva, a gyermeki léleknek mintegy virágfakadását képezik.

Eszter gyermekkorának ez a nagy öröme a Jékeyék kertje volt. A nagynéni takarékoságából

egész özvegysége alatt parlagon hagyta s olyan lett mint valami parányi őserdő. Hasonlított az «erdő alvó szépe» meséjének egyik-másik illusztrációjához, hol az erdő elbűvölt szépének hosszú álma alatt a repkény és vadszőlő mindent befutnak, elborítják a fákat, ágakat, a falakat, még az ablakokat is úgy, hogy többé ki sem lehet nyitni.

Jékeynek volt érzéke a festői iránt; a legnagyobb elővigyázattal vágta ki, a mi a szabad mozgást mérőben akadályozta, de a többit meghagyta, gonddal föntartotta, tilalmazta úgy, hogy a legvadabb, legeredetibb állapotában maradt természet benyomását tette.

Mikor Eszter ezt a kertet legelőször látta, olyan-nak tűnt föl előtte, mint valami megvalósult tündér-álom. Valóságos színpad, melyen ott szerepelt mind az a mese, mit a gyermeknek regélnek vagy képekben mutogatnak.

Az ő szántóföldekhez, rétekhez, ágyakba osztott kertekhez szokott szemei előtt ez oly nagyszerű, oly csodás volt, hogy szinte látta mint lépnek ki a berekből, a bokrok közül az igazi tündérek s most mindjárt elárasztják csinos ajándékaikkal.

Vértesszerette, ha gyermekei előtt néha tündérmeséket olvastak. Azt szokta mondani. «Hagyjunk azoknak a szegény gyermekeknek egy kis költészetet ebben a rideg világban; a valónak, az anyagi-

nak szele nem sorvasztja el oly hamar őket, ha a költészet permetét hintjük közé».

Pedig Vértés papa nem volt valami regényes hajlamú. Gyakorlati és számító a legfőbb fokban; a józan ítélettel volt benne érzék az egyensúly iránt, mely előre látja a túlhajtott jóból származó bajokat s föl tudja becsülni, mi mennyit ér.

Nyáron át Eszter mindennap átment a nagy kertbe pajtásával játszani. Ezt a lejtőn fekvő kertet patak szelte át, mely a harántos síkon több apró vízesést képezve csörgedezett alá medrének mohával fődött kövein. Mily élvezet volt a játék e nedves köveken, melyeket alacsony vízálláskor sorba rakosgattak, hogy a túlsó partra jussanak! Egyszer azonban baj lett, mert Eszter a patakba bukott s Jékéynétől restelt segítséget kérni.

És hogy szerette a két gyermek a lombos nagyfák alatt a mókusokat lesni! Ki látja meg előbb hosszú lompos farkát, meg a kis első lábát, melyek közt valami magot tart, meg hogy fintorgatja az arcát! Mily kedvvel nézegették azt a könnyed, fürge ügyes ugrándoazást. Aztán a madarak! Melyik ágra röppen? Ha én madár volnék, én erre szállanék! Eszter mindig az árnyasabb, sűrűbb helyet választotta.

A berkek titkait, vizek csobogását, madarak csi-csergését, mit a költők megénekelnek, a gyermek

is szereti és megérti. A természetnek mindeme hangjai zagyván, titkon az ő gyermeki nyelvén beszélnek neki s a gyermeki képzelet, szintén a maga nyelvén, meséivel válaszol.

Ám a gyermek e mesékben mily élvezetet talál, e zöldelő, tágas, szabad környezetbe mily eszményi boldogságot helyez!

A gyermekre nézve egy-egy árnyas nagy kert valóságos iskola. Az ágak, lombok ívei alatt a lélek költészetet szí magába; nem érti még, de egykor majd hasznát veszi. Míg a földön csetlik-botlik, lelke is csapongva száll fönt a szférákon át, korlátlan, féktelen. De megjön a nap, mikor e zagyva benyomások mind följúlnak, hogy azokat rendbe, összhangba hozza.

Testre-lélekre mily üdvös a gyermeknek az, ha ugrál, mászkál, ha fent üldögél a fa tetején annak a boldogságnak érzetével, hogy oly magasan van, mint a mókus, mint a madár, és magasabban mint azok, kik magasságukkal mindig uralkodnak fölötte.

Kis ember a gyermek, ő is szeret uralkodni onnét a magas ágról. És ha emelkedettebb természet, annál inkább élvezi, bár nem érti, a titokteljes gyönyört, hogy a magaslatok fölött lebeg s talán ebből meríti majd azt a tehetséget, hogy madártávlatból tekintse s annál jobban felfogja a világ ügyeit.

Kétségtől a gyermekek is úgy vannak vele, mint a nagyok. Az egyik gyermek nem hoz le egyebet a fáról, mint a maga almáját vagy csereszyejét, s ha megette: nem marad más emléke, mint hogy újra ráéhezik. A másik gyermek, az emelkedettebb fajta, visszagondol a rovar-dongásra, a lombsusogás zenéjére, melynek a szél a karmestere.

És biztosak lehetnek, ez a zene egykor magasabb színvonalra fogja emelni gondolatait, törekvéseit, ez a zene zsongani fog benne a bánat és öröm óráiban, bongani fog munkája közben s megkönynyíti terhét.

Isten akarata, hogy a természet ne hiába beszéljen hozzánk!

De a szabadságnak, levegőnek, a félvad természetnek mindeme benyomásai közt mintegy központot alkotott az az ábránd, mely körül a két gyermek szüntelenül forgott. Valami a Robinson Crusóé története, meg a Pál és Virginia idillje között.

Eszter mintha öntudatlanul is teljesen Bernardin de St. Piérre idilljét utánozta volna. Bertalan pedig inkább Robinson Crusóét adta s Eszter volt a Péntek-féle szolgáló-lény, ki mindenben segítkezik. Ennek azonban, csak módjával izlett a szerep, hogy Robinsonnak csupán szolgálója legyen és semmi egyéb. — Ám, hogy barátjának örömet szerezzen,

a maga jóságában és szelidségében elfogadta azt. E kalandos játékba Bertalan egészen belebódult; a legfurcsább nehézségeket találta ki, melyeket aztán mindig legyőztek. Csalhatatlanul diadalmaszkodott minden képzelt akadályon, melyeket kényére alkotott, pedig bizony nagyok, nehezek voltak.

Végre megpihentek a kunyhóban, melyet félig megcsináltak, félig elképzelték s ott főzték ki a terveket, melyeket majd végrehajtanak. Eszter részéről pedig a végső szó, a fő föltétel, szóval a játék veleje mindig az volt: «Majd ha én a te kis feleséged leszek».

A repkénynek ama női tulajdonsága szerint, hogy csak támaszkodva növekszik — Bertalanban csak férjcskáját látta s a kis feleségnek előre fölvetett szerepében tetszelgett. S a gyermekkornak ez egész ideje alatt Eszter és Bertalan megosztottak egymással mindent.

Ám amily mértékben növekedett az úgy csodált, úgy becézett úrfi, szüleiben nem lévén meg a kellő erély hibáinak ellensúlyozására, — annyira növekedett iszonyú restsége is. Nem mindenben ugyan, mert ha fára kúszni, kerítést mászni, birkózni kellett, ügyességben, fortélyban, akaraterőben minden kortársát fölülmulta. De a tanulás! Leülni és a fejét törni, lehetetlennek tűnt föl előtte, pedig észtehetsége nem hagyott semmi kívánni valót.

Tizenkét éves mult, mikor az elemi iskolát nagy nehezen elvégezte. Szülei akkor meghozták érte azt a nagy áldozatot, hogy az iskolai évre beköltöztek vele a szomszéd városkába, hogy a gimnáziumot kijárhassa. De minden év kudarczot hozott; a latin nem ment sehogy, a számtan meg még kevésbé, mikor meg a görögre került a sor, az épen rettenetes volt!

Eszter odavolt; résztvett a szülők bújában s szégyelni kezdte magát barátja miatt, míg egyszer eszébe jutott, hogy megkísérli őt dologra fogni.

Hozzálátott s az egész szünidő alatt ismételtette. Ha ellenszegült, megdorgálta: Nem szégyenled, azt fogják mondani, hogy buta vagy, nem is tudtál tanulni és mellőzni fognak. Aztán miből élsz majd? Tudod, hogy szüleid maguk nem bírnak eltartani.

Mikor játszótársától ilyen szavakat hallott, ez egy kis szeget ütött fejébe. Régi dolog, hogy a tanárok és a szülők soha sincsenek megelégedve. Társai közt pedig van elég olyan rest, mint ő; de meg — gondolá — a szorgalmasok sem vetnek meg, okosabbnak tartják jó barátságban maradni a lusták seregével, kik — mellesleg mondva — mindig a legvigabb czimborák.

De kis barátnéjának komolyságán nagyon megilletődött. Eszter, ki rajongva szerette a mulatságot,

ki vele élte át a játékok korát, osztotta mindazokat az ábrándokat, melyeket a gyermekek egymás közt szőnek, melyek a serdülő korban folytatva, bizonyos rokonszenves viszonyt hoznak létre, melyben megértik és méltányolják a gyakran nagyon is gyermekes mulatozásokat, melyek fölött az idősebbek csak megvetőleg mosolyognak — Eszter, ki mindezt átérti vele, mégis szükségesnek véli, hogy őt korholja?

Erre aztán kissé megemberelte magát s néhány éven át, hála Eszternek, a ki ösztöklélte, sikerült a vizsgálatokon úgy ahogy átcsuszni.

Gondolhatjuk, mily elismeréssel voltak a szülők Eszter iránt; valósággal beleszerettek s a szívből jövő ezer apró kedves ajándékok, mint virág hullottak az Eszter útjára.

Ez persze viszonzást vont maga után a Vértesház részéről s ezen a réven a viszony is napról-napra mind szorosabbá fűződött.

Néhány évig pompásan ment minden s a két család egész természetesnek találta, midőn gyermekeikben ugyanazon barátság folytatását látta.

De Eszter atyja, a tapasztalt, okos ember aggodott.

— Ha — mondá nejének — szabadjára hagyjuk a dolgot, Eszter csapdába kerül. Ő jobb szerencsére is számíthat, vigyáznunk kell. Különben is — tete

hozzá — nekem nem tetszik az a kölyök, meglásd, rossz vége lesz!

— Te mindig túlszigorúan ítéltél róla — felelt a nő. Úgy tett ő is, mint néha az anyák, mikor nem tudnak ellenállni a leányuk szívében nyiladozó első szerelem bájának s abban látszanak keresni megújódásukat, vagy talán kárpótlást azért, a mi-ben elszámították magukat s azért a hidegért, mi átsivított éltökön.

Vértessének egyébiránt nem volt mit panaszkodnia férje ellen; egész szívét neki adta, de, mint már mondtuk, éppen nem volt regényes természetű. Számító, józan, gyakorlati ember volt s neje szerint a hasznosat kissé nagyon is eléje tette a kellemesnek.

Vértessné szerette volna, ha kölcsönös vonzalmukat egy kis költészet pelyhedzi be, csak egy kicsi, mert éppen nem élt a felhőkben ő sem, egész komolyan vette a gyakorlati életet s háztartása minden apró gondját. Hanem a költészetnek az a kis humora, mely után epedett, több mint húsz éve gyötörte.

Miért is az a kis regény, mely szemei előtt gyermeke szívében fejlődni indult, mintegy a hiába álmodott, óhajtott, várt boldogság látványa volt. Hogyne kapott volna most ezen a boldogságon, mely Eszterének útjára harmatként hullani készült.

A zsörtölő atyára nem hallgattak, az apró tárgya-

kat, melyeket az útból elhárítani akart, megtartották; mikor pedig szigorúbban lépett föl, figyelmeztették, hogy már késő, hogy már hiába fárad, mert a baj megvan, Eszter már egészen átadta az ő derék kis szívét.

Bertalan ekkor húsz éves volt s épen letette az érettségi vizsgálatot és mert a szünidőre Jékfaluba készült, — Vértés kijelentette, hogy attól a naptól kezdve minden máskép lesz, Eszternek nem szabad a fiatal embert játszótársául tekinteni, az most már rá nézve csak olyan férfi, mint bárki más, kivel az életben találkozik, kihez a külső hideg udvariasság viszonya fűzi, semmi több.

De Eszter úgy találta, hogy az ő barátja egészen más. Az összehasonlítást teljesen elhibázottnak tartotta; ez — gondolá csaknem olyan, mintha olybá vennék az erdei fákat, mint a vén diófát, mely a házat beárnyazza, védi, mely alatt jobban lehet beszélgetni, mikor estenden mindnyájan alája gyűlnék a padra. Ugyan mivé lenne a ház, a család, ha a kedves diófát kidöntené a vihar?

És valóban, azt látta ő messziről közeledni, mint valami előreszáguldó porfelleget, — a vihart, mely kitépi szivéből — a mi ifjúsága hosszú évei alatt oly mély gyökeret vert abban!

A kijelentés után, míg leánya e bús gondolatokkal foglalkozott, az öreg Vértés is eltűnődött. Jól

érezte, hogy nagyon is messze ment, hogy a mit követelt, azt el nem érheti s bántotta, hogy atyai tekintélyén csorbát ejtett. De mit csináljon? A bajnak elhárítását legalább is meg kellett kísérlenie és ő sikert remélt.

De, mondjuk ki mindjárt — ez a remény hamar szétfoszlott. Eszter, ez az okos, józan és mindig engedelmes leány, maga sem tudta megmagyarázni, de úgy érezte, hogy azon naptól kezdve, mikor atya kimondta, hogy Bertalannak rá nézve idegennek kell lennie, azon naptól kezdve úgy érezte, hogy esze is, szíve is szárnyát szegi.

Alig érkezett haza a fiatal ember, addig csendes, nyugodt szerelmük szenvedélyes hévvel tört elő s támogatva és mintegy szentesítve az anya beleegyezése által egyrészt s 'Jékeyék hő vágya által másrészt — a csaknem gyermekes regényke egészen komoly színt öltött.

Eszter kijelentette atya előtt, hogy vén leány marad, ha gyermekkori barátjáról le kell mondania; kért, könyörgött — de atyjának vas akaratát törhetetlen maradt.

Azonban lassan-lassan csak azt látta, hogy leánya arcának rózsás színe tűnedezik, járása bizonyos bágyadtságot mutat, az ebédnek akárhányszor vége a nélkül, hogy egy falathoz nyúlna, s a szegény, addig oly erélyes, oly higgadt leány minden sem-

miségért sírva fakad — a lélekre mért megpróbáltatás alatt a test roskadozni kezd.

Vértess világosabban látott, sokkal jobban is szeretete gyermekét, semhogy meg ne lágyult volna, és mivel Bertalan az utolsó évben elég jóakarat bizonyítékait adta s érzelme Eszter iránt egészen kedvező világításban mutatkozott — az atya bízni kezdett s ha teljes beleegyezését nem is adta — hagyta a dolgot.

Eszter reménye újraéledt. Égett a vágytól, hogy megkérje atyját, hadd tarthassák meg az eljegyzést, hadd illeszsze életére a pecsétet, mely visszavonhatlanul megállapítja jövőjét — annyira félt valami rossz fordulattól. — De erre gondolni sem lehetett; Bertalan még nagyon fiatal volt, egyetemi tanulmányai befejezéséhez legalább még négy évre volt szükség s addig is állhatatosságának teljesen meggyőző bizonyítékait kellett adnia.

De hát Eszter szívében ismét élt a remény. Halvány arcza megint kivirult, járása visszanyerte azt a ruganyosságot, melytől az általános elgyöngyülés megfosztotta.

Eszter épen virágjában volt. Közép termete karcsú, bájos és hajlékony. Hosszú szemöldöktől árnyazott nagy kék szemeinek szelid kifejezését a ki látta, nem feledte el. Szemeiért meg kellett neki bocsátani kissé szabálytalan vonásait, nagyocska

száját; de szép tojásdad arcza, fejének és nyakának bájos tartása, hullámos, göndör gesztenye-hajának aranyos visszfénye, lényének mindez végtelen kellemet kölcsönzött.

Arczának inkább halvány színe a lelkesültségtől átlátszóságot nyert s azokra az alabastrom lámpákra emlékeztetett, melyek fölgyújtva rózsaszínt játszanak. De ha zavarba jött, mi e túlérzékeny szívnél gyakran előfordult, arczát némi ideges rángás fogta el s meglátszott az akarat erőfeszítése, hogy legyőzze magát.

Vértesszülemének kellett lennie, hogy megtanuljon idegein uralkodni, s talán a magát teljesen soha meg nem adó ellenszegülés küzdelme volt a leg-hathatósabb, legüdvösebb orvosság az olyan csak-nem beteges érzékenységre, minő az Eszteré volt.

Bertalan, kit jobb elhatározások ösztönöztek, mindent megtett, hogy a multnak rossz benyomásait eltörölje s az okozott bosszúságot jó viseletének bizonyítékaival elcsitítsa. És ez üdvös szándék mellett minden kellem, a melylyel meg volt áldva, fokozódott benne. Csinos külseje, deli növése, az az ő finom mosolya még csábítóbb lett, mert vidámabb, élénkebb, szellemesebb, mindenki előtt szeretetreméltóbb volt, mint valaha. Utóljára még az öreg Vértesszülem is azt gondolta, hogy igazságtalanul ellenkezett; az anya pedig diadalmaskodott!

Két hónap telt így el; az öröm két hónapja s a mi zavartalan, felhőtlen boldogságot az Eszter élete megbírt, ebben a két hónapban mind egyesült.

A legbájosabb, a legtisztább idill! Két lény, kik gyermekkoruktól szeretik egymást, a testvéri barátságból átlép abba az erős, mély érzelembe, melyet Isten oltott a férfi és nő szívébe, hogy megalkossa belőle azt a szent és egyúttal kedves felbonthatatlan köteléket, mely az örömet nagyobbá, a fájdalmat kevésbé keserűvé teszi.

Abban az édes biztosságban éltek, hogy egymáséi örökre. Fiatalság álma! mert az atya még nem nyilatkozott. De mivel minden a Bertalan magaviseletétől függött, kölcsönös bizalmuk azon szerelmen alapult, mely itt is bizonyára csodákat művel!

Ha valaki kétségbe vonta volna, hogy Jékey Bertalan lesz a legszorgalmasabb, legtakarékosabb jogász, ki a legpontosabban teljesíti a tisztességes joghallgató kötelességeit, — mily méltatlankodással fogadták volna ezt a kételyt!

Kivált Eszter egészen biztos volt! Nem ismerve a fiatal embereket környező ezer veszélyt, föltétlenül bízott. Sőt Bertalan maga is, növekvő szerelmében erősnek érezte magát, hogy minden várakozásnak megfelel. Igaz, sokáig fog tartani, s komoly munkáról lesz szó, de ő áldozatokra is képes lesz, hogy

megérdemelje azt az édes, drága teremtet, kinek varázsa mindjobban lebilincselte.

Jékeyék nagy kertje, gyermekjátékaik tanúja, barátjok, jótevőjük lett. Mert a nagy fák, az árnyas ligetek, a madarak, a mókusok, a patak üde víz-esései — az az egész szép természet, mely gyermek-lelküket dagasztotta, mintha csirájában már magában rejtette volna azt a hő szerelmet, mely most betöltte szívüket!

Él is jártak gyakran barátjoknak, jótevőjüknek köszönetet mondani. Brigitta, a vén szolgáló kísérte őket, midőn alkonyatig időztek a nagy kertben, csodálva a csillagos égboltot, s elmerengve gyermekkoruk idején, mikor meg akarták számlálni a csillagokat.

Eszter újjongott örömében, — bízva barátjában, annak ígéreteiben, hogy viselete feddhetetlen lesz. Szerelmét változatlanul megőrzi; — mit kívánhatott egyebet? Ha ez teljesül, atyjának beleegyezése biztos, és magát a várakozást az élvek egész láncolatának tekintette.

Egy ragyogó októberi napon, az Eszter szüleinél tett látogatás után utazott el Bertalan. Eszter elkísérte őt az élő sövényig, mely szüleinek birtokát szegélyezte, onnét meg szemmel követte, a meddig csak látta. Aztán hosszan elnézte még, melyek mögött eltűnt, a facsoportnak sárguló lombjait. Mily

gyönyörű színpompa volt az; zöld, vörös és sárga vegyület, az egészet meg bearanyozta a nap, mely ez alkalomra mintha ünneplőben jelent volna meg, hogy megerősítse mintegy azt az édes reményt, mely szívét ragyogta be. Az eléje táruló vidék, meg a szilfákkal, bokrokkal övezett, szalagként kigyózó patak bájos összhangba olvadt, mintha távoztában Bertalan árasztotta volna a természetre báját, melyet Eszter a búcsú emlékétől elválasztani sohasem tudott.

Valóban, ez a látvány ott az élő sövény mellett, mindig megállította s naponként újra meg újra látta mint távozik gyermekkorának barátja, szeretett társa, kiben hibái mellett is annyi a varázs, ki oly gyöngéden szerette őt.

Utóvégre úgy megszerette ezt a látványt ott a búcsúzás helyén, az élő sövény mellett, hogy külön kijárt oda elmondani neki, a mit Bertalanjának szeretett volna mondani.

Szegény Eszter, hogy elpirult volna, ha valaki ezt sejtí! Ő, a ki oly óvatos, a ki, bár a rajongás és költőiség heve emésztí, oly kevéssé engedte át magát az ábrándoknak, a ki szerette megfékezni képzeletét! Mint a lovas, ki meg akarja szelidíteni paripáját, mert eme győzelem a nemes állat értékét növeli — ő is úgy akart uralkodni lelkesültsége és költői föllengzése fölött.

És most mily gyermekségen kapja magát! Elpirult bele, de azért a búcsúzás helye, mint valami szerelmes, csak vonzotta mindig.

II. FEJEZET.

BERTALAN.

— Eszter! Eszter levél Budapestről . . . itt van . . . várj csak . . . no várj egy kicsit! . . . — És Jékey Berta hiába keresgélte ruháján a zsebet, a mint gyors léptekkel haladt a Vértes-ház egyik földszinti ablaka felé. S minél jobban futott és kapkodott, annál kevésbé találta azt a zsebet, úgy elbújt a szövet ránczai közt.

Jékeyné negyvenes, de üde arcú, szelid, nyílt tekintetű, szép matrona volt. Kissé gömbölyű alak, de épen abban a fokban telt, mely megfiatalítja a vénülő asszonyt; a minden mozdulatát jellemző fürgeség pedig megmentette a báj hiányától, melynek megőelő betűje a köpczösség.

A ki őt szemügyre vette, korosabb kiadásban bár, fölतालálhatta rajta Bertalan örökségét, az egészében összhangzó alkatot, a bájos hajlékonyságot, sőt a tekintet szelid és egyúttal finom kifejezését is.

A nyitott ablak sötét mélyében, a merre Jékey

Berta tartott, hirtelen két nagy kék szem villant meg.

Igazán túlzás nélkül, csak az a két nagy szem volt látható — rendesen a szemöldök árnya fátyolozta be, most tágra nyíltak s vidám, kigyúlt tekintetükben mintha az egész lélek tükrözött volna!

Eszter szólni akart, de nem volt rá ideje, mert Jékeyné, nagy buzgalma közben, hogy a budapesti levelet zsebéből kikobozza, elébevágott az olvasásnak s csaknem szóról-szóra hadarta annak tartalmát.

Eszternek szerencséjére, mert így kétszeres, sőt igazat szólva háromszoros volt a gyönyörűsége, ugyanis először elmondták, másodszor fölolvasták előtte, aztán meg fölbátorodva így szólt:

— Berta néni, nem olvashatnám el azt a levelet magam is?

És olvasta, — nem, szíttá, csak úgy nyelte az örömet, az élvezetet, mely arról a három beírt lapról áradott felé.

A fiatal Jékeyt anyai nagybátyjához adták, egy Budapesten lakó agglegényhez, ki, mióta a kor és betegség minden hivatalra képtelenné tette, visszavonultan élt.

Ő volt a fiatal ember mentora, vezére és pártfogója s e szerepében az a sokat hangoztatott, de gyakorlati hatásában nem mindig szerencsés elvezette: A fiatal ember hadd ismerje meg az életet

a maga tapasztalásából, pajtásai közt; hadd tombolja ki magát, ha elbukik, majd fölkél és máskor jobban vigyáz.

Ez az elv kétségkívül azért oly népszerű, mert igen könnyű megvalósítani. A kényelmes nagybácsi is két kézzel kapott rajta s még tőkét csinált belőle magának, hogy ő mily széles látkörű, előítéletektől ment ember. Egygyel több ok, hogy unokaöccsével szemben a «hadd forrjon ki» elvet alkalmazza.

Különben az első évben még meglehetősen ment a dolog. Csupán egyszer, Jékey úrnak egy barátja egy elég rossz hírű kávéház előtt haladva el, Bertalan ott olyanok társaságában látta, a kik sehogyszem tetszetek neki. Fölemlítette ezt a nagybácsinak, de az csak mosolygott rajta.

— Fiatal koromban én egyebet is tettem, azért mégis megvagyok! — S a barátjára vetett tekintet oly édes meglelégedést mutatott ifjúkori hőstettei fölött, hogy az öntelt gőgnek e megnyilatkozására nem volt mit válaszolni.

Elérkezett a szünidő. Bertalan kissé megváltozott, — szórakozott, Eszter iránt kevésbé gyöngéd volt; alig észrevehető semmiség, de mégis valami.

Eszter előbb megdöbbsent, aztán ráfogta, hogy csalódott, utóljára még hibásnak érezte magát, hogy kétkedett! És mikor este egyedül, elalvás előtt, végig gondolt a napon, minő fogásokat, minő

űrügyeket talált ki, hogy ámítsa magát! Macchia-
velli csak mamlasz, bamba kamasz volt Eszterhez
képest, mikor ez önmagát akarta csinálni!

Szívét, az ő szegény kis szívét borzongatta a
hideg.

Eh, gondolá, nem hidegség volt az, mind-
össze egy kis ijedtség, s ha jól utánagondol abban
sem volt igaza, ebből . . . meg ebből . . . meg emeb-
ből az okból. Igen, igen, mindenesetre csalódott,
hisz semmi ok, hogy szíve hűledezzen!

S józan ítéletére ráerőszakolta, a mit hinni akart!

A szünidő leteltével a búcsúzás nem volt oly
érzékeny, mint az előbbi évben; a szülők is észre-
vették, kivált a két anya megérezte, hogy ott a szív
körül hűvös van egy kicsit.

De a budapesti tartózkodás egész ideje alatt mi
sem történt, a mi szemet szúrt volna. A következő
szünidőben sem; legfőlebb az a szórakozottság, az
az elmerengés, melyhez kezdtek már hozzászokni.

Jött az egyetemi tanulmányok harmadik éve.

Bertalan sokat érintkezett két fiatal emberrel,
kiket az előbbi években néhányszor látott, de a
becsület ösztöne azt súgta, hogy kerülje őket.

Azok egyszer valami silány társaságba vitték, a
hol kelletlenül érezte magát s föltette, hogy többet
nem megy oda. De elment s másodszor már
kevésbé feszélyezte a társaság. Harmadszor ismét

csökkent a kellemetlen érzet és csakhamar otthon találta ott magát.

Addig érzékeny s minden aljas viszonyt elutasító lelke körül mintegy kéreg képződött. Bertalan megszerette már azt, mi alatta állt s ítéletének csodálatos meghibbanása következtében, a lealacsonyodásban még magasabban érezte magát.

Nem egyszer fordul ilyesmi elő.

A következő szünidőben, a viszontlátás örömének hatása alatt, Eszter nem vette észre, hogy barátja vesztett valamit őszinteségéből, hogy lelke nélkülözte már azt az átlátszóságot, mely annyi mindenért bocsánatot szerzett neki, mely külső báját teljessé, egész lényét összhangzatossá tette. Mert az az őszinteség mintegy pecsét volt, mely biztosságot nyújtott; és most az is eltörlődni kezdett.

A szülők búsultak, mert közéjük és gyermekük közé valami titok furakodott. De Bertalan olykor ismét a régi lett, jó és bizalmas; ilyenkor az anya megnyugodott s az atyát is sikerült megnyugtattnia.

Csak a ház öreg szolgálja csóválta mindig a fejét. Ha kérdezték, dűnnyögött valamit, vagy sóhajtott egyet, de megtagadott minden magyarázatot.

Ősszel visszatért Bertalan a fővárosba, az utolsó jogi évre. Czimborái már várták s a korhelykedés folyt tovább. Már az előző évben megtanult inni s szerencsétlenségére győzte a bort. Vérszemet kapott

s úgy érezve, hogy neki meg nem árt, hozzászokott az italhoz, majd, nem tudván többé ellenállani, reggelenként meg kellett lenni a pálinkának is.

Így iszogatott titkon a szobájában, estefelé pedig társaságban hitvány pajtásai közt, apró kávéházakban, kurta korcsmákban, vendéglőkben, ahol biztosra vette, hogy ismerőssel nem találkozik. Ott ivott, játszott, pénze pedig sebtén eluszott, de akadt uzsorásra, a ki kölcsönzött neki, mert az öreg nagybácsi gazdag hírben állt s az uzsorásban bizalmat keltett.

Eközben a bor megtette a magáét s a dorbézoló társaságban Bertalan eldurvult. Több kellemetlen ügybe keveredett, melyeket nagybátyjának kellett rendbehozni. Lassan-lassan odajutott, hogy néha még világos elméje is elborult. Keveset beszélt, komor lett, szemeiben nem volt meg többé a szellemesség kifejezése, mely neki annyi bájt kölcsönzött; az a nyílt, gyors járású ész pedig mintha folytonosan szundikált volna.

Ez évben a Bertalan levelei, melyek addig Eszternek örömét képezték, ritkábbak, rövidebbek, hidegebbek lettek. Hallgatását olyan gyöngé-mentségekkel magyarázta, hogy mindenki fölbőszült rajta. Eszter gyötrődött, törte a fejét, hogy kikutassa ama gonoszságok titkát, melyekről Bertalant vádolák. Azt tartotta, hogy igazságtalanok iránta, hogy nem

tudták vezetni. S ez utóbbi pontban nem is csalódott.

De mikor megjött a nyár, a kedves idő, mely gyermekkori barátját visszahozta, ábrándjai csakhamar szétfoszlottak.

Eszter megborzadt, mikor azt a tekintetet látta; majd az első bizalmasabb társalgás közben ellentmondásokon, hazugságokon kapta!

Mondhatatlan gyötrelmet érzett. Fájdalom és szégyen, remény és kétségbeesett küzdelem váltakoztak szívében. Ő, ki annyit tett érte, most elveszítse bátorságát? Nem, nem; meg fogja menteni és ő ismét az lesz, a ki volt, és az a becsületes, nyílt tekintet, melyet úgy szeretett, szemeiben ismét fölragyog és neki köszönheti majd.

Mikor pedig egy belső hang azt súgta, a mit atyja mondott: «tehetetlen vagy», az ő derék kis szíve összeszedte végső erejét és azt mondta: Akarom, sikerülni fog!

Azonban néha már korán, jóval ebéd előtt azt vette észre, hogy Bertalan szemei üvegesek, nyelve akadozik. Keveset aludt, álmos; ezzel biztatta magát, hogy elűzze az eszébe ötlő gondolatot.

Egy nap a Jékeyék öreg szolgáját látta, amint valamit a kabátja alatt vitt s zavartan, mérgesen nézegetett körül.

Mosolyogva szólította meg:

— Mi baj, Gyurka, olyan boszúsna látszik, szinte félek tőle!

— Jaj, édes kisasszonyom, van miért boszankodni, ha az ember karjain hordoz egy gyermeket, szereti, aztán lássa, megundorodik, az epéje föl-kavarodik! Nézze ezt . . . csak magának mutatom meg, a szülőköt megölné a bánat! — S kabátja szélét föl-hajtva, egy üveg pálinkát mutatott neki. — A szobának egyik szögletébe dugja; már harmadszor veszem el s mindig másikat találok a helyén! És — tette hozzá bús tekintettel az öreg — én már régen látom, mi lesz ennek a vége!

Szegény Eszter, mily hirtelenséggel szétszakadt a fátyol, melyet szemeire borított!

S hogy minden önáltatásnak vége legyen, az öreg folytatá:

— Tudja, kisasszonyom, én ismerem ezt a dolgot, hosszú életemben eleget tapasztaltam. A kik leiszszák magukat egyszer, úgy hébe-hóba, egy-egy jó ebédnél, vagy ha ráveszik a czimborák, azok nem a legrosszabb fajták; hanem úgy elbújva, reggel elkezdve, ezt nem lehet megbocsátani. Bizony szomorú, mikor az ember a jó gazdájának egyetlen gyermekét ilyen úton látja!

Nem nagyított az öreg. Esztendeje látta már közeledni és súlyosodni a bajt. A megelőző szünetidő alatt egy reggel meglepte az úrfit a szobájában

a pálinkás üveg mellett. A vén szolga, gyermekkorának őre megbotránkozott, elrémült, nem tudta magát türtőztetni s fenyegette, hogy rögtön bejelenti szüleinek.

Bertalan könyörgött, javulást fogadott, hízelgett s végre sikerült neki az öreg Gyurkában bizalmat gerjeszteni s kicsikarta tőle az ígéretet, hogy nem szól szemmit.

Egy darabig megállotta, de biz az nem tartott soká s a mikor a fővárosba visszaindult, az öreg Gyurkának a fájdalomtól nagyon elszorult a szíve.

Annyira elbúsulta magát, hogy szomorú sejtelmeinek elcsitítása végett aznap egy pohárral maga is többet ivott, mint rendesen s mintha forgott volna vele a világ. De el tudta titkolni, önmaga előtt egy kicsit röstelte a dolgot, aztán csak megvolt megint. Talán attól kezdve kissé elnézőbb lett s kétségkívül ez a bocsánatkészség jött segélyére, hogy lelkiismeretfurdalását elnyomja. Mert becsületes természete hibásnak érezte magát urával szemben; azt az ígéretet nem kellett volna tennie, ez árulás volt, mert a fiú iránt tanusított engedelkenység urának nem vált javára.

Az ilyen elmélkedések hatása alatt annyira főlháborodott, hogy Eszter előtt egész nyiltan szólott s midőn ez nagyításról akarta vádolni, jós hangon tette hozzá:

— Eszter kisasszony, ne felejtse, a mit mondok: bolondokháza, vagy börtön!

Eszter fölszisszsent s két kezével takarta el arczát.

E pillanattól kezdve marczangolta a fájdalom s mikor egy nap Bertalant holtrészezen látta, fájdalma tetőfokra hágott.

Két ember czipelte, karjai ernyedten lógtak alá, feje mellére csuklott, mintha valami baleset érte volna. Segélyére akart sietni, de a két ember sunyi mosolygása megnyitotta szemeit. Aztán elhaladva, néhány szót vetettek oda tréfás hangon, melyet a parasztember használ, mikor arról az egy pohárról beszél, a melylyel épen többet ivott valaki s melyet mindig könnyedén elnéző részvéte kísér.

Eszter érezte, mint szökik arczába a pír, lábai földhöz szegeződtek s néhány pillanatig moczcanni sem tudott. Végre összeszedve erejét, haza vándorogott, odaroskadt anyja karjaiba, a ki inkább csak megsejtette, mint tudta, mit látott a szegény gyermek.

— Tudod, kedves, rá sem kell gondolni többé — mondá az anya, mert félt, hogy szerelme még újra-éled. Látod — folytatá, míg a szegény lány vállain zokogott, — látod most, hogy lehetetlen.

Hiszen látta, de a szive majd meghasadt bele.

Azon az estén borzongás, utána erős fejfájás fogta el, éjjel pedig egy kis lázas önkívület. A kora

reggel előhívott orvos agyhártyagyúladást állapított meg nagyon aggasztó tünetekkel.

Néhány hét mult s míg Eszter lassan lábbadozott, az események rohamosan haladtak.

Bertalan visszatért Budapestre, hol az igazságügyi minisztériumban sikerült helyet szerezni néki.

Az uzsorások, kiknek tartozott, megrohanták. A nagybácsit gazdagnak hitték, ezen épült a hitele; most, hogy fizetésre került a sor, a fiatal ember pedig kijelentette, hogy ő arra képtelen: az öreg urat ostromolták.

Ez dühöngött, bezzeg átkozta már a «hadd forrjon» liberális elvét, melyet túlságba hajtanak, nevelészetű rendszerre emelnek; haragja aztán a bajnak közvetlen oka ellen fordult s noha ő engedte elkövetni, minden hibát öcsce nyakába tolt.

Öreg gazdasszonya, ki húsz éve szolgált nála, néhányszor meg is merte neki mondani: Dejszen, uram, ön a hibás, önre bízták, vigyázni kellett volna rá és féken tartani; de mikor szóltam, mindig csak azt hajtogatta: «Az asszonyok nem értenek ahhoz, a fiatalság majd elmúlik». Nohát majd elmúlik, nohát ennek a fiatal embernek szomorú vége lesz, azt én mondom!

Így telt el a tél s mikor a tavasz beköszöntött, a kimerült öreg sem enni, sem aludni nem tudott többé. Lépten-nyomon egy-egy uzsorás nyitotta

rá az ajtót; szüntelen öcscsének dúlt arcza lebegett előtte s mardosta a szívét.

A válság közeledett. Egy reggel levelet talált az asztalán; láttára megrendült, az ő írása volt.

«Elutazom, messze megyek, ne keressenek! Bocsánatot kérek szüleimtől, öntől: pártfogómtól s mindazoktól, kiknek gyötrelmet okoztam. Bertalan.»

Mialatt a bácsi ezt a levelet olvasta, a központi pályaház pénztáránál egy ember jelent meg. Alacsony, köpczös ember, kinőtt háttal, kissé lapos, görbe orral, apró ravasz és villogó szemekkel; rút pofa, ronda, kopott, szakadozott öltözet. Jékfaluba kért jegyet.

Néhány órával később Jékey sétaközben találkozott ezzel a daliával. Falun az ismeretlen arc mindig figyelmet kelt; Jékey is eltűnődött rajta: mit akar itt ez a zsidó?

Kivel van baja? Mi hozta ide? Végre mélyen behatolva a kis tölgy- és bükk-erdőbe, hol szívesen elsétálgatott, mintegy befejezésül azt mormogta:

— Tulajdonképen semmi közöm hozzá, nekem tökéletesen mindegy.

Ezalatt a zsidó a Jékeyék lakása felé tartott, odaérve, bezörgetett.

Egy szolgáló nyitott ajtót, törülgette a kezét, mert a konyhából szaladt ki s nyugtalannak látszott, kétségkívül a miatt, hogy a konyha szempontjából

komoly és fontos pillanatban történt kijövedele még kárt tesz az ebédben.

— Itthon van-e Jékey úr? — kérde a zsidó s vizsga szemmel nézett körül.

— Nincs, az imént ment el — szólt a szolgáló s készült becsukni az ajtót.

De az nem engedte s türelmetlenül kérde, mikor jön haza az úr.

— No, jó sokára, ilyenkor mindig sétálni megy s csak épen ebédre jön haza — válaszolt a leány s ismét kísérletet tett, hogy bezárja az ajtót.

Az embernek gonosz tekintetén öröm vilant át.

— És hány órákor van az ebéd? — kérde.

— Egy órákor, most meg már féltizenkettő, láthatja, hogy . . .

— Hát az asszonyság itthon van?

— Itthon.

— Akkor mondja meg neki, hogy igen sürgős beszédem van az úrral, de nem várhatom meg amíg hazajön s így az asszonysággal kell beszélnem.

És míg a szolgáló habozott, bizalmatlanul mérgetve a rongyos alakot, az hirtelen félretolta és bement.

Jékeyné Eszterrel beszélgetett, ki anyjától valami háztartási ügyben hozott üzenetet s mindketten egész belemerültek a beszédbe.

Mikor eléje toppant az idegen, kit senki sem jelentett be, odasúgott Eszternek:

— Maradj itt, gyermekem. Félt egyedül lenni vele s míg a félig nyitott ajtón át azt kutatta, ki eresztette be ezt az embert, pár szóval megkérdezte tőle, mit akar.

— Nagysáddal volna beszédem, de négyszemközt. S megnyomta az utolsó szót.

— A kisasszony előtt nincs titkom — mondá Jékeyné határozottan — ő itt marad.

— A mit mondani akarok, egyedül nagysádat illeti — szólt az s apró szemével oly furcsán hunyorgatott, hogy Berta néni azt gondolta: okosabb lesz a fiatal lányt eltávolítani, mert Isten tudja, mit mond majd ez az ember!...

— Ugy-e kedves, megvársz? — mondá Eszternek, míg az ajtó felé kísérte.

Mikor egyedül maradtak, a kis zsidó egy váltót húzott elő, melyen ez az aláírás állott: «Jékey Berta».

— Nekem ez a pénz azonnal, legkésőbb nyolcz nap alatt kell. Különben belátja, nagysád — tette hozzá nagy hajlongás közt — belátja, hogy kénytelen lennék...

Jékeyné az egészségből nem értett semmit. Váltót soha nem is látott, pénzügyekkel egyáltalában nem is bibelődött. Nyugodt élete abban telt, hogy

egészen férjére bízta magát s tényleg épen csak a háztartásra szükséges pénzt vette át tőle, a többivel nem törődött soha.

Szemeit a zsidó által eléje tartott iratra meresztve olvasta, bár nem értette a szöveget, a számokat, meg a saját aláírását.

— Jékey Berta! — ismétlé. — De ki írhatta ezt? Igazán furcsa, valamicskét hasonlít az én írásomhoz, de biztosítom, hogy nem én írtam. Hagyjon nekem békét, az egészhez semmi közöm.

A zsidó nem tágitott, magyarázgatta s szörnyen erőlködött, hogy megértesse vele a dolgot, de a derék, becsületes asszonynak nem ment a fejébe sehogy.

— De ha mondom, hogy nem én írtam alá!

— Hol a bizonyítéka nagysádnak? Állítson rá tanút, hogy ez a váltó hamis, akkor... S az apró szemek vígan pislogtak, mert a nyíltszívű járatlansággal szemben, míg a férj még másfél óráig távol lesz, nyertesnek hitte magát.

Bókolt, hajlongott, ugyancsak túlságos szószaporítással ismételve ámító fenyegetéseit, a legmeggyőzőbb hangon s minél hangosabb, annál zsidósabb modorban.

Egyszerre nagy sebbel-lobbal nyilik a kapu s mérges tekintettel jön Jékey.

Nem nyughatott. Míg a kis erdőben azon tűnő-

dött: mi közöm hozzá? bánom is én: nekem mind-egy, — jóformán észrevétlenül visszakanyarodott s mintha ösztöne sugta volna, gyors léptekkel hamarosan ott termett. Az udvar elején találta a várakozó Esztert.

— Berta néninél egy zsidó van bent, várom, míg elvégzi a beszédet vele.

Jékey szó nélkül futott a ház felé s dúlt arczától Eszter szinte megijedt. Követte csöndesen s az ajtó elé érve, ingerült hangok zaját hallá. A Jékeyé düh-től reszketett. Az üvegajtón keresztül az előszobában ott látta a három embert föléje hajolva valaminek, a mi nyilván a vita tárgya volt, beszédjük a hanglétra legmagasabb fokán harsogott s az előszoba üres falai csakúgy visszhangoztak bele.

Eszter remegve tanakodott, mi lehet az!

E pillanatban a levélhordó egy sürgönynyel közeledett az ajtóhoz s be akart menni. Eszter útját állta.

— Várjon egy kicsit — mondá — el vannak foglalva.

Igazán, hogy el voltak foglalva s a levélhordó csakhamar átlátta, hogy be kell várni a vihar végét.

Mikor azonban csak nem akart szünni, néhány percz múlva, megkoczkáztatta azt az ajánlatot, hogy a sürgönyt talán a kisasszonynak is átadná... Jékeyné úrnőnek szól.

— Jó, adja ide — mondá Eszter. Kapott az ajánlaton, mert nyugtalanította a gondolat, hogy ez az ember még meghall valamit, a mit nem kellene. A sürgönyt átvette tőle és eleresztette.

A vita mind élénkebben folyt. Most Jékey vagdosott gorombaságokat az uzsorás fejéhez, a zsidó pedig hol megalázkodott, hol szemtelenkedett. Jékeyné meg izgatottságtól remegő hangon mondá:

— Hamis; ha valaha volt hamis, hát ez az. Férfimnek igaza van, mikor azt állítja, hogy kész vagyok ezt a bíróság előtt nyíltan megmondani. Nyugodt lélekkel, tiszta lelkiismerettel esküt teszek rá, hogy én nem . . .

Eszter mindezt hallva, azt gondolta, nem lesz rossz beadni a sürgönyt, hogy e viharos jelenetnek véget vessen: bevitte és átadta.

Jékeyné gépiesen nyitotta föl s még boszúságtól nekirpúlva, hévvel ismétlé utóbbi szavait:

— Igen, nyugodt lélekkel esküt teszek, mert ez gonoszság, ez . . .

Abban a pillanatban egy sikoltás szakította félbe szavait, egy anyai szívből kitörő éles sikoly, a halálos gyötrelem, kétségbeesés és lelki fájdalom följajdulása.

Hátrahanyatlott volna férje segélye nélkül, ki fölfogta, de nem bírván föntartani, engedte lecsúszni a földre s úgy tartotta karjai közt.

— Eszter, kérem, olvassa föl hát azt a sürgőnyt, látja, nem tudok elmozdulni.

Fölemelte a lapot, de a mint belepillantott, nem ugyan sikoltás, de mélységes sóhaj fakadt ajkain. Egy asztalba fogózott, különben ő is összeroskad.

— De mutassa hát legalább — kiáltott Jékey, ki két kezével nejét fogva, abban az erőfeszítő helyzetben alig bírta magát tartani.

Eszternek volt annyi ereje, hogy odanyújtotta a sürgönylapot és ő olvasta:

«Bertalan ma reggel eltűnt, hátrahagyott levelében nem mondja, hova megy, az uzsorások megrohantak, jertek gyorsan, a helyzet tarthatatlan.

Lajos.»

— Az én fiám hamisító — mormogá — ily mélyre süllyedett! Oh szegény anya! S ráhajolva nejére, megcsókolta halvány homlokát és könyezett.

E jelenet alatt az uzsorás apró szemei majd nyugtalanul pislogtak, majd fölcsillogtak; végre látván, hogy ezek a körülmények nem igen fogják siettetni ügyét, eltávozott.

— Legalázatosabb szolgálja — mondá ugyancsak hajtogatva a derekát s gonosz mosolylyal tette hozzá: Majd máskor.

Jékeyné alig ocsúdott föl ájulásából, rögtön útra készült. Férje egyedül akart menni, de ő jobbnak látta, hogy ő is vele menjen Budapestre, a hol talán

csak megtud valamit, míg otthon egyedül megöli az aggodalom. Elutaztak.

Testvérükhöz érkezve egy bamba, agyonijedt aggastyánt találtak, a kinek még annyi lélekjelenléte sem volt, hogy a fiatal ember eltűnéséről a rendőrséget értesítette volna: A szegény atyának magának kellett utána látnia.

Abban egyeztek meg, hogy a rendőrség értesítését bevárják s az agglegény kis lakásában jól-rosszul elhelyezkedtek.

Berta fia szobáját foglalta el. Szívszakadva nézegette még csak iménti ittlétének apró emlékeit. A tükör keretébe szurkált kotillion-jelvényeket, a szivardobozt, melyet annyit használt. Az illatszeres üveget, mely csaknem üres, de az övé volt; s a szegény anya megtörve, lázas szenvedélylyel szíttá az ismert, az úgy szeretett illatot.

Több nap telt el. Jékey napjában kétszer, háromszor is elment tudakozódni, nem érkezett-e a rendőri irodába valami hír? Semmi!

Ellenkezőleg, több uzsorás próbálkozott hozzájuk jutni. Szerencsére sikerült őket elutasítani amaz ürügy alatt, hogy Jékeyné szenvedő állapota miatt nem fogadhat senkit.

Két ilyen kínos várakozásban eltelt hét után visszatértek a faluba s magukkal vitték az öreg urat is, hogy ne maradjon az uzsorások körmei közt.

Három hónap folyt le s a rendőrségtől a legcsekélyebb értesítés sem jött. Kegyetlen hallgatás, a mely a szegény szülőknek lelkét fenyegette már, midőn egy este, teljesen szokatlan órában, Jékey expresslevelet kapott.

Berta elsápadt s szörnyű aggodalommal hajolt férje vállára, hogy lássa.

Hibásan, reszkető kézzel írt levél volt, aláírás nélkül, de jelzett egy lakást azzal, hogy ott a szülők valami fontos dolgot fognak megtudni fiukról.

Jékey elgondolkozott. Berta pedig ujjai közt forgatta a levelet, vizsgálva az írást, a keltezt, a borítékot, a bélyeget: Budapest-főposta; mindez édeskeveset mondott, de a szegény anya a titokzatos levélnek minden csekély részletét megfigyelte, hátha onnét pattan ki az igazság. Úgy tetszett neki, mintha a levéllel bizonyos titkos áramlat fiától hozott volna valamit; kereste, kutatta, gyötrődött szíve, lelke, de annál a határozatlan ígéretnél egyebet nem talált.

— Vajjon — mondá Jékey — nem az a kis köpczös, pislogó, fekete szemű, oly mélyen hajbókoló emberke küldi ezt? Miért nem jött vissza többé, mikor úgy sürgette a pénzét? Három hónapja már, hogy semmi életjelt nem adott magáról. Itt rejlik valami...

— Azt hiszed, attól jön? — kérdé Berta s újra

elővette a levelet, olvasta azt a határozatlan ígéretet; forgatta, tapogatta, ujjai közt morzsolgatta a papírt, hiszen a reménységet szorongatta benne, az volt benne, az volt a vezér-fonál, melyet valami ismeretlen a távolból dobott, hogy a szerint igazodjék, hogy a szívére göngyölítse azt, míg a találkozás áldott pillanata elérkezik.

Öntudatlanul meg is kezdte már ezt a fölgöngyölést, mert egyik kezével szívére szorította, a másikkal eltakarta a levelet, hogy el ne röpphenjen az az édes remény.

Jékey azonban kissé bizalmatlankodott, a névtelenség szeget ütött fejébe. Miért nem nevezi meg magát?

— Én megyek, megnézem mi van a dologban — mondá nejének — téged pedig kedves, nem akarlak e hercze-hurczába keverni; úgy-e, itthon maradsz?

Csalódott. A szerencsétlent nem lehetett visszatartani. Szegény szíve már csak arra a gondolatra is földobogott, hogy fiáról hall valamit. Jékey hamarosan be is látta, hogy a vele menetelben emberi erő meg nem gátolja.

A jelzett lakás ez volt: Dob-utca... sz. földszint 3. ajtó. A vonatról leszállva, egyenesen odahajtottak. Az udvar hátulján ráakadtak a 3. számra.

Jékey benyitott s egy kis konyhában egy még

elég fiatal, tisztán öltözött nővel állott szemben, ki a fali szekrényben tányérait és konyhaeszközeit rakosgatta.

— Innét küldték ezt a levelet? — kérde Jékey előmutatva a neki címzett borítékot.

Az igenlő válasza minden bizalmatlansága eloszlott a névtelen irányában s tiszteletnek, sőt rokonszenvnek adott helyet. Körülnézegetve azt a benyomást nyerték, hogy itt a rend és tisztaság elkeseredett harcban áll nagy ellenségével, a nyomorral! A szegénység lakott itt, mely csínjával, tisztaságával, sok fáradságával tisztelelre gerjeszt.

— Jaj, de örülök, hogy megjöttek — mondá az asszony. — Szegény beteg fiam akar önökkel egyet-mást közölni... már három hónap óta tudja.

— Három hónap óta! — szólt Jékeyné. — S miért várt eddig?

— Oh kedves nagysága, halálos betegség akadályozta benne — azt remélte, majd meggyógyul és fölkeresi magukat, mert vannak dolgok — melyeket nem igen szeret az ember papirosra bízni, de...

E pillanatban a szomszéd szobából olyan mellhasító, nehéz, száraz köhögés hallatszott s utána a kimerültség nyögése.

— Hogy fogunk vele beszélni? — kérde Jékeyné. Azt hitte, haldoklót fog látni.

Az anya égre emelte szemeit és vállat vont, mintegy osztva a kifejezett kételyt.

— Majd megpróbáljuk — mondá. — Egyéb-
iránt, mivel részben tudom, mit akar önökkel kö-
zölni, talán segíthetek neki. Most bemegyek, meg-
mondom neki, hogy megérkeztek; addig is tessék...

A szegény asszony ülésel akarta megkinálni
őket, de bizony csak egy árva padja volt a falhoz
illesztve, azon is fehérenmű varrás, meg háztartási
eszközök voltak fölhalmozva, leülésre tehát gondolni
sem lehetett. Kissé zavarba jött, de aztán olyan
esdeklő tekintettel nézett rájuk, úgy kifejezte abban
sajnálátát, hogy több se kellett.

Aztán bement az érkezőket bejelenteni.

— Oh csak jöjjenek — mondá a beteg s hang-
ján megérzett, hogy erőlködik csengőbbé tenni s
megérzett rajta lázas türelmetlensége is. — Végre!
úgymond, komolyan és csaknem gyöngéden fo-
gadva őket. Mindenekelőtt pedig bocsánatot kérek,
mert nekem kellett volna önöket fölkeresnem.

— De hiszen tudjuk, hogy beteg lett — szólt
Jékey.

— Most pedig — tette hozzá Berta — a mit tud,
elmondja nekünk néhány szóval a nélkül, hogy
kifárasztaná magát.

— Igen — mondá a beteg elhaló hangon s
határozatlanul tekintett maga elé, mint a kinek erő-

feszítésébe kerül, hogy összeszedje magát s a kire nézve a szabatos elbeszélés szellemi munkája a legnagyobb fáradtság.

— Van tudomásuk valami váltóról... mely nem tudom milyen összegről szól, de a nagysád neve van aláírva?

— Igen, igen ismerjük — feleltek mind a ketten.

— Nemde, azt hiszik, hogy az aláírást Bertalan hamisította?

— Nos, nos? — kérde az atya.

— Más... azaz nem más, ő írta, de...

— Az ég szerelmére, magyarázza ki magát! — szólt Jákey lelkendezve. Ő írta anyja nevét vagy más?

— Ő, de... azt hitte a magáét írja: Jákey Berta... lan s mikor a második szótaghoz ért, az uzorás zsidó megfogta a kezét s kézjelet csináltatott vele. Értik?

És a beteg erőtllenül hanyatlott párnájára.

— A szerencsétlen! — kiáltott a boszus atya — a beteg kimerülését észre sem véve, hogy engedhetett az ellenállás nélkül!

— Akkor este — folytató a beteg erőlködve — sokat... sokat ivott!

Berta eltakarta az arcát és tompán sóhajtott.

— És nem tudja, mit tett? — kérdezte Jákey.

— Fájdalom, tudja... másnap... úgy rémlett...

— Hagyjuk pihenni — mondá férjének Berta, aztán a fiatal ember anyjához fordult: Édes jó asszonyom, nem mondhatná meg: honnét tudta meg az ön fia ezeket a részleteket?

— Fiam ismerte az önökét, hiszen, bár szorosabb barátság nélkül, tanulótársak voltak. Talán említette is Egres Géza nevét?

— Nem emlékszem erre a névre — mondá Jékey.

— Fiam egyszer a Simon Lévi zsidóhoz ment... mert egy idő óta rosszul folyt a dolgunk... forgotam a tűt, a mint csak bírom és mégis! A lakások olyan drágák — sóhajtott közbe — s pénzre volt szükségünk. Elment tehát az uzsoráshoz... de — szólt fiára tekintve — úgy látszik, ő maga akarja folytatni.

— Igen — mondá Egres — így történt: Simon Lévinek két egymásba nyíló szobája van... én a belsőben voltam vele, mikor hirtelen Bertalant látom belépni egészen földúlt arczczal.

— Ő látta önt? — kérde Jékey élénken.

— Fájdalom, nem! Épen az a baj! A szerencsétlen azt hitte egyedül van, tanú nélkül!

— Hogy-hogy? Kérem, magyarázza meg — szólt Berta.

— Ezt én is elmondhatom — felelt Egresné megfogva fiának kezét s ezzel mintegy értésére adta, hogy ne beszéljen többet. Megmagyaráz-

hatom ezt, mert fiam sokszor elbeszélte e szomorú jelenet részleteit!

— Álig lépett be a fiatal Jékey, a zsidó átrohant a szomszéd szobába, becsapva maga után az ajtót s ráfordította a kulcsot. Mindez pillanat műve volt s fiam szép szerével becsukva ott maradt a belső szobában, míg Lévi a fiatal Jékeyvel az elsőben tartózkodott.

— És ön mindent hallott? kérde Berta a beteg felé fordulva.

— Csaknem mindent, mert a zsidó váltig csitította ugyan Bertalant, de az mind hangosabban beszélt.

— Fiam megértette — folytatá Egresné — hogy barátja homályosan emlékezvén, mi történt a megelőző esti dorbézolás alatt, eljött megkérni az uzsorást, hogy legalább mutassa meg az írást. A csalásról meggyőződván, bezáratással fenyegette a zsidót, de az bebizonyította neki, hogy az igazságszolgáltatás nem tehet ellene semmit, mert nincsenek tanúk.

E pillanatban Géza egész erejéből dörömbölni kezdett az ajtón, kiáltotta a saját nevét, szólította Bertalant, hogy őt jelenlétére figyelmeztesse s tanúnak ajánlkozzék.

— Igen — szakítá félbe Egres — torkomszaktából kiáltottam, de az a szegény Bertalan már elvesztette a fejét. Hallottam, a mint kinyitja az ablakot, hallottam, a mint Lévi rákiáltott: «Az! nem

fogja tenni... nem öli meg magát nálam... harmadik emeleten vagyunk!... Szerencsétlen! Csak ne nálam!» És hallottam, szinte éreztem, mint küzd, mint birkózik a két ember, hogy legyűrje egymást... Aztán úgy vettem észre, hogy Bertalan csillapodni kezdett, hallottam bezárulni az ablakot, nyilni és becsukódni a lépcsőházba vezető ajtót... aztán síri csend lett; jaj, mit éreztem, itt a szívemben... nehéz volt, nagyon nehéz!

— Pihenj drágám — mondá gyöngéden az anya, majd vendégeihez fordult: És lássák, szegény fiam aztán mind csak azon erőlködött, hogy hallja, mi történt barátjával s hogy észrevétesse vele magát. Kiabált, öklével döngette az ajtót, majd elcsöndesedett, hallgatózott, a lélegzetét is visszafojtotta, hogy jobban halljon.

Ez egész elbeszélés alatt Jékey és neje aggodalmas, rémült tekinteteket váltottak.

— És aztán? — kérdék egyszerre.

— Aztán — mondá Egres — megtudtam, hogy szegény Bertalan eltűnt, aztán megpróbáltam fenyegetni a zsidót, de csakhamar be kellett látnom, hogy tehetetlen vagyok...

— Igen, igen — szól Jékey — az uzsorát meg a csalást a pokoli hatalmak segítik.

— Nem tettem semmit — folytatta a beteg — hogy megsemmisítsem azt a hamisított írást; az

még mindig fenyegeti önöket -- így rendeli a törvény — de ha sikerült önöket biztosítanom, hogy Bertalan nem oly vétkes, mint a minőnek gondolták, rám nézve ez is nagy vigasztalás lesz.

— Legyen ezerszer áldott! — mondá Berta, melegen szorítva meg a beteg kiaszott kezét. S látva Egresné aggódó tekintetét, hogy fiának az izgalom és fáradság már kínossá válik, fölkel, hogy távozzanak.

Bóldog anya — gondolta elmenőben Berta — legalább karjaiban hal meg!

S szomorú tűzhelyükhöz visszatérve, folytatták az ő nyugtalan, rideg éltüket, melyben hol metsző kín, hol zsibbadt fájdalom váltakoztak, mint mikor az ember egy szeretett lényt sirat és azt sem tudja: gondolatja hol keresse.

III. FEJEZET.

A KÁLVÁRIÁN.

Mit csinált Eszter e dráma alatt, mely hol éles, hol tompa fájdalom barázdáját hagyta maga után? Mit csinált a rögzös, tövises úton, melyet napról-napra meg kellett járni a teljes tájékozatlanság kétségbeejtő egyhangúságában?

Mikor betegségéből föllábadt, csakhamar világosan belátta, hogy atyja sohasem engedné meg

Bertalanra gondolnia, sőt anyja is most már mind csak azon volt, hogy kioltsa a tüzet, melyet oly gyöngéd szorgoskodással, olyan elvakult buzgalommal maga élesztgetett. Ha pedig önmagát vizsgálta, úgy érezte, hogy barátjától az utolsó szünidők szomorú tapasztalatai óta valami olyan természetű undor választja el.

Lelkében szemrehányást tett ugyan magának, meg is kísérelte legyőzni ezt az érzelmet, mindazáltal az egybevágó körülményekből látta, minden valószínűség azt mutatta, hogy sohasem lesz a neje.

De az az undor sajgó, keserű szenvedéssel járt. Egyenes ellentmondásban állott a szívvel, mely egész tisztaságában átadta magát s melyet most lesújt, összezúz a borzalom, a lealacsonyító vétek láttán.

Olykor áldotta lelkében szüleinek akaratát, mely gátat emelt az elé, a mit oly rettenetesnek látott; máskor meg az ő hősie lelke röstelte gyávaságát s elhatározta, hogy legyőzi magát s minden rábeszélő tehetségét fölhasználja és ráveszi szüleit, hogy ne ellenkezzenek tovább.

És e naponkint megújuló belső küzdelemben néha olyan búbanatot, olyan éles fájdalmat érzett, hogy azt hitte: fölül nem mulhatja semmi kín.

Pedig bizony az uzsorással ott a Jékey-házban lefolyt jelenet óta még nagyobb gyötrellem érte

Az örvény még tágult s mélyéből fekete homály sötétlett, oly fekete, hogy előbbi fájdalma csak gyermekbúnak tűnt föl, min később mosolyog az ember.

Szörnyű undor fogta el, undor minden emléke iránt, mert csaknem kora ifjúságától fogva valamennyi Bertalanhoz fűződött; szerette volna is emlékéből kitörülni a multat!

— Hamisító! — ez forgott eszében szüntelen. — Megrögzött iszákos és hamisító!... És még milyen!... a ki iszonyú bűnének mintegy eszközévé anyjának áldott nevét teszi. És ő szerette ezt az embert, kit az aljasság elsodort, ki olyan mélyre sülyedett!

A szegény gyermek majd megháborodott, mikor egy kínos álomban töltött éj után fölserkenve, a borzalmas való még a kábult agynak rémképeit is fölulmulta. Akkor két kezébe fogta a fejét, összeszorította mint valami sajtó, így akarván megállítani gondolatainak gyötrő lüktetését; fölhevülésében szinte látta nyüzsgő gondolatait, szinte érezte: árva fejében mint kavarognak, tolonganak.

De legrettentőbb, legőrültebb gondolata ez volt: ha huzamosan üdvös befolyást gyakorolhattam volna rá, megtartóztatta volna magát. Nem használtam föl befolyásomat, elhanyagoltam őt, szerelmemtől elvakítva keveset hatottam reá! S eme

tépelődéseiből azt a következtetést vonta le: a hibás én vagyok.

Aztán eszméletére térve visszarettent az oktalanságtól, melyen magát kapta, s elrémülve gondolá: Megőrülök! Majd, mint a nagy akaraterővel megáldott jellemek, hozzáfogott az ellenálláshoz, összeszedte minden erejét, hogy lecsendesítse magát s megfékezze képzelődését. Egészen helyes ösztönből a házi dolgoknak látott; örökösen foglalkozott, hogy ne legyen ideje gondolkozni. Ha a szükséges dolgokat elintézte, fölöslegest is végzett, csupán azért, hogy elfoglalja magát, elhallgattassa gondolatait.

Nyugalma lassankint visszatért, a túlfeszített idegek visszanyerték ruganyosságukat s egyúttal az előbb oly biztos, világos értelem is tisztán látott megint.

Az Egres Géza nyilatkozata talán lelkét is megnyihette. Szíve választottját legalább hát nem hamisító! De még mindig gyötörte a gondolat: Vajjon az a szerencsétlen micsoda fertőbe sülyedhet még!?

Azonban, mint sötét éjjel, mikor a felhő megszakad s nyílásán keresztül a ragyogó ég ölen előbukkan a hold, — borús gondolataiból ő eléje is úgy tűnt hirtelen egy élénk, szende és főleg üdítő fénysugár.

A mi megvillant elméjében: megcsendült füleiben, — az eszme testet öltött egy szóban és az a szó, mint valami édes dallam, bongott, zsongott untalan!

Abban a szóban annyi édesség volt, hogy Eszter boldogan mosolygott a békének, melyet a lelkében fakadó élv ígért.

Hol talált arra a vigasztaló eszmére, melytől rég elborult szemei felragyogtak, — mi volt az az édes gondolat, melyet szilárd alapnak tekintett, mely sötét bánatában világot gyújtott, — mi az az édes szó, mely füleiben mint bájos dal zengett?

Nem messze a Vértes-háztól egy sziklás, kopár hegyecske emelkedett, mely merő ellentétben állott egyrészt a Jekey-kert buja tenyészetével s annak a kedves, kanyargó patak által öntözött környékével, másrészt a jó karban levő kis erdővel, melyet a gazdag szomszéd fenn tudott tartani, míg a letarolt hegyecske a község birtoka volt, a községek pedig — mint tudjuk — a fák kiirtására rendszeren csakhamar készek.

E tar dombon egy Kálvária állt, az apró kápolnákkal jelzett állomások a domboldalon voltak elhelyezve, a tetőn pedig természetes nagyságban, két lator közt, a feszület uralkodott. Néhány, küzködéssel ápolt, csenevész fa lézengett körülötte: meglátszott, hogy sínylik a köves talajt, mely fáitól

megfosztva szabadon száradhatott; de azért a hívekre nézve, kik eljöttek az ő imádságuk és fáradságuk szerény adóját Istennek följánlani, az a satnya facsoport valóságos jótétemény volt.

Eszter gyakran föl járt oda. Egy reménynyel biztató, illattal teljes tavaszi napon megpihent a még lombtalan fák által gyöngén beárnyazott padon.

Elandalgott. Nézegette a gyermekkora óta úgy szeretett kertet — messziről sötét, sűrű tömeget képezett, onnét bujt elő a patak, mely a vidéket kigyózva járta be.

Távolabb, ott az élő sövény mellett, a «búcsú» helye — amott a városka. Jékfalú, házai összebujnak, csak a torony emelkedik ki fölöttük . . . szóval ott van mind, a mit szeretett, az elvesztett boldogságnak s jelen szenvedéseinek még olyan élénk emlékével.

Mindez lábainál terült el, mellette pedig odafönt, magaslatáról a vidék fölött uralkodva, a nagy feszület, az engesztelő áldozat jelvénye . . .

Esztert meglepte ez az összhang, s ekkor találta meg az áldott szót, az édes, vigasztaló szót!

— *Vezeklés!* — kiálta föl, mintha valami belső hang súgta volna. — *Vezeklés!* Igen, igen, a rosszért, a mit ő tett, én akarok vezekelni!

— Uram — mondá a feszületre pillantva — a szent szívednek okozott fájdalomért én akarok vezekelni!

— Arosszért, mit ő saját lelkének tett, én akarok jót tenni másokkal! Gyermeked lelke beszennyezte magát, — hogy lemossam, másokat akarok segíteni, hogy megtisztuljanak vagy tisztán maradjanak.

— Igen, igen, vezeklés! meg is akarom kezdeni azonnal — mondá a fölfeszített Megváltóra még egy tekintetet vetve, biztos levén benne, hogy Ő előbb-utóbb megtanítja, mikép fogjon hozzá. S e gondolattól elragadva csak úgy röpült a kavicsos ösvényen lefelé; azt hitte, szárnyai vannak.

A lábai alatt megcsuszamló görgő köveken tiszszor, huszszor is elesett volna máskor, ha ilyen sebesen halad. De most úgy érezte magát, mint mikor azt álmodja az ember, hogy roppant tereket befut, pedig a lába sem éri a földet, kezeit mint szárnyait emelgeti, majd szép csendesen száll alá s maga is csodálkozik rajta.

Eszter sem értette, honnét ez a ruganyosság. Mint valami kis pattogó lapda, úgy szökellett s ha a lábai alatt megcsuszó kövön egyensúlyt veszített, csakhoggy épen megbillent egy kicsit, rögtön ki egyenesedett s futott tovább.

Mint bájos őzike, ragyogó szemekkel, mosolygó ajakkal ért a hegy tövébe. Lihegett a szaladástól s egész meghökkent, hogy két férfi állt előtte, kik nevén szólították:

— No, no Eszter, mi lelt, hogy úgy szaladsz?

IV. FEJEZET.

A KÉT FIVÉR.

A két férfi, ki Esztert megszólította, mikor a hegyről sebbel-lobbal lefutott, az ő két fivére volt: Béla és Elek.

Jóval idősebbek voltak nála s ifjúságuk javarészt az iskolában töltötték. Jövőjükre nézve atyjok nagyon hamar megállapította tervét. Béla, az idősebb kissé gyöngye egészségű ugyan, de igen könnyen tanul, ez majd a papnevelőbe megy. A másik erős, izmos, határozott jellem, élelmes és egyúttal nagyon közlékeny természetű, jó családapa lesz. Az ő meleg szíve, mely önzetlen odaadással volt tele, úgy látszik, a családi örömökre van teremtvé, tudni fogja azokat élvezni és maga körül árasztani; napsugár lesz, mely beragyogja a házat, éltet, virágoztat mindent. Ez a szív adományaival oly gazdagon megáldott gyermek, legzsengőbb korától kezdve mintegy belső kényszerből sietett minden szenvedőnek segélyére, s gyors fölfogása, gyakorlati szelleme oly hamar megtalálta hozzá az eszközöket, hogy szülei a család jövőjé gondviselését látták benne, s a kedves gyermek iránt érzett szeretetük az előttük lebegő eszmény szeretetével olvadt össze.

Valami véletlen baleset vagy bárminő nyomorú-

ság kívánt segítyt, a kis Elek volt az első, a ki segített. A cselédek, parasztok, szegények ezt a gyermeket mindig szives mosolylyal, nyájas szóval fogadták — úgy látszott nekik, hogy a szive révén közelebb áll hozzájuk és jobban megérti apró vagy súlyos bajaikat s a szolgaság keserveit.

A három Vértes-gyermek, igen különböző módon ugyan, de dúsan meg volt áldva természeti adományokkal, és a szülők — meg kell adni — teljes gondot fordítottak nevelésükre. Csak egy hiányzott: az ájtatosság. Sem az apának, sem az anyának nem volt valami nagy tökéje belőle s ez okból meg sem adhatták gyermekeiknek azt a szilárd alapot, melyen minden épül és megáll.

Szerencsére a jékfalusi plébános, az egyszerű jó öreg, ki tudta ezt az ürt tölteni.

— Gyermekeim — mondogatta nekik — Istenért mindent! A mitek van, úgy-e mind tőle van? Nemde nagy hálával tartoztok érte?

És az ő józan, egyenes gyermeki logikájuk azt súgta nekik, hogy viszonzásul csakugyan kell valamit adniok, de mit?

— A mit csak tesztek, gyermekeim, minden munkátokat ajánljátok föl Istennek s akkor rögtön megtudjátok, kedvesek lehetnek-e előtte.

Az öreg pap előtt mindenik megnyitotta az ő kis lelkiismeretét az oktatásnak ama becses óráiban,

melyeket télen az aggastyánnak szerény szobájában, nyáron a plébánia udvarán a nagy almafa árnyékában töltött s az öreg úr rendesen azzal fejezte be a tanítást: «Most, gyermekeim, igyekezzetek előbbre haladni, igyekezzetek jobbak lenni. Ebben a munkában sohasem szabad megállapodni. Jusson eszetekbe: ha megállsz — bajra vársz!» S a legkülönfélébb hasonlatokkal magyarázta nekik, hogy a ki folytonosan előre nem törekszik, mulhatatlanul hátramarad.

Azután megengedte nekik, hogy megrázzák az almafát vagy a melyiken érett volt a gyümölcs; télen pedig betértek a kamarába; végre hazamentek, de mindig sajnálkozva.

Vértés, ki csak módot keresett, hogy gyermekeit elfoglalja, néhány óráig csendben tartsa, nagyon hálás volt plébánosa iránt, de korántsem megillető mértékben, mert nem tudta mily ösztönző erőt olt gyermekei szívébe az aggastyán, mikor azt mondogatta nekik: «Mindent Istenért! s ne állapodjatok meg soha!» Ez volt az ő egész tudománya.

Vértésre nézve tehát gyermekei jövője megállapított dolog volt. Gyakran emlegette is előttük és a gyermekek már zsenge korukban szembe néztek jövőjükkel, azzal a két szereppel, melyet atyjuk hajthatatlannak ismert akarata nekik kijelölt.

— Te, fiam — mondá az idősebbnek — szép

előmenetelt tehetsz. Jó emlékezőtehetséged van, a tanulás kevés fáradságodba kerül, ez gyorsan előre segít, ha tovább is szorgalmasan dolgozol. S mily szép jutalmad lesz — tette hozzá gyöngéden — ha egykor elaggott szüleid gyámola lesz!

A gyermeknek érzékeny, gyöngéd lelke volt, s eltűnődött: «Szüleim sokat költenek neveltetésre, igazán majd nekem is . . .»

Az anya pedig mosolyogva nézte véznább kis fiát, a ki csupán szellemi értékével lesz öreg napjainak támasza. Képzeletében annyi meglepő dolog fordult meg, a mi fölszította büszkeségét. Fiának kis kezén előbb egy nagy gyűrűt látott, melyet tisztelettel csókolgatnak! Majd, az a száguldó képzelet olyan bíbor színű valamihez érkezett, meg az a nagy bojtos piros kalap állt előtte . . . de akkor, megriadva, hogy oly messze ment, a jó mama fiának szőke fürteit simogatni kezdte, hogy megzabolázza képzeletét s a való birodalmába visszatérjen.

Mikor a fiatal ember a papnevelőbe lépett, azzal a becsületes, őszinte gondolattal ment oda, hogy atyjának engedelmeskedik: föltette magában, hogy szorgalmas lesz, kivívja atyjának meglegedését s meghálálja, a mit gondossága érte áldozott.

— Sőt — gondolá — miután atyám azt óhajtja, hogy az egész vagyon öcsémnek maradjon, megkönnyítem ezt s szüleim gondját kizárólag magamra

veszem. Eszter majd csak férjhez megy — tűnődött tovább — szüleit pedig ő fogja tartani s egész gyermeki szeretetével kezdett a munkához értük.

De csakhamar új fény gyulladt lelke előtt. Addig a papnak igazi rendeltetésére sohasem gondolt; most látta maga körül az igazi hivatásokat, az áldozat szellemétől, az Isten dicsősége iránt való buzgalomtól s a lelkek szeretetétől úgy áthatott sziveket! És látott azok mellett másokat, a kik nem olyanok voltak, a kik oly megvetésre, szánalomra méltóknak tüntek föl előtte, hogy mikor róluk önmagára fordította tekintetét . . . megborzadt!

Ide a papnevelőbe, hol oly magasztos dolgokra, oly természetfölötti önfeláldozásra készülnek — hát őt egyszerűen csak anyagi érdek vezette! Azt hitte gyermeki kötelességet teljesít, de most látja, hogy más úton van, — ez az út egyenesen Istenhez vezet, a gyermeki kötelességet nem szabad ezen keresni.

Mit csináljon? Mikép teljesítse a magára vállalt kötelességet, mikor fölismerte, hogy mint pap első sorban Istennek tartozik szentelni magát? Érezte, hogy azzal az anyagi indító okkal, mely idehozta, papi hivatásának kárára működne, hogy a reábíztott lelkek sínylenék meg, hogy saját lelkét is veszélybe döntené! Váltig akarta meggyőzni magát, hogy ez a két érdek összefér, de józan esze és

becsületes szive azt súgták: Ez a két dolog nem egyezik, szándékom nem elég tiszta!

E gondolat megzavarta, nem tudott tőle szabadulni, s a bizonytalanság, mire határozza hát magát, valóságos vértanúsággá tette életét. A becsületes világi ember egyszerű élete után vágyódott. Ennek a hivatásnak betöltésére képesnek érezte magát, oh, mily boldog volna benne! de a mit atyja követel, az meghaladja erejét.

Ilyen lelki állapotban gyötrődött, midőn egyszer öcsce jött meglátogatni. Tépelődő lelkét első ízben ekkor nyitotta meg előtte egészen. Aggályait, kételeyeit méltatlansága felől, Istennek világos hívását a családi életre, melyet a legmagasztosabb szempontból tekintett, s végre az atyja részéről főnforgó nehézséget, mind átöntötte öcsce szívébe olyan ékesszólással, a meggyőződésnek olyan melegével, hogy az néhány perczig csak némán álmélkodott.

A fiatal papnövendék a részvétnek, jó tanácsnak vagy bátorításnak legalább egyetlen szavát várta, de ez a hallgatás szinte megdermesztette s kezdte bánni gyöngeségét, mely rávitte, hogy lelkének legtitkosabb redőit nyissa szét, — mikor egyszer csak látja, hogy öcsce kitarja karjait, vállaira omlik és zokog . . . zokog.

— Hát nem vetted észre — szólt aztán Elek — hogy én is csaknem annyit szenvedek, mint te?

nem sejtetted, hogy a mióta idejöttél, lelkem teljes sovárgásával lesem: mit csinálsz s epeszt a vágy nyomodba lépni? A papnak főséges hivatása, föláldozni magát mások üdvéért, imádkozni, szenvedni azokért, a kik nem imádkoznak, a kiket bosszant a szenvedés, — Isten eszközeként az emberi léleknek a legfőbb vigaszt nyújtani — oh hogy vonz ez a hivatás! Méltatlannak tartom rá magam és mégis mintha valami felsőbb erő vonna! Ha meggondolom, hogy felebarátaim javára e nagy jótétemények kiszolgáltatója lehetnék és nem lehetek — ez leverő!

Pár pillanatnyi csend lett; a két testvért roppant izgalom tartotta fogva; végre Elek folytatá:

— Öregem, add át nekem a helyedet s foglald el az enyémet! Te vagy az idősebb, joggal száll vissza reád; atyánkat pedig . . . hát legalább megkísérlem beleegyezésre bírni.

Az idősebbre nézve ez a hajótörött deszkaszála volt, mert egyenes, becsületes lelke visszariadt a gondolattól, hogy pap legyen hivatás nélkül, pap legyen, míg nem hallotta Istennek hívó szavát, melyet a választott lelkekkel oly tisztán meg tud értetni! És ezt a hangot, melyet szive mélyén úgyszólván kémlelve kutatott, ezt a hangot ő nem hallotta!

— Öregem, add át nekem a helyedet s foglald

el az enyémet — ismétlé Elek. — Minden megvan benned, hogy a családi tüzhelynél azt a helyet nálam jobban betöltsd, mert a mit az imént mondtál, abból látom, hogy itt e falak közt érzelmeid csak fenköltebbek lettek. Ezek a szemináriumi évek nem vesztek el, sőt ellenkezőleg, olyan emberré tettek, ki magasabbról tekint a dolgokat, s ki képes lesz maga körül az igaz világosság áldásait terjeszteni.

Nem fárasztjuk az olvasót, nem soroljuk elő a testvérek beszélgetését követő fordulatokat, csak azt említjük, hogy egy kis rohamot is ki kellett állniok, mert az öreg Vértes akarata nem hajolt meg az első csapásra. Szerencsére az a vasakarat épen nem volt konok, az ész kormányozta, s mikor Vértes meggyőződött, hogy fiainak kérése helyes és méltányos — megnyugodott.

Béla, az idősebb, átvette a kis birtok kezelését, Elek pedig belépett a papnevelőbe s most, néhány év múlva, mint hidvári káplán látogatja meg szüleit.

Fontos újságot közölt velük. Kinevezték Hidvára plébánosnak az öreg pap után, ki halálos ágyán úgy nyilatkozott, hogy szeretné juhait fiatal káplánjának gondjaira hagyni.

Mihelyt ez az óhaj ismeretes lett, az egész község egyhangúlag kérte annak megvalósítását, mert a Vértes-ház kedves gyermeke, kire a szegények és

a sors üldözöttei oly vonzalommal tekintettek, mint férfi és pap tudta gyümölcsöztetni a tehetséget, melylyel a mennyei Atya megáldotta.

V. FEJEZET.

A PLEBÁNIÁN.

A lámpa körül összegyűlve nagy figyelemmel hallgatták egy este azt a levelet, melyet Béla főnhangon olvasott. A hidvári fiatal plébános írta. Életéről számolt be az utolsó változás óta.

Tág mező nyílt működésének, a lelkek iránt égő buzgalmának s felsorolta az újításokra vagy javításokra vonatkozó terveit, melyek mind arra irányultak, hogy híveit jobbakká, boldogabbakká s a mennyországra méltóbbakká tegye.

De a földi ügyek súlyos teherként nehezedtek rá. Sokat kellett bajlódnia, sok aprólékos gondja volt, hogy csekély jövedelméből megélhessen. Ez sok idejét elrabolta, — el a lelkektől, kedves híveitől, kiket mint gyermekeit szeretett.

A vén gazdasszony, kit anyja küldött, nem vált be, oktalanságból pocskolt s a pénz hamarosan elúszott. Oh, mondá, ha Eszter itt volna! Ha legalább néhány hétre eljöhetne, hogy rendet csináljon!

A levélnek ez utóbbi szavainál Eszter nagy szemeket meresztve fürkészte anyja, majd atyja szemeit.

— Nos, Eszter — szólott ez pipájából hatalmas füstgomolyt fujva — van-e kedved hozzá? egy kis szórakozás nem fog ártani, aztán nagy szolgálatot tennél szegény Eleknek is, ki nem ér rá az ilyesmire.

Ha atyja így beszélt, a többi magától jött s Eszter örült, hogy tört útra talált s nem kell ügye mellett harczolnia, mert ha az öreg Vértés egyszer kimondta, hogy ez vagy az megtörténhetik, akkor senki sem merte azt állítani, hogy ép oly könnyen el is maradhat.

Itt azonban szerencsére Eszter és atyja teljesen egyetértettek. Meglepő-e, ha úgy sietett elhagyni az apai házat, mely olyan bús emlékekkel volt tele? Egyébiránt csak néhány hétről van szó; nemsokára hazajön. Addig is milyen jó lesz megedzeni lelkét bátyja mellett, kit igazában csak most kezdett méltányolni.

Mióta szive oly kegyetlenül össze volt zúzva, vigasztalására senki sem találta el a megfelelő hangot, csupán Elek pendítette meg az igazi húrt, s azért a remény, hogy egy kis ideig abban a szelid, éltető légkörben élhet, nagy örömet szerzett neki. Mert az az élénkség, mely fivéreit meglepte, mikor a Kálváriáról lefutott, csakhamar eltűnt. Néhány napig ugyan ismét gyönyörködhetek elveszettnek

hitt mosolyában, ismét hallhatták dalolgatni, bár csak halkán, mert, hogy nekiereszze a hangját, mint a boldogság napjaiban, attól most visszariadt volna. De mégis dúdolgatott s már ez is oly meglepő volt, hogy anyja és bátyja boldog tekintetet váltottak, mintha mondanák: No, csak megvigasztalódik valahára!

Fájdalom, ez a derű épen nem volt tartós; arcza ismét elborult, szemeinek ragyogása megtört, nem is dudorászott többé s ajkán halva született a mosoly.

A lelke előtt támadt fényre, mely nagy világos képben eléje tárta a jövőt, kijelölte cselekvés-irányát: arra a fényre sötét felhő borult. Ettől a felhőtől nem láthatta a részleteket, homálya eltakarta föladatát s szegény szívét megint bús csüggedés fogta el.

Egyik nap ez az eszme, másik nap másik. Vezeklés... Jó, ezt akarja, de mikép? Kissé vakmerőn remélte, hogy Isten rögtön kimutatja annak útját.

Jó cselekedeteknek szenteli magát, ennyit világosan látott, de mikép? Zárdába lépjen? Mikor ezt anyjának említette, az fölajdult rá, s mert az önfeláldozásnak ettől a nemétől maga is félt, ezt a tervet csakhamar elejtette. Közben a falu szegényeinek áldozta magát s a legbetegbebbeket, a legnyomorultabbakat szemelte ki. Majd egy elhagyott szegény kis árva lányt tanítgatott a kátéra.

E határozatlan tapogatózások közt bátyjának hirtelen ajánlata olyan volt, mint valami fénysugár.

Jóformán meg se gondolta, mi vár ott rá, de úgy érezte, hogy valami titkos erő, valami sejtelen vonja. Sietve készülődött az útra s mint mikor a Kálváriáról lejött, úgy érezte, mintha szárnyai volnának s míg holmiját rendezgette: mit vigyen magával, mit hagyjon otthon, valami belső hang azt sugdosta: Jól teszed, eredj, ott akadsz nyitjára annak, a mit eddig hiába kerestél.

Eszternek a hidvári plébániára érkezése nagy örömet szerzett a fiatal papnak. Az öreg gazdasszony is örvendezett, hogy az ő súlyos felelőssége végre megkönnyebbül, mert valahányszor Elekhez ment, hogy bár a legcsekélyebb dologban is megkérdezze: mit hogy tegyen, örökösen csak azt a választ kapta: «Édes öregem, csinálja, ahogy jónak látja!»

És a jó öreg Brigitta zavartan, tanácstalanul hitta segélyül a paradicsom minden szentjeit. Valahára hát mégis meghallgatták, ime Eszter kisasszony, mint az ég küldöttje megjött, s hozott magával rendet, békét, örömet.

A falubeliek is csakhamar észrevették, hogy mióta nővére megérkezett, a plébános úr többet foglalkozik velük és érdekeikkel. Csakugyan, megszabadulva a mindennapi apró gondoktól, melyek Eszterre háramlottak át, több időt fordíthatott a

nyomorultak gyámolítására, azzal a kettős szándékkal keresve föl őket, hogy lelkileg is, testileg is segélyükre legyen s az anyagi jótétemény révén találja meg a szerencsétlenek szívéhez vezető utat.

Az volt aztán legfőbb öröme, ha megnyerte egy-egy szenvedő szív bizalmát s úgyszólván kezében tartotta azt, hogy éreztesse vele azt az édes vigasztalást, mely kibékíti Istennel, önmagával és embertársaival, szívesebben elfogadtassa vele egyrészt a sorsnak elkerülhetetlen csapásait, másrészt az okos tanácsokat, melyeket oly ügyesen tudott adni ama bajoknak helyrehozására, vagy elhárítására, melyeken változtatni hatalmában áll az embernek.

Ismert minden kunyhót, ismerte azoknak minden szükségét, részt vett fájdalmaikban s fájt neki, hogy nem képes orvosolni annyi bajt, főleg bizonyos vérlázító igazságtalanságokat.

Volt a faluban két ember, kiket a plébános szeretett volna a föld másik oldalára küldeni. Az egyik Mayer Ábrahám korcsmáros, a másik, keresztény ugyan, de a kinek mintegy hivatásos foglalkozása volt — az uzsora.

A hidvári plébános ezt a keresztény uzsorást olybá vette, mint a megtestesült ördögöt. Hamarabb megbocsátotta Mayer Ábrahámnak mesterkedését, ravasz fogásait, hogy lehető legeggyősebben adjon

túl az ő egészségtelen anyagokkal kevert utálatos pálinkáján; hamarabb megbocsátotta a zsidónak, hogy a keresztényt csalja: de a keresztény, ki testvérének gyámoltalanságával visszaél, kicsikarja fil-léreit, hogy azokból harácsolja össze vagyonát, ez felbőszítette.

Esti társalgás közben a két testvér együtt búsult mindezek fölött s azon tündöttek, hogy tenni kellene valamit, a mi legalább csökkenteni a bajt.

Eszter azt gondolta, hogy azoknak a szegény embereknek a takarékos-ságot megkönnyítendő, mindenikkel letétet a plébánián egy-egy perselyt, hogy abba rakosgassa krajczárjait, míg olyan összeg lesz, hogy a takarékpénztárba helyezhetik. Majd azt tervezte, hogy maga körül gyűjt néhány szegény leányt, gyári munkásnőt, megtanítja őket varrni, főzni, hogy ha egykor férjhez mennek, tudjanak tisztességes ebédet készíteni, s visszatarthassák férjeiket attól, hogy a korcsmába, csapszékbe járlanak enni, a mi maga kész veszedelem.

A mint közte és Elek közt mind bensőbb lett a bizalom, Eszter megtanult a szegény nép javával törődni, ezer dolog iránt érdeklődött, mi azt idézte elő, hogy kevésbbé bajlódott önmagával. Valóban úgy is érezte, hogy mióta Hidvárott van, egész újjászületett s csaknem borzadva látta közelegni ott tartózkodásának a végét.

— Meg kell kérnünk szüleinket, hogy hosszabbítsák meg szabadságodat, — mondá bátyja.

— És mennyi időre? — kérdé kissé remegő hangon.

— Hát... határtalan időre — szólt Elek mosolyogva. — Majd én írok haza, és csak nem lesznek kegyetlenek, örülni fognak, ha tudják, hogy itt jól érzed magad!

És Eszter olyan hálás tekintetet vetett bátyjára!

A plébános csakugyan írt haza a szabadság meghosszabbítása végett. Nyomós szavakkal kiemelte, hogy hugának erélye és tevékenysége Hidváron újraéled.

A tevékenység! Ez volt az öreg Vértesnek egyik fő tulajdonsága, ez volt gyermekeinek is egyik sajátos jellemvonása, melyre büszke is volt, mint különben minden dicséretes dologra, melyet gyermekeiben fölfedezett s atyai kevélységgel szemlélt bennük, mert mintegy tőle származik, vagy legalább az ő befolyásából ered. A kért szabadságot meg is adta öröme.

Orvosolni a nyomort, mindenekelőtt pedig föl-kutatni okait: Vértes Eleknek ezen járt az esze szüntelen.

Magas termete, hatalmas erős vállai, pompás egészsége, melylyel Isten megáldotta, úgy látszék neki, mind egyenesen arra van adva, hogy hálából

a jó Isten gyermekeit szolgálja. Nyílt, szelid és átható tekintete pedig oly bizalmat keltett, hogy a hidvári fiatal plébános az egész község bújának-bajának letéteményese lőn.

Mikor a szüntelen eléje tárt bajok okait kutatta, ez egész természetesen a társadalmi kérdések vizsgálatára vezetett. Lázás mohósággal olvasott el mindent, a mi e tárgyról megjelent; buzgó lelkét szinte emészté a vágy, hogy ezen a téren működjék, melyet e kor égető kérdésének tartott.

Kivált a földmívesek nyomora foglalkoztatta. A parasztot kizsarolja, tudatlanságát kihasználja az uzsorás és nincs gát, nincs korlát, mely akadályozza a megmértelyező érintkezést a paraszt és a kölcsönző, a kisértő zsidó között!

Egyszer kint sétált Eszterrel a közel mezőkön, egy parasztember szántogatott s egy gebe volt az ekéjébe fogva.

— De, édes barátom — szólt a plébános — hova tette a két jó sárga lovát? hiszen ismertem, szép állatok voltak.

— Jaj, plébános úr, elvitte a zsidó!

— A zsidó?

— Bizony az; tudja, csak úgy lassacskán, egy pár üveg pálinka... aztán egy pár forint kölcsön... aztán megint ez... megint az... Jó borsos kamatra... hiszen tetszik tudni!

— Fájdalom, szegény jó ember, tudom! De hát mit csinált? Láska, a tanya-szomszédja, úgy tudom, ő sem volt jobb helyzetben, mint maga...

— A szomszéd?

— Az, az! Épen amott van la! Két takaros pejkó az ekéje előtt, tudom, mély barázdát húz a földjére!

— Az ekéje előtt? a földjén? Hát azt hiszi, hogy azok az ő lovai? Tán a tisztelendő úr nem is tudná?

— Mit?

— Hát azt, hogy az mind a zsidóé, a szomszéd meg csak napszámos!

— Lehetséges az? — mondá Eszter.

— És mióta? — kiáltá a plébános boszankodva.

— Csak a mult héten kötötték meg ezt a siány vásárt... Az is olyanformán ment, mint az én két sárgámmal történt.... Tetszik tudni.... Egy kis üveg... Sok kis üveg... Az ember elfelejti megszámlálni... De bezzeg nem felejtí a zsidó! Összeszámlálja az, ki tudja tán még told is hozzá!... Aztán pár forintocskát kölcsön is kér az ember... Később megint csak kér.... Például, mikor egyik tehén megdöglik, a másik meg utána.

— És nem hitelez hosszabb időre? — kérdé Eszter.

— Jaj, drága kisasszony, ravasz ám az, mint a róka. Kinézi azt a percet, mikor legjobban meg van szorulva az ember és akkor követeli a tartozást.

Pénz nincs a ládafiában, hát rámegy a föld vagy a jószág!

— De hisz ez borzasztó! — szólt Eszter. — Hát nem segíthetne rajta valaki?

— Eh, ki jönne a mi segítségünkre! Ott a halmon túl, az egész falu ilyen sorsban van.

— Igaz — mondá a plébános — kétségkívül a zsidó bérlő az, ki tizenöt év óta...

— Úgy, úgy, tizenöt, sőt húsz esztendő óta űzi ezt a vérszopó mesterséget. Mert látja, tisztelendő atyám, a környékbeli öregek még emlékeznek, hogy ez a föld itt mind a mienk volt!

— A maguké? — kérdi Eszter.

— Nohát úgy akarom mondani: a mienk, a parasztembereké.

— És most ez mind...

— Az övé, mind az övé, a gazdag bérlőé, úgy szedte össze apránként. Mindig azon a bizonyos módon... Az apró kölcsönök révén.

— De hát — szólt Eszter — nincs becsületes ember, aki maguknak kölcsön adna?

— Hát, édes Istenem, a zsidó itt van kéznél, kínál, kísért... S a megszorult szegény emberen, nincs más, a ki segítene.

Eszter bátyjára tekintett, mintegy kérdezve: igaz-e ez, nem nagyít-e ez az ember? Hja! az bizony csak a pusztá igazságot mondta.

A két testvér hallgatag ballagott hazafelé a dűlő-utakon. Eszterre nézve mindez olyan új, olyan hihetetlen volt. A szegénynek tudatlansága oda van dobva zsákmányul az eszesebbnek és nincs senki, a ki közbelépjen. Nem hitte, hogy ilyen igazságtalanság lehetséges.

A plébános előtt nem volt új a dolog és mégis az ő nemes, becsületes lelke mindig megborzadt, valahányszor ez az állapot eszébe jutott.

A nap leszállt. Mikor a faluszéli házakhoz értek, egy asszony jött velük szembe, egy csizmadia neje.

— Ni, Csornayné — mondá a plébános — jó estét, hát hogy vannak, hogy ?

— Csak megvagyunk, plébános úr.

— Mit csinálnak a gyermekek ? — kérdé Eszter.

— Köszönöm a kisasszony szives kérdését. A legkisebbet most választjuk épen . . . Biz az sokat ri éjjelenkint ; de csak el kell tűrni . . . Mit csináljunk ?

Eszter, amint rátekintett Csornayéra, vette észre, hogy zavarban van. Huzdálta a kötője szélét, tipegett mellettük, látszott, hogy akar valamit.

— Hát a férje — szólt a plébános — dolgozik, ugy-e ? És munkája akad-e mindig ?

— Dolgozgat ; most hozzálátott, de attól tartok, hogy egy szép reggel . . .

— Már miért ? — kérdi Eszter.

— Persze, nem is tetszik tudni . . . S a kötő

szeglete mindjobban felgöngyölödött, Csornayné pedig hol jobbra, hol balra lógatta a fejét, mint a kit feszélyez a helyzet, szólna is, nem is. — Most pompásan megy a dolog — mondá — de... meg-néztem... Már csak kétszerre való van... Aztán vége!

— Ugyan minek lesz vége? — mondák a testvérek egyszerre.

— Hát kérem az újságban végére jár a tárcza, s épen kérni jöttem... Jaj, nem értik! Hát így van — mondá mosolyogva — hogy fölolvastam!

— Hogy, hogy? — szólt a plébános.

— Hát a plébános úr tudja, hogy uram estén-kint, mikor a munkát abbahagyta, mindig szívesen ellátogatott a korcsmába.

— Fájdalom, tudom!

— A minap a szomszédasszonytól egy újságnak a tárczáját kaptam s mikor az uram látta, mily édesdeden olvasgatom, megkérdezte, mi az. Előbb csak úgy elbeszéltem neki, aztán olvasni kezdtem, mikor pedig abbahagytam, rám szólt: «Folytasd no!» Folytattam, ő meg a bőröket és a szerszámaikat rendezgette, mint mikor hazulról készülődni szokott.

— De amint olvasásközben az újságból fölpillantok, csak látom, hogy az én uramnak eszéágában sincs elmenni hazulról!

— Tetszett neki? — kérde Eszter.

— Az ám, még le is ült a padra és pipára gyujtott. Én meg azt gondoltam! Jó, használjuk föl a dolgot! és folytattam, olvastam, olvastam ameddig csak bírtam. Szerencsére künn záporosó esett s mikor én elhagytam az olvasást, őt is elhagyta a korcsmába menő kedve.

— Derék, néni — mondá a plébános — derék. Hát aztán?

— Aztán? Másnap megint úgy történt, s mikor bevégeztem — pedig szép idő volt, — még sem ment el. Már néhány napja tart így, de...

— De az ujság végére jár. Ugy-e?

— Elég baj az nekem. Jaj, plébános úr, hogy az Isten is áldja meg, adjon egy könyvet, valami történetet, a mit olvashassak neki, hogy a korcsmába ne menjen! S a szegény asszony összetette a kezeit, még a szemei is könnyörögtek.

— Jöjjön — mondá Elek — majd adok valamit.

Tényleg volt egy kis könyvtára a nép részére; bizony igen kicsiny, mert az alsóbb osztályoknak való népies munkáink kis számmal vannak.

Csornayné követte őket a plébániára, honnét egy kötet könyvvel egész vidáman sietve távozott.

— Szegény asszony — mondá Eszter utána nézve. Majd egy sóhajjal a zongorához ült, ezt az időt szokta a zenére fordítani. Alkonyatkor, úgy lámpá-

gyújtás előtt, rendesen a zongoránál időzött. Kegyetlen ócska szerszám volt, olyan elnyűtt, rozoga jószág, hogy a régi plébános örökösei otthagyták, mert nem érte meg a szállítás költségeit. Eszternek mégis sikerült néhány dallamot kísélni rajta, ügyesen kikerülve azokat a hangokat, melyeket makacsul megtagadott és azokat, a melyeknek nyikorgása szörnyen sértette a fület.

Míg dalolgatott, észrevette, hogy ott a földszinti ablak alatt, melynél a zongora állott, valaki hallgatózik. Nem tudta kivenni, mert sötétedni kezdett, de úgy látta, hogy nagy tollas kalapja van, mely el-ejtűnik, mikor ő az énekét abbahagyja.

Kíváncsi lett s újra énekelni kezdett, kissé föl-emelkedett a széken, hogy jobban lásson, de csak nem bírt kivenni egyebet, mint a toll bokrétát, mely izgett-mozgott, amint a fej előbukkant vagy hátrahúzódott.

Mulattatta ez a bujósdi. Aztán elbeszélte a kalandot bátyjának is.

— Vajjon ki lehet az? — kérdé.

— Bizonyosan a Hidvály kisasszony; igen jó zenész, kétségkívül az éneket akarta hallani.

— A Hidvály-lány a kastélyból?

— Az, más nem lehet.

VI. FEJEZET.

A HIDVÁRYAK.

— Nem tudod, ki énekelget odalent a plébánián? — kérde Hidváry Gizella a szobalányát, ki éppen tömött fekete haját görögös kontyra csavarta.

— A plébános úr huga.

— Nem úgy, hegyesebb alakot adj a kontynak; még-még, egész csúcsos legyen, hisz így semmi jellege, nézd meg jól a rajzot — s fölemelve a divatlapot, odatartotta komornája elé a görög istennő módjára mintázott hajviseletet.

Gizella kissé maga is olyan antik-szoborszerű jelenség volt s tudta, hogy vonásaihoz tökéletesen illik az a hajdíz. S kezébe véve egy kis tükröt, megfordult, hogy a nagy tükörből arczélben nézze meg fejének körvonalait s ide-oda rendezgette apró pajzán fürtjeit, végre megelégedetten fölkel és szólt:

— És milyen a plébános huga, láttad már, úgy-e?

— Igen bájos, kedves és azt hallom, szereti az egész falu.

— Kiváncsi vagyok rá — válaszolt Gizella — igen szépen énekel. Mondd csak, Kati, hogy van öltözve, tudja egy kicsit, mi a divat?

— Nagyon egyszerűen jár, de mindig van rajta valami... meggyerő... vagy hogy is mondjam...

— Aha! Sikkes, úgy-e? A ruhája ujjai elég duzzadtak? A gallér meg a csipke szépen odasimul a nyakán?

Kati elmosolyodott.

— A mit én akarok mondani, nem épen az, a mit Nagysága sikk alatt ért... Nem is az utolsó divat, nem; de van azon a kisasszonyon valami olyan bájos és a mit magára vesz, úgy áll rajta, hogy!... hogy igazán takaros.

— Egy szó, mint száz, látnom kell őt, az ének nem megy ki a fejemből. — S öltözködését bevégezve, anyjához futott, elbeszélni neki, hogy a plébánia nyitott ablaka alatt éneket hallott, mely jóízű zeneértőre vall. Kedves mama — tette hozzá — nem híhatnád meg a plébános hugát, hogy velem zenélne?

Hidváry Gizella, rögtön kimondhatjuk, szörnyen unta magát a szép nagy kastélyban, melyben szüleivel lakott. Atyja szerette a szabad mozgást, szívesen kinyújtotta falusi tartózkodásukat késő őszig s mikor a tavasz első szalonkája megjelent, már nem tudott a városban maradni. Gyűlölte is Gizella azokat a hosszú csőrűeket! Mindig épen akkor jöttek meg, mikor legjobban mulatott!

Hidváryné rátekintett leányára s azt gondolta,

hogy bizony egy kis szórakozás nem ártana neki. Szerencsétlenségre Gizella nem szerette a komoly foglalkozást, az olvasást unta, a kézimunkát kerülte, egész életében jóformán csak a pipere iránt érdeklődött, a fő helyet az foglalta el. — «Ha a zenétől is elveszem a kedvét, gondolta anyja, miye marad?» Pedig féltette.

— Gyermequem, nem ismerem azt a nőt... előbb látnom kellene... nem akarlak ismeretségbe hozni valakivel, a kiről nem tudok semmit, a kinek családját nem ismerem.

De Gizella nem engedett.

— Tudod mit, mama? Látogassuk meg holnap a plébánost s akkor te mindjárt kinézed, miféle nő az.

Jó gondolat volt, mert Hidváryné biztos tekintettel rendelkezett, mi az elmésségnek, jó ízlésnek és érzékenységnek bizonyos vegyületéből származott, mely hamar kiérzi, kivel van dolga. Mindazáltal, mint okos asszony, előbb tudakozódott a fiatal plébános családjá felől s mert kielégítő értesítést kapott, a látogatás másnap megtörtént.

Eszter kitünő benyomást tett. Egyszerű modora, melyen a zavarnak árnyéka sem mutatkozott, könnyed, természetes társalgása, rokonszenves, bájos külseje, mely teljesen feledtette, hogy tényleg nem volt határozott szépség, mindez együtt első csapásra megnyerte Hidváryékat.

Mikor fölkérték, hogy énekeljen valamit, mosolyogva ült az ócska zongorához, előbb megüttött rajta néhány rútul nyikorgó hangot s aztán így szólt:

— Kérem, ez csupán ízelítő, hogy mit várhatnak. S míg azok nevettek, ő bátran belefogott az énekbe, gondosan takarékoskodva a rozoga szerszám hamis hangjaival.

Mikor a hölgyek a plébániát elhagyták, Eszterrel már egészen megbarátkoztak s Hidváryné azzal az erős meggyőződéssel távozott, hogy leánya csak nyerhet, ha e kedves teremtéssel érintkezik.

Megegyeztek, hogy Eszter másnap elmegy Gizelával zongorázni és énekelni.

És elment gyakran, a mikor csak a házi gondok engedték, mert a kastélyban azt a békés, enyhe légkört találta, mely lelkének jól esett. Hidváryné magatartásába Eszterrel szemben önkénytelenül is valami olyan anyai árnyalat vegyült. Maga Hidváry pedig szintén örülni látszott, hogy a plébániával szorosabb összeköttetésbe lépett.

— Valóban — mondá egyszer nejének — a hány-szor a fiatal plébánossal beszélgetek, mindig tanulok valami újat; olyasmikre irányozza figyelmemet, a mikre az én vén fejem sohasem gondolt.

Pedig az a vén fej, mint ő nevezte, nem vesztegette el idejét. Meggyőződhetett róla, a ki dol-

gozó-szobájába csak egy pillantást vetett. Föld-abroszok, tervezetek, főleg a mezőgazdaságról írt röpiratok, meg mindenféle nyelven a társadalmi-, munkás- és egyéb kérdéseket tárgyaló tanulmányok, jelentések szemmelláthatólag mutatták, hogy Hidvály határozott előszeretettel vonzódik azokhoz az egyesületekhez, melyek arra töreksenek, hogy a szegénységnek anyagi sorsát javítsák, másrészt erkölcsi színvonalát emeljék, az igazi vallásosság eszméi által.

Talán kissé rendszertelen volt a fölfogása a teendők felől. Akart jót, hasznosat alkotni, de nem igen tudta: mikép fogjon hozzá. Olvasott sokat, mindenféléről, a mit másutt életbeléptettek, de mindazt a saját vidékeinek szükségéhez alkalmazni, nem volt könnyű föladat. És mivel nem talált támogatásra, jóformán csak a tervezgetésnél maradt.

Egy nap mindnyájan a könyvtárba gyűltek, mely a háziúrnak dolgozószobául szolgált s melyet mintegy külön birodalmának tekintett, hova akkor huzódott, mikor egyedül akart lenni.

A terem közepén egy nagy íróasztal állott, köröskörül a szekrények, az erkélyre nyíló ajtó mellett pedig egy pamlag, néhány támlás-székkal a szögletbe befészkelve, társalgásra vagy szundításra hívogató, a mint épen tetszett.

A teremben kényelmes volt minden; semmi

fényűzés, de olyan lakályos, összhangzatos berendezés, mely a belépőre mindjárt a jólét és megelégedés benyomását tette. A szekrények fölött a falakon néhány arczkép, családi emlék, vadászati jelenet és egyebek. Nem birtak valami nagy műértékkel, de olyan ízléssel voltak csoportosítva, mely minden tárgy értékét emelte.

Esett s ők figyelték a pompás záport, mely az erkély talapzatát csapkodta. Hidváryné az egyik karszékben ülve, Gizella állva, atyja vállaira támaszkodva, Eszter kissé távolabb, mind csak azt nézték.

Önkénytelenül is mosolygott mindannyiuk, úgy örültek az esőnek, mely föl villanyozza az idegeket, újraéleszti a jó aratás reményét, elveszi a rémséges port, mely égette már a szemet, torkot s az útszéli fák lombjait azzal a rút szürke színnel vonta be.

Minden nekizöldül s mindenki együtt örül a szegény növényekkel, melyek már olyan szomjasok voltak és most oly élvezettel iddogálnak s mindenki tele tödővel szívja azt a langyos, illatos, kéjes levegőt, melyet a nyári eső hagy maga után.

Mikor a zápor elvonult s csak a nagy kövér cseppek hulldogáltak itt-ott az erkély ereszeről, Gizella kihajolt, hogy jobban élvezze, közelebből kapja azt az élvezetes levegőt.

Majd hirtelen visszafordult atyja felé:

— Papa — mondá — ez nagyszerű idő! Nyer-

geltessük föl a lovakat, megengeded? Köszönöm — folytatá be sem várva atyja válaszát. — Pompás lesz; a fák alatt megyünk, egy kicsit megrázzuk a galyakat, aztán megint esik az eső — mondá kaczagva s mintha gyöngy pergett volna ajkairól. Aztán megölelte atyját s futott az ajtó felé, neki-eresztett hangon csattogva azt a dallamot, mit az imént Eszterrel játszott. Üde hangja még sokáig hallatszott, míg a termék során áthaladt és szobájába ért.

Hidváry elővette a lapot s olvasni készült, míg leánya átöltözik. Hidváryné kézimunkához fogott, Eszter pedig az egyik szekrényhez közeledett, hogy a könyveket nézegesse.

Az a szekrény egy idő óta perpatvar tárgya volt férj és nő között; de a helyzet jelzésére bátran kimondhatjuk, hogy az öreg házasság között ez volt az egyetlen viszálykodás.

Hidvárynét bántotta a szekrényben uralkodó rendetlenség, szerette volna leporoztatni s szép rendben berakni azt a sok lomot, mely össze-vissza hevert egymásra s napról-napra nagyobb halomra gyűlt.

De férje a legkisebb célzásra erélyesen tiltakozott:

— Nem, ne bántsátok, csak ma ne... Talán majd valamelyik nap, ha lesz időm rá. Különben is minek?! Én egész jól kiismerem közte magam!

De az a nap, melyen ideje lett volna rá, nem jött meg soha és Hidváryné csak sóhajtozni mert, legfőlebb összemosolygott Gizellával vagy Eszterrel, valahányszor a szekrény előtt elhaladt.

Eszter egy kis csomag könyvet szedett ki, melyet éppen összekötözgetett s haza akart vinni, mert Hidváry a plébánosnak és hugának teljes szabadságot adott könyvtára használatára s alig mult hét, hogy hol egy könyv, hol egy füzet ne vándorolt volna a kastélyból a plébániára vagy onnét vissza.

Míg a kis csomagot azzal a csínnal és gonddal, melyet minden dolgában tanusított, zsineggel összekötötte, Esztert is elfogta a rendezés ellenállhatatlan vágya, mely bizonyos asszonyi természeteken uralkodik, a kik a rendszeretet és tevékenység adományával vannak megáldva.

— Uram — szólt a Hidváryné tekintetétől is bátorítva — ha lesz kegyes megengedni, ő nagysága és én szépen rendbehozzuk ezeket, egy óra alatt készen van!

— Édes Istenem! — szólt a háziúr kétségbeesett hangon — hát még kegyed is?

— Mire a sétalovaglásból hazatérnek, meglesz — mondá Eszter mosolyogva.

— De én aztán nem tudom tájékozni magam. Az én rendetlenségemben rendszer van s azt önök a rendjükkel összezagyválják s nem tudom többé...

— Kérlek, papa, gyorsan! — kiáltott Gizella, ki lovagló-öltözékben a kasiély udvarán várakozott — jer gyorsan, mert a Csillag türelmetlenkedik!

— Nemde, megengedi? — szorgalmazta Eszter.

De míg ismét tiltakozni akart, Gizella sürgette újra.

— Már megette a cukrot, nem tudom nyugton tartani; segíts föl, kérlek — mondá letörülve keztyűjét, melyen a ló egy kis tajtékot hagyott, mikor elvette a cukrot, melyet kis úrnőjétől mintegy buzdításul kapott. Talán arra a másik darab cukorra gondolt, mely a lovaglás végén jutalmul várt rá, mert jobb lábával erősen kapált s az udvar homokjába már jó mélyecske gödröt vágott.

Egy, kettő, három s lábát atyja kezébe téve, Gizella hirtelen fölpattant a nyeregbe.

Eszter és Hidváryné az ablakból nézték; az anya elégedetten mosolygott.

— Mily csinos a lovon! — mondá Eszter.

Valóban, termete oly előnyösen vált ki s végtelen bájjal tudott az ügető ló mozdulataihoz alkalmazkodni.

Eszter megjegyzésére Hidváryné igenlő fejbólintással válaszolt s a szép látványon gyönyörrel legetteté szemeit. Leányán, a bűvös jövő képén s férjén, kit húsz éve csodált és szeretett azzal az édes vonzalommal, mely lassacskán barátságba olvad át,

amint az ifjúság lepereg s a lélek megszabadul azoknak az üres, lenyüggőző dolgoknak terhétől, melyek az ifjúkorban oly elengedhetetleneknek látszanak.

A Hidváry-pár két kiváló lény volt, ama lelkek közül, kik az öregséggel csak szépülnek s kik nem mindenütt teremnek.

A fiatalságában higgadt, kissé közönyös nő kora haladtával nyert erélyben és tevékenységben. A heves, indulatos férfi némi szelídségre tett szert, mely koronkint megható is volt. Mikor haragra lobbant, megbánta szívből s cselédjei is azt mondták: örülhetünk, ha kidörögte magát a vihar, utána csak szebben süt a nap. Egy-egy jó szó, a szivességnek egy bizonyítéka mindjárt meghozta a vigasztalást.

És előkelő tetőtől-talpig! Előkelő keresettség nélkül, mesterkéltséggel, finomság nélkül. A középnemességhez tartozott és hála atyja rendezett viszonyainak, józan igényeinek, érintetlenül, minden adósság nélkül megőrizte csinos birtokát, míg körülötte a szomszédok egymás után elpusztultak.

Szerette Hidvárt, családjának minden emlékét, hagyományát gyöngéd, tiszteletteljes érzelemmel, melyből mint illatos virág sarjadt a francia életelv: Noblesse oblige! Nemesség kötelesség!

Mily gonddal ápolta ezt a virágot! Azt tartotta, hogy a kivel csak találkozik a faluban, szegény

vagy jó módú bár, de nála alsóbb osztályba tartozik, adósa annak. Mikép? maga sem igen tudta, szerette volna, ha akad mestere, a ki megtanítja rá, sőt valami titkos, megmagyarázhatatlan ösztönből várta is ezt a mestert; addig is, hogy ne veszítse idejét, szívta virágja illatát, hadd járja át lelkét — s minden alkalommal ismételte magában: Noblesse oblige: Nemesség kötelesség.

Igen, igen! így tünődött, nemcsak a születés nemessége, hanem az értelem nemessége és az érzelmek fenköltése is a szónak benső értelmében vett nemesség. Ez a nemesség csakúgy kötelesség, mint az, a melyet örökölt. És elgondolta: mennyi örökölt, szerzett vagy természetes nemesség van, mely nem érzi magát kötelezettnek semmire!

Mikor a lovak már eltűntek szem elől, a két nő munkához látott, mert Hidváry a Gizella második hívására, idegesen és aggódva, mint az atyák szoktak, midőn leányuk lóra ül, kezével olyanformán intett, mintha azt mondta volna: Csináljatok, a mit akartok, csak ereszszetek már!

A rendezetlen szekrényben volt néhány latin és egyéb remekíró, történelmi művek, a mai irodalomból is egy kevés mindenféle nyelven. Ez nem okozott semmi fáradtságot, a könyveket csupán szabályosabban kellett elhelyezni; de bezzeg gondot adott, mi a háziurat is fölbőszítette, valahány-

szor hozzá akartak nyúlni: az alsó polczos rész, melynek kiugrója fölül fél-asztallapot képezett. Oda volt bedugdosva össze-vissza minden, amint érkezett.

Eszter letérdepelt, úgy szedegette ki a papirokat s átnyújtotta Hidvárynénak, hogy nézze meg; de mikor már komolyan hozzá akartak fogni a rendezéshez, Hidvárynét kihívták.

— Jaj, kedves gyermekem — mondá visszajövet — nagyon sajnálom, de ma lehetetlen ezt csinálnom, a ruhatárban fontos ügyben várnak, nem lenne oly jó, hogy nélkülem folytatódná?

— Nagyon szívesen — mondá Eszter s egyedül csinálta tovább a munkát, hébe-hóba fölállt, az ablaknál leveregette a legporosabb füzeteket, majd visszament a szekrényhez mosolyogva olvasgatta azt a mindenféle címet.

«A burgonya» (franczia röpirat). «A sertéshízlalás módja» (angolul). «A csatornázás», «A fenyőszú» németül és így tovább. Hidváry összeköttetésben állott mindenféle gazdasági, erdészeti és egyéb társulattal és azok könyvtársaival, meg is küldték neki mindenünnen a nemzetgazdasági kiadványokat és közhasznú műveket.

Eszter még mosolygott e furcsa, előtte olyan új irodalmon, midőn hirtelen megrendült s ideges reszketés fogta el. A nála levő röpirat kihullott a

kezéből, odaesett a szekrény lapjára. Egy német könyvecske volt s ezt a címet viselte: «Wider den Trunk». Az iszákosság ellen. Valami fojtott zokogás tört elő kebléből. Elolvasta újra: Wider den Trunk. Nem, nem álmodott. «Herausgegeben auf Veranlassung des deutschen Vereins gegen Missbrauch geistiger Getränke. — Dresden Commissionsverlag Heinrich Minden.» Aztán két kezével eltakarta arczát és sírt.

Szegény Eszter, olyan régóta nem tudott sírni, csak borzadozott, csak összerezcent vagy reszketett, ha a rettentő multnak valami élénkebb emléke merült föl előtte. Most előtörték könyei s szeliden, mint az imént hullott nyári eső a kiaszott, égő talajra, úgy peregtek le arczaira. Még a zokogás is, mely csakúgy rázta, enyhület volt neki, hiszen az is oly rég kívánczozott már fölfakadni, hogy megkönnyítse szegény szívét.

Mikor már jó ideig sírt, még egyszer elolvasta: «Verein gegen Missbrauch geistiger Getränke» s önkénytelenül másodszor is megjelent ajkain az az áldott szó: *Vezeklés!*

Jóformán öntudatlanul térdre omlott, erősen összekulcsolta kezeit s az eget hívta segélyül a nagy, nehéz munkához, mely az előbbi pillanatban állt eléje.

Mert Eszter cseppet sem kételkedett többé; ezt

kívánja tőle Isten, ez az ő engesztelő, jóvátevő küldetése, a mit most lát maga előtt!

Föl-fölzokogott még, azért csak megkísérlette lapozgatva olvasni a könyvecskét. De könyveinek nedves fátyolán keresztül nézve tánczoltak a betük, nem folytathatta.

Keresett és talált erről a tárgyról egyebet is, aztán ismét megkísérlette az olvasást, de nem volt rá képes; könyvei egyre hulltak, folydogáltak végig az arcán szeliden, jótékonyan. Érezte szegény Eszter, hogy nem szabad elfojtania e jótevő könyveket, melyek megenyhítik.

Időről-időre hallgatózott, de a cselédség távol, Hidváryné a kastély ellenkező szárnyában elfoglalva, nem hallhatták. Szabadon engedte tehát könyveit és sírt, mint a gyermek.

Végre összeszedte a drága füzeteket, a csomagba csusztatta, hogy jobban elrejtse életének fájdalmas titkát. Ha valaki meglátja kezében azokat, nevet majd e különczködés fölött; s a meg nem értett fájdalomnak fáj a nevetés.

Minél előbb meg kell ezeket mutatnia bátyjának! Csak ő segíthet egyedül.

Kisurrant a szobából, átosont az előtérmen s szerencsére senki sem látta meg kisírt szemeit, a könyektől dagadt arcát.

Messziről észrevette Gizellát és atyját, kik lépést

jöttek hazafelé, hogy a lovak kifújják magukat; egy kis kerülőt csinált, hogy ne találkozzék velük s lassan mendegélt a plébánia felé.

VII. FEJEZET.

A SZERZŐDÉS.

Tizenegy óra este. A hidvári plébános ott ül íróasztala mellett; az egész ház csendes. Brigitta kint már mélyen alszik, Eszter az íróasztalba fogózva fölemelkedik, hogy a szokottnál hosszabb beszélgetés után szobájába vonuljon. Mert tizenegy óra a plébánián nagy idő, ott korán talpon vannak, éjszakázni nem divat.

— Eredj pihenni, drágám, én majd átolvasom ezt.

— De úgy-e, mind elolvasod?

— Természetes, mert ha eredményt akarunk, az ilyesmit tanulmányozni kell. Majd holnap még megbeszéljük. Eredj, kedves, igyekezzél aludni.

Eszter kiment, a fiatal pap pedig lapozgatni, olvasgatni kezdett. Végre ezen akadtak meg szemei:

«A szeszes italokkal való visszaélés ellen alakult Schönbach községi egyesület alapszabályai.

1. §. A tagok abban a tudatban szövetkeznek, hogy a szeszes italokkal való visszaélés községünk-

ben és egész hazánkban fenyegető, orvoslást követelő kórrá fajult.

2. §. A tagok egyesületet alkotnak, mely úgy saját kebelében, mint azon kívül, ennek a kórnak megismertetését első céljának tekinti.»

— Ez az — mondá magában — ezen kell kezdeni. Szövetkezni annak kutatására, minő eszközökkel lehetne a bajt csökkenteni, meggátolni. Azt hiszem, kettős párhuzamos működés útján: az egyik csoport a műveltebb osztályokra hat, hogy az eszmét forgalomba hozza, — másik közvetlenül a szegény osztályt puhítja szóval és iratokkal, főleg pedig egyéni befolyásával az egyesekre és családokra.

S gondolatába merülve, a fiatal pap tollat fogott és jegyzett:

A műveltebb osztályok megnyerése.

Föltüntetni a szeszes italok mértékletlen élvezetéből származó bajokat:

Ártalmasak az egészségre. Alkalmasak minden előforduló betegséget súlyosítani, halálössá tenni.

A szeszes italok megrövidítik az életet. (Bizonyítják az életbiztosító-társaságok, kivált Angliában.)

Az ivás elme gyöngeségeket szül, a melyek az öröklés útján ijesztő módon terjednek.

Segítségül hívni az orvosokat, az orvosi statisztikát, különösen a téboly eseteire nézve.

A rendőrséggel egyetértve, számszerűleg bebizonyítani, mennyi bűnnek fő oka az iszákosság.

Befolyásunkkal szorítkozzunk a pálinkával való visszaélés korlátozására, a munkásosztályokban ez a legtöbb, legnagyobb baj forrása. A bor, sör nem oly veszedelmes, és mert több baj ellen küzdeni nehezebb, támadjunk egyet, — harcz a pálinka ellen!

Teljes szigorral örködni a pálinkafőzés fölött, hogy a főnnálló rendeleteket végre is hajtsák. Nem engedni, hogy hamisított vagy egészségtelen anyagokkal kevert pálinkával kijátszák a szeszdóra vonatkozó törvényt.

Apasztani kell a korcsmák számát.

Ügyelni a borgyártásra, a bor legyen olcsóbb és ne rontsák.

A sör árát le kell szállítani.

A szegény osztály fölvilágosítása.

A pálinka csak szemfényvesztés a szegényre nézve. Nem tartalmaz semmi tápláló-anyagot. A pálinka csak azt idézi elő a gyomorban, hogy kevésbé követeli a táplálékot, de ezzel a testi erőnek árt. Az ember alkalmatlanabb lesz a munkára, mert elgyöngül.

A pálinka csak mesterkéltn, pillanatnyi meleget ad, a visszahatás hamar beáll: a ki iszik, a hideget később nehezebben tűri.

Az iszákos jobban ki van téve a járványos betegségnek, kolerának, vérhasnak és könnyebben belehal.

A pálinka állítólag gyógyszer. Bebizonyítani ez állítás hamis voltát! Csekély mennyiségben, heveny betegségeknel a pálinka lehet jó hatással. Nagyobb mennyiségben és különösen mint rendes ital a gyomrot megrontja, minden betegségre fogékonnyabbá teszi s előidézi az étvágyhiányt.

Ez esetben mi a haszon? kevesebb táplálék — kevesebb munkaerő, és — a pálinkáért temérdek kiadás!

A nagy ingaóra éjfél utött, a plébános rábámult, aztán tovább folytatta az olvasást:

Három beszéd az iszákosságról.

I. Az iszákosság szerencsétlenség az iszákosra nézve.

II. Az iszákosság szerencsétlenség a családra, községre és államra nézve.

III. Hogy kell segíteni rajta? . . .

Átfutva a három beszédet, látta, hogy egyszerű irányban vannak tartva, melyet a nép szeret, mert szokott beszédmódjához alkalmazkodik. S barátjára, a szomszéd plébánosra gondolt, ki buzgó, tevékeny ember volt, egyszerű megjelenéssel, mi az alsóbb sorsú emberekbe bizalmat önt. Beszédeiben nem

volt semmi ékesszólás, de szavának volt súlya, szívesen hallgatták.

Ha ő faluról-falura járva, a plébánosokkal és befolyásos emberekkel egyetértve, erről a tárgyról apró beszédeket tartana... lehetne valamit csinálni... az eszmét forgalomba hozni. Igen, az eszmét forgalomba hozni, ezen fordul meg minden!

Elég érdeklődőt találni, a kik valóságos mozgalmat indítsanak, értekezzenek, tervezgessenek!

Hiszen a tervtől a végrehajtás még messze van, sok kísérlet kudarcot vall, — az bizonyos; de utóvégre, ha látjuk a hibákat, majd igyekszünk ki-kerülni is.

Csak bátorság! Kell találnom legalább néhány embert, kik az ügy fontosságától át vannak hatva. S fejét kezeibe támasztva, gondolkozott egy ideig.

Először is itt van Hidváry. Az olyan ember mint ő, a ki mindig azon van, hogy jót tegyen, használjon, ő meg fog engem érteni. De hogy keltsek bizalmat benne, hogy tüntessem eléje lehetségesnek a sikert? ... Pedig mily kiszámíthatatlan jót lehetne tenni, hány lelket lehetne megmenteni!

A plébános képzelete aztán bejárta falujának valamennyi házát, kunyhóját. Látta az öregeket, kiket megjavítani, a fiatalokat, kiket megóvni kell.

Látta a vasárnapi összejöveleteket, melyeket rendezni fog, hogy megakadályozza a korcsmába-

járást. Mindenki fizet valami csekélységet, hogy megkíméljék a szegényt az ingyen jótétemény meg-alázó, nyomasztó érzetétől.

Lesznek — de nem szeszes-italok is . . . Minők? Majd megválnak! . . . Lesz némi szórakozás is, mulat-tató, oktató fölolvadások.

Végig gondolt környékbeli pályatársain, a plébá-nosokon és káplánokon; eltűnődött: kik lesznek legalkalmasabbak, hogy föl váltva átránduljanak s érdekes vagy gyakorlati tárgyakról egy-egy kis oktatást adjanak. Jótanácsokat a földművelőknek, például a mezei gazdálkodásról, kertészetről, fa-ültetésről, gyümölcsök kezeléséről, állattenyésztés-ről s ezer ilyesmiről.

Egy kis földrajz sem volna rossz . . . főleg a ke-véssé ismert országokról, mihez elég jó segélyforrást nyujtanak a képes lapok és hithirdetők elbeszélései.

Egyik tárgy megadná a másikat s ha egyszer benne leszünk, azt sem tudjuk majd, melyiket válaszszuk . . . És a mi földműveseink, kisiparosaink az irodalommal nincsenek még torkig.

Szintén fontos dolog: énekeltetni kell őket. Ének- és zenekarokat szervezni. A lélek művelé-sére a zene hatalmas eszköz, föl kell használni.

A plébános elgondolta mindezt és még sok egyebet, a mit képzeletének az ő buzgósága és gyakorlati érzéke sugalt.

Elgondolta azt a munkakört is, melyet különösen hugának tartott fönn — megnyerni a nőket, eléjük tárva saját érdeküket s fölbiztatni őket, hogy férjeiket mérsékletesebb életre bírják.

Másnap reggel, mikor szobájából kilépett, hugának aggódó tekintetével találkozott.

— Drágám, átolvastam mindent, biztosítlak, hogy rendkívül érdekelt. És most föltétlen szükségem van Hidvály úrra. Ő jobban ismeri nálam a közgazgatás gépezetét s a nemzetgazdasági kérdéseket. Tudod, az mind belejátszik abba az ügybe, melylyel te foglalkozol.

— Tehát azt hiszed, hogy valaki . . . Hogy mi tehetnének valamit?

— Persze, hogy hiszem! — mondá egész nyomatékka.

A templomból kijövet pedig tanakodtak, mikor volna legalkalmasabb idő a kastélyban látogatást tenni.

Abban állapodtak meg, hogy Eszter a sétaidő alatt elmegy folytatni a könyvtár rendezését, bátyja pedig utána jön, mint akárhányszor tette már. A két férfi közt ilyenkor szokott folyni a társalgás. Aznap a plébános föltette magában, hogy a mértékletességi egyletekre fordítja a beszélgetést.

Alig ejtette ki az első szót, Hidvály közbevágtott:

— Hja! Kedves plébános ur, régen tűnődöm már én azon! A szeszszel való visszaélés igen komoly dolog s kiszámíthatatlan bajt okoz, és sajátságos véletlen, melyet magamnak megmagyarázni nem tudok, hogy az orvoslásra nem gondol senki! Hallott már ön minálunk egyetlen komoly hangot emelkedni, mely az itallal való visszaélés ellen beszélne?

— Pedig — válaszolt a plébános — mennyi bűn származik abból! A rendőrség költségeiből sokat megtakaríthatna az állam, ha polgárai mértékletesebbek volnának.

— És a hadseregnek jobb katonái volnának — folytatta Hidváry. — Ismerek egy plébánost a fölvidéken, hol a pálinkát hazánkban leginkább iszszák, az a plébános beszélt egykor nekem, hogy az ő járásukban nyolczvan katonaköteles közül csak harmincz vált be; ez az arány! Az egész népesség egészségtelen, satnya, testileg-lelkiileg korcs. — Az átöröklés törvénye ott iszonyú módon érvényesíti magát. Az asszonyok is isznak, sőt jónak látják azt is, hogy pálinkát adjanak kisdedeiknek is, a mi valódi örültség!

— És minő pálinkát — mondá a plébános — mert ez bizonyosan mindenütt egyforma, ott is csak olyan, mint itt. Minél olcsóbban mérik, annál több egészségtelen és ártalmas anyag van benne.

Csak legalább a megbizottak lelkiismeretesen vizsgálnák a pálinka minőségét!

— Épen itt a bökkenő, ez a nagy gordiusi csomó, ezt próbálja meg valaki kettévágni — mikor zsidó-kézen van minden! Ebből ki nem eviczkelünk soha — szólt Hidvály nagy léptekkel mérve a szobát.

A plébános ült, egyik kezébe hajtá a fejét, mint a ki gondolkodik.

— Uram — mondá — nincsenek az ön ismerősei közt néhányan, a kik e tárgyban az ön nézetét osztják?

Hidvály lesütötte a fejét.

— Sokszor pengettem ezt a húrt, de mindig azt tapasztaltam, mintha félnének olyasmihez nyúlni, a mi az iparban nagy fölforgatással járna.

— Persze — válaszolt a plébános — ha a pálinkát, mint italt, egyáltalában el akarnók tiltani... Talán majd a XX. század erre is törekedni fog...

— Úgy van, úgy — szakítá félbe Hidvály — majd ha a statisztika segélyével látni fogják az örülségnek, a bűneseteknek, a katonai szolgálatképtelenségnek elijesztő számát; majd ha meg lesz állapítva, hogy az állam csak nyer vele, ha a börtönöknek és a bolondokházának nincs lakója, ha polgárai erőteljesebbek...

— Addig is — folytató a plébános — tehetnénk

valamit, hogy legalább korlátozzuk a bajt, meggyőzve az embereket, hogy a mértékletesség javukra válik. — Köröket alakítva, melyeknek föladata volna a legkülönbözőbb eszközökkel megakadályozni, hogy az emberek az ivásnak adják magukat.

— Igen — mondá Hidvály — de ehhez olyas valakire volna szükségünk, a ki saját tapasztalásából ismeri a mértékletességi egyletek működését. Megálljon csak! — szólt homlokára ütve — hiszen van nekem itt egy pár füzetem erről a tárgyról, majd előkeresem . . .

— Olvastam én azokat — mondá a plébános — és arról győztek meg, hogy csak egy kis jóakarattal kellene s mi is ép oly jól megcsinálhatnók a dolgot, mint német szomszédaink.

A két férfi folytatta még a társalgást s úgy látszott, a plébános mind csak azon volt, hogy az ismerősök közt kell néhány egyént toborzani, a kik pártolják az eszmét, vagy az angol, amerikai és német mértékletességi egyletek felől fölvilágosítást tudnak adni.

— Gondoltam valamit — mondá a plébános — ismerek egy fiatal embert, iskolatársam volt, most utazásokat tesz. Mindenféle társadalmi, gazdasági és egyéb kérdésekkel foglalkozik. Fiatal ember még, de komoly szellem, a mihez hozzáfog, az iránt lelkesül.

— Hol van? — kérdé Hidváry.

— Most éppen hol itt, hol ott, Angol-Franczia-Németországban kóborol. Majd írok neki.

Hidváry olyan tekintetet vetett a fiatal papra, mintha azt akarta volna mondani: Hiábavaló fáradság, annyi mindent próbáltam már én! Annyi jó, hasznos dolgot akart már ő is kezdeni, de a közöny, a siralmas lomhaság elcsüggesztette.

Hanem a fiatal plébános nem akarta így érteni. Hidváry a legbiztosabb, legerősebb támogató, nem tágit tőle!

— Lássá, Uram — mondá — a mi véleményünk ez ügyben oly szerencsésen egyezik, hogy én ezt az ég intésének veszem! Ki tudja, válllvetve nem sikerül-e forgalomba hoznunk ezt az eszmét. Meg kell győznünk a jóra való embereket; hála Istennek, vannak még a világon ilyenek. De nincs bizalom, nincs hit az isteni kegyelem iránt. Mindig csak a nehézségek fölött sopánkodunk és nem akarjuk látni, hogy Isten, ha valamely cél nemes, becsületes, s hódolatul az ő dicsőségére ajánlunk föl mindent, a mit erre a célra tervezünk vagy teszünk, hogy Isten az ilyen vállalatnak megadja a csodálatos gyarapodás és fölvirágzás kegyelmét.

— Igaz — mond Hidváry — de hirdesse ezt kint tágabb körben, megértik-e? Nekem megadta Isten azt a ritka boldogságot, hogy olyan

feleségem van, a ki engem föntart a józan jámborságnak az eszméiben, de haj! kevesen vannak, kik ez eszméket ápolják!

— Uram — mondá a plébános — kössünk ma egy kis szövetséget, lesz kegyes?

— Halljuk!

— Ön és én kötelezzük magunkat, hogy ennek az ügynek érdekében megmozgatunk minden követ, beszerezzük a szükséges iratokat, kerítünk egyéneket, a kik bennünket útbaigazítanak...

— Aztán egy szép reggel a légvár összeomlik, kísérleteink, reményeink füstbe mennek... vége!

— Igérje meg nekem a támogatását legalább bizonyos időre. Például, ha két év múlva még mindig csüggedni fog, akkor fölszabadítom, én magam oldom föl ígérete alól.

— Ön komolyan beszél, lehetségesnek hiszi ezt a vállalkozást? — mondá Hidvály meglepődve a szorgalmazás fölött. — Nem agyrém ez?

— Éppen nem; a mit ajánlok, egész őszintén mondom. Hanem — tette hozzá mosolyogva — arra a két esztendőre nekem föltétlen szükségem van! Átengedi?

— Jó, átengedem — mondá Hidvály a plébánosnak kezét adva. Testi és szellemi erőm két évig az ön kísérletének áldozom, ezennel megigérem férfiúi becsületemre!

— És keresztényi becsületére — tette hozzá a pap.

— Keresztényi becsületekre is, ez természetes.

VIII. FEJEZET.

SZÉCSY NÉNI.

A plébános hazaérve, nem vesztegette a drága perczeket, hiszen mindegyik a két esztendőt fogyasztotta, melyet az annyira szívéen fekvő ügynek szentelt s hogy azt az ügyet siettesse, rögtön hozzáfogott s írt barátjának.

De alig kezdte meg a levelet, szét is tépte ama gondolatban, hogy barátja úton lévén, a levél tán rá sem akad. Biztosabb is lesz, gondolá, hamarabb is, ha Szécsynének írok s tőle kérdezem meg: hol az öcsce.

A fiatal embernek, kire minden reményét építette, Szécsyné nagynénje volt. Nemcsak nagynénje, hanem Budapesten végzett egyetemi tanulmányai idején pártfogója, gondviselője, ő adott neki lakást, ellátást és a mi több, kiszámíthatatlan értékű szives, szerető gondozást.

Mint gyermektelen özvegy, szerényen éldegélt nyugdíjából s fájt neki szívének árvasága, meg az a tétlenség, melyre körülményei kárhoztatták. Özvegy-

sége óta három apró sírhalom zárult be három gyermeke fölött; a mit szeretett, mindent elvittek magukkal ama jobb világba s ő fájdalmával egyedül maradt.

Vidéken élő férjes nővére hívta magához, de ő ragaszkodott Budapesthez, a temetőhöz, emlékeihez s bús életében nem kívánt semmi változást.

De az ég másképp határozott. Egyszer csak nővére ír neki s értesíti, hogy fia fölmegy az egyetemre. Az egész levél tele volt gyötrelmes aggódással a fiú fölött, ki úgyszólván ki lesz szolgáltatva, oda lesz dobva mindenféle jó és rossz esélynek, melyek a fiatal embert a világba léptekor várják.

Kérte nővérét: keressen fiának valami alkalmas lakást, lehetőleg közel magához s a mennyire csak teheti, vigyázzon szive gyermekére, a kiért úgy remeg.

Szécsyné megindultan olvasta át meg át a levelet. A kín marczangolta szívét, mikor azokra az édes, azokra a boldog anyai szenvedésekre, az anyák osztályrészét képező névtelen örömkért fizetett adóra gondolt. Neki nincs többé senkije, semmije, csak a sírdombok odakint!

Néha azonban, mintha onnan fölülről valami fény-sugár lövelt volna rá s azon keresztül mintha három kis angyalfőt látott volna rózsás vállacskaikon, apró szárnyacskákkal, melyeken a lila, kék és arany színek

valamennyi árnyalata, mint az ég visszfénye tündökölt.

Az asztalra tette a levelet, szemeit behunyva, önmagába mélyedt s mikor egy darabig nézegette szegény szívének sebeit, fölemelkedett, mintha valami súlyos terhet rázna le s egy mély sóhajt küldve az ég felé, szólt: Megkísérlem.

Az angyalkák meghallhatták, mert úgy tetszett neki, mintha látta volna őket rá mosolyogni s ezt fensőbb bátorításnak véve, azt gondolta: Hátha egészen öcsémnek élnék? És erre az angyalkák mintha megczirógatták volna, mintha azt suttogták volna: bizony jó lesz, lásd, ezt a kegyelmet mi esdettük ki a jó Istentől.

Legalább lesz az életemnek célja, mondá magában s azonnal megindult, hogy öcscsének szobát keressen. Átkutatta a szomszédos házakat, de nem talált semmit, mikor a saját házmesterük, megtudva miben fárad, figyelmeztette, hogy közvetlen az ő lakása mellett két szoba nemsokára megürül.

— Kettő, az sok! — mondá.

— Dehogy, nagysága, hiszen az úrfi ellehet más jócsaládbeli fiatal urakkal. Nagysága meg kosztot ad nekik; sokan tesznek így s a fiatalok még örülnek, ha többen vannak.

A házmester tapasztalt ember volt, Szécsyné

látta, hogy tanácsának vannak jó oldalai s megírta nővérének.

Minden a legjobban sikerült. Az ifjú Elemér és két barátja beszállásoltak az özvegnél és ő hamarosan megnyerte a három fiatal ember szívét. Sokat tett a jó konyha, meg az aprólékos, csaknem anyai gondoskodás, melylyel rendben tartotta holmijukat s végül halvány arcának szelid mosolya, melyből szeretete sugárzott rájuk.

Az ő részükről sem hiányzott aztán az apró figyelem; este nem maradtak ki nagyon soká, hogy háziasszonyukat ne fáraszták, föl ne verjék.

Egy ízben azonban veszély fenyegetett. A fiatalok nem csupán a színházba jártak, hanem bekaptak egy kicsit a színpalak közé is. Szécsyné előtt elhallgatták, de ő hamarosan megsejtette a dolgot s fölhasználva, hogy hallotta őket zenéről beszélni, ismert dalokat dudolgatni, fogta magát: zongorát bérelt. Egyikük azon játszott, a másik meglehetősen hegedült s így az estét zenével töltötték. Persze nem mindig, de azért ki tudja mennyi botlást, mennyi kísértést elkerültek, mert jól találták magukat otthon. S talán azért is, hogy meg ne bántásák Szécsy nénit, ki a zongora költségeit viselte.

Szóval, érte s általa sok baj elhárult.

Igy telt el az egyetemi négy év; Szécsyné pedig mikor ezt a föladatát befejezte, mást keresett.

Hozzászokott, hogy mások erkölcsi javáért fáradjon s mikor öcsce és barátai távoztak, fölkutatta a szegényeket.

Városrészének legnagyobb nyomorúságaival egy irgalmas néne ismertette meg, aztán érdeklődni kezdett a gyárakban dolgozó leányok nyomora iránt. Szíve elszorult, mikor látta, mily erkölcsi elhagyatottságban sínylik sok ilyen szegény fiatal lélek, a főváros fényűzése és dúslakodása között; hő vágy fogta el, hogy segítsen rajtuk s lakását elhagyva, a munkásnők által látogatottabb városrészekhez közelebb költözött.

Vasárnaponként holmi nyalánkságokkal magához édesgette őket, az irgalmas néne egy kis hitoktatást, ő maga pedig valami mulattató vagy tanulságos fölolvasást tartott nekik. Itt is, mint a diákoknál, nagy segítségére volt a zene; dalokra, énekekre taníttatta őket, játszott nekik a zongorán; így töltötték a vasárnap délutánt, míg magukra hagyva, az ilyen szegény leányok, ki tudja minő kísértéseknek estek volna áldozatul!

Szécsyné, mikor a hidvári plébános levelét kapta, épen öcscsét hallgatta, ki angol- és németországi útjából visszatérve, nagy részletességgel beszélt, mi történik Londonban a szegény gyári munkásnők érdekében, kiknek javára előkelő hölgyek szentelik magukat csodálatos szeretettel. Hogy nagynénjének örömet szerezzen, alaposan tanulmányozta az ügyet.

Mikor a társalgást befejezték, Szécsyné elolvasta a levelet.

— Nesze — mondá — Vértés barátod, a hidvári plébános kérdezősködik utánad s úgy veszem észre, éppen ilyen fajta ügyben.

A fiatal ember átfutotta a levelet. — Csakugyan, nekem is úgy látszik, hogy itt valami emberbaráti és egyúttal keresztény törekvés lappang. Kedvemre van, mert utóvégre is nagy utazásomnak nem volt egyéb célja, mint hazám szükségleteinek megfelelő eszméket gyűjteni.

Szécsy néni mosolygott büszkeségében és gyögyörőségében.

— Eredj, fiam, de térj vissza gyorsan, hogy nekem mindent elbeszélj!

Cserey Elemér mintegy atyai örökségül kapta a hajlamot, az érdeklődést a nemzetgazdasági kérdések iránt. Atyja főleg ezzel a tudománynyal foglalkozott. Halála után néhány könyv maradt fiára, de még inkább megmaradt a szívében az élénk benyomás, melyet rá atya elméjének különös hajlandósága gyakorolt, melylyel a növekvő nyomor okait fürkészte s borzadt attól, mint olyasmitől, a mi haladva nő, mint a rohanó görgeteg.

Elemérnek a fülében maradt atyjának néhány jóslatszerű alapelve, melyekre akkor fiatalon nem is hederített. Azokat az elveket, állításokat akkori-

ban csak olybá vette, mint ellentétjét ama keringőknek, melyeket anyja játszott s ama románczoknak, melyeket énekelt.

Az a jajveszékelés a meglevő és még következő bajok fölött, melyet atyja oly sokszor hangoztatott, oly megszokott dolog volt: az ember tudja, hallja, azután oda se néz neki.

Csak jóval később, midőn az események fejlődtek s az atyai szó már az örökkévalóság csöndjébe veszett, kezdtek az emlékek Elemér lelkében újra-éledni. Az annyit hangoztatott eszmék fontossága igaz világításában tűnt eléje; mi azelőtt egy vénülő szellem bogarának, rögeszméjének látszott, egyszerre csak az igazságnak és kivált az időszerűségnek megkapó színét öltötte föl.

Ekkor ütötte föl az atyjáról maradt könyveket, majd fölkereste az eme tárgyakkal foglalkozó tudósokat s rövid időn otthon volt a nagy társadalmi mozgalomban és fejlődésnek történetében, melynek alapja nem volt egyéb, mint a keresztényi szeretetnek egyik törekvése, majd siralmas elfajulása demokrata és vallásellenes szocializmussá, melylyel ellentétben a keresztény-szociális mozgalmat szent Péter utódja áldja, bátorítja.

Ez utóbbi tény Elemérre nézve olyan volt, mint keresztúton az útmutató, mely kinyújtott karjával jelzi, merre menjünk, hogy el ne tévedjünk.

IX. FEJEZET.

PRO ÉS KONTRA.

Eszter az ablak mellett ülve, buzgón öltögetett. Közbe-közbe fölvetette szemeit, ki-kitekintett a külső kis kertbe, mely a plébániát a poros utcától elválasztotta. Teljes virágzásban álló két szép rózsatő csalogatta tekintetét s mosolygott, ha rájuk nézett, arra emlékezve, hogy picziny leányka korában a virágokat olybá vette, mint értelmes lényeket, édesdeden beszélgetett hozzájuk, csókolgatta, czirógatta, úgy szerette őket!

E gondolatot félig elfojtott sóhaj követte, mert a gyermekornak e visszaképzelt jelenetét ezer más emlék rajzolta körül, melyeknek előtódulása fájt neki.

— Ni — mondá kihajolva — valami idegen tart a kapunk felé. Nézd, bejön — szólt a plébános-hoz, ki zsolozsmáját olvasta, lassú léptekkel méregetve a szobát, mint a ki elmélkedik.

Valóban elmélkedett az Írás szavai fölött, melyeket a breviárium tárt eléje s csak úgy szívta azokat lelkébe, hadd járják át, hadd erősítsék. Nem is hallotta Esztert s egész meg volt lepetve, mikor az folytatá:

— Bejött... De vajjon ki lehet?

Egy pillanat múlva Cserey Elemér állott előtte.

— De micsoda meglepetés, micsoda szerencsés véletlen...

— Véletlen?... meglepetés? Hiszen te írtál nagynénémnek, hogy látogassalak meg.

— Igaz, de eddig alig kaphattad meg a levelet és már itt vagy.

— Na, csakugyan nem láthattad előre, hogy oly gyorsan meglesz. Mikor messze utamból visszatértem, nagynéném épen akkor kapta leveledet s mert olyasmit emlegettél benne, a mi, úgy látszik, összefügg azokkal a kérdésekkel, melyekkel foglalkozom s mostani munkámba vág, siettem hozzád és biztosítlak, igazán boldognak érzem magam, hogy annyi évi elválás után találtam egy kapcsot, mely, édes barátom, ismét összeköt veled!

— Adja Isten — válaszolt a plébános — oh, bár az a kapocs erősen összetartson bennünket, hogy megindítsuk a mozgalmat...

Eszter oly hirtelen indult az ajtó felé, hogy bátyja aggódva nézett utána. Mint megriasztott őz menekült, hogy ne halljon semmit abból, mi oly mélyen érdekelte.

Vértes Elek vállat vont. Ilyenek a nők, gondolta magában, előbb sürgetnek valamit s mikor megjön az ideje, visszariadnak.

Nem, Eszter nem riadt vissza, csak arra volt

szüksége, hogy e pillanatban, midőn a vezeklés munkája oly pompásan megindul, kissé összeszedje magát.

Az eszmecsere, mit a két jóbarát most folytatni fog, az lesz úgyszólván a bevezetés, első jelenete a drámának, melynek ő a szerzője.

Elek, mióta Szécsynének írt, a Cserey Elemérre épített reményeiről gyakran beszélt hugának, a kit most a félelem borzongása futott át.

Először is félt a kudarcztól, hisz annyi segítségre, annyi munkatársra volt szükség, hogy csak némi gyöngye kísérlig jussanak!

Félt önmagától is, a fájdalmas izgalmaktól, melyek lelkére várnak és félt, hogy megindulásában elárulja magát.

Mert Hidvárott még senki sem ismerte titkát. Jékfalutól messze voltak s szerencsés véletlenből az ő szülőföldével nem volt összeköttetése senkinek. Brigitta, az egyetlen, ki elárulhatta volna, megbízható volt teljesen. Fiatal úrnőjének titka, melynek megőrzését meghagyták neki, olyan volt előtte, mint valami gondjaira bizott értékes tárgy, becsületkérdést csinált belőle s hogy a fecsegés és a kíváncsi kérdezősködések kísértése ellen annál inkább biztosítsa magát, visszahúzódott mindenkitől, ki sem mozdult a házból s gazdasszonyi teendőiben keresett uralmat a nyelv minden veszélye ellen.

Talán az is óvatosabbá tette, ha vén barátjára: Gyurkára gondolt. Mert Brigitta — mondjuk ki végre — gyöngéd érzelmeket rejtegetett Jékeyék öreg szolgája iránt s mikor a boldogságról álmodozott, szívesen dédelgette azt a gondolatot, hogy mellette végezze napjait. De Gyurka megrögzött agglegény volt, pompásan érezte magát szabadságában s Brigittának csak a bús lemondás maradt!

Gyurka is egész vallásos kegyelettel őrizte urai szerencsétlenségének titkát s jaj volt annak, a ki ezt a tárgyat érinteni merte; mint a hű kutya, vicsorította volna rá a fogát. Kétségkívül ez a magatartás nagyon hozzájárult, hogy Brigittával is megérttesse: mihez tartsa magát.

E részről tehát Eszter nyugodt lehetett, de nem bízott önmagában. Akárhányszor észrevette, hogy meglepődve néznek rá, mikor a részek borízú hangjára összerezzen, vagy mikor a szeszes italokkal való visszaélésre fordult a beszéd s ő hol elpirult, hol elsápadt. A szegény leány e rögeszme által fölizgatott képzeletében ilyenkor azt hitte, hogy titkát megsejtették.

Bátyjának minden megnyugtató biztosítására volt aztán szüksége, míg meggyőzte, hogy csalódott s arra a vallomásra bírta: Igazad van, tévedtem.

A két férfi egyedül maradván, hamarosan kifőzte tervét.

Hidvár, egy ipar-központ közelében, alkalmas hely a mértékletességi egyletek munkájának megindítására. Hidváry a fő támasz, mint olyan férfi, a ki vagyonának befolyásával s hő vágyával, hogy a közérdeket munkálja, a leghathatósabban előmozdíthatja az ügyet. A plébános, gondolta Elemér, lesz a mozgató rugó; Elemér pedig, gondolta a plébános, épen arra termett, hogy bejárja az országot s olyan egyéneket szerezzen, kik az egyletet rokonszenvükről, közreműködésükről biztosítják.

Minden megyében kell keríteni legalább egy valakit, a ki fölkapja, hangoztatja az eszmét s kötelezi magát a munkára olyanformán, mint Hidváry kötelezte, hogy két évig szünet nélkül, pihenés nélkül működik és az akadályoktól vissza nem riad. Így egy hálózatot kell létesíteni, mely befogja az egész országot s addig kísérleteznek, míg valamire mennek.

Elemér lelkesült az eszméért.

— Rögtön átvezetsz a kastélyba, úgy-e?

S a csodálkozás némi jelére folytatá:

— Persze, poros vagyok, nem is gondoltam rá, kissé rendbeszedjem úgy-e magamat?

Elemér rendbehozván az öltözékét, a két férfi a kastélyba vezető árnyas fasornak tartott s a könyvtárból nyíló erkélyen Hidváryt és leányát megpillantván, a plébános messziről köszöntötte őket,

A háziúr lejött vendégeit fogadni. Gizella pedig fehér ruhájában, mint valami szép antik szobor állt az erkélyen, hol a futó rózsákkal benőtt zöld oszlopok képeztek neki háttérrel.

A lépcsőkön fölhaladva Hidváry, titkon megelégedett tekintetet vetett reá, majd gyöngéden intett neki, mintha mondaná: Beszédünk van, hagyj magunkra gyermekem.

A társalgás csakhamar igen élénk lett. Mit a plébánián tárgyaltak, megbeszéltek, ismét előkerült mind. Azt lehetett volna mondani, hogy ez a három összetalálkozott lelkesedés erőt érez magában a hegyeket is elmozdítani, úgy nekihevültek, nemes buzgalmukban kölcsönösen úgy tüzelték egymást.

Szóba jöttek a nagy égető társadalmi kérdések, az elszegényedés, a munkabér, az elaggottak nyugdíj-pénztárai, a nők és gyermekek munkája, meg némely gyárakban a különnemű munkások siralmas együttléte. Beszéltek a vasárnapi szünetről a mezei gazdaságban, végre a földművesek szocializmusának fenyegető veszélyéről. Tudásuk és tapasztalatukhoz képest több-kevesebb szakértelemmel, de mindnyájan igazi ügyszeretettel és nagy lelki hévvel szóltak a kérdésekhez.

Míg így a tárgyakba merültek, valaki észrevétlenül belépett a könyvtárba. Lassan közeledett feléjük s az erkély ajtajában csöndesen megállapodott.

A három társalkodó háttal állt a háznak, de Hidváry kissé inkább oldalt; ő látta meg először az érkezőt s arcának elképedt kifejezésére a plébános és a fiatal ember egyszerre hátranéztek.

— Unokatestvérem, Nyárfay — mondá Hidváry hirtelen összeszedve magát, engedjék bemutatnom...

S míg Elemér és az unokaöcs kölcsönösen üdvözltek egymást, a fiatal plébános félrefordult, hogy elrejtse mosolyát, melyre a háziúr aggodalmas és boszús tekintete volt a felelet.

Mint mikor valakit egész váratlanul hideg zuhany önt nyakon, vagy olvas és a gyertyáját elkoppantják, vagy mint Beethoven szonátájában a huzamos hamis hang, a kis társalgó csoportra olyanformán hatott a Nyárfay megjelenése.

Nyárfay Jenő a nagy pénzemberek fajából való volt. Ért mindenhez, jártas minden ügyben, végtelen gyönyörrel ringatózik az üzleti számítások oczeánján. És mert azok — hála ügyességének és pénzügyi tehetségének — sikerültek neki: hol békén, hol kéjes izgalomban vitorlázott a szerencse hullámain.

Mint ki a szilárdan épült hajó födélzetéről szánszálalom nélkül tekint az apró sajkákra, melyeken néhány szerencsétlen evezve küzködik, úgy hajókázott ő is kevélyen, nem törődve senkivel! Ha valaki fölszólította volna, hogy siessen az elmerülő

segélyére, azt tartotta volna: semmi köze hozzá. Talán meg sem értette volna, mire kéri s ártatlan képpel felelt volna: Hogy is mondja, barátom?

A könyvtár homályában pár perczig szintén egész ártatlanul hallgatózott s mintha így szólt volna hozzájuk: Hogy is mondják, barátim? megállapodott, hátha elleshetné, mi lesz a furcsa beszélgetés vége.

Úgy tetszett neki, hogy közös lelkesedésükben szinte száguldanak a lehetetlennek útján, mintha elméjük, szívük és akaratuk valami hatalmas mozdonynyá alakult volna.

Mert azok előtt, a kik nem fogadnak el semmi áldozattal járó, kényelmetlen változást, ezek a megoldatlan társadalmi kérdések megannyi hiú ábrándok, ideálista rögeszmék, holdba való utazás!

Nyárfay szerint csupa lehetetlenség volt, a mit vitatni hallott. Ha csak némileg is megvalósíthatónak tartja: megijedt volna tőle, mint valami rémtől, mint valami tátongó szörnyetegtől. De az ő szemében az Jules Verne regénye volt, ki a holdba és csillagról-csillagba kényszerít bennünket. A számoktól fáradt agyának miért ne engedne egy kis pihenőt?

E gondolatban három lépést közeledett az erkély ajtajához s ügyet sem vetve rá, vajjon a kis csoportba lépése kelletlen vagy kellemes, a bemutatások után belevetette magát egy erősen hátrahajtott nádszékbe és így szólt:

— Ne zavartassák magukat, én örömet hallgatom, úgy látszik, igen komoly ügyekről beszéltek? A komoly szót kissé erőltetve mondta ki, annyira nevetségesnek tűnt föl előtte, hogy három okos ember ily szemfényvesztő gondolatokat ereget olyan állandó, megszilárdult dolgok ellen, minők azok a kérdések, melyeket megingatni akarnak.

Némi kínos hallgatás után Hidváry megkísérlette valami hétköznapi tárgyat vetni föl, de a bankár nem hagyta magát, neki mindenáron Jules Verne-féle mese kellett.

— Úgy tetszik, arról beszéltek . . .

Elemér, hármójuk közt a balek, a háziúr rokonában őszinte érdeklődést tételezett föl s újra fölvenni készült a tárgyat, a plébános pedig, félve, hogy fiatal barátja majd nagyon is nyílt lesz, fölkel s a Nyárfay karzéke mögé húzódva, integetett Elemérnek, de hiába.

Hidváry ugyancsak fujta a füstöt, lábai pedig idegesen meg-megrándultak, mint a kinek kedve volna a bőréből kiugrani.

A bankár mindazt látta, látta azt is, hogy Elemér nem vette észre és őt jó barátinak hiszi, azért ismét és egyenesen hozzá fordult, hogy őszinte lelkéből az emberszeretetnek kitörni készülő árgját úgyszólván lecsapolja.

Elemér hozzáfogott a fejtegetéshez, beszélt az őket foglalkoztató, egészen különleges kérdésről s

a bankárt is meglepő világossággal tüntette föl a reformok egész lánczatát, melyet a mértékletesség eszméje maga után von s mely a legáldásosabb eredménynyel járna.

Nyárfay eszmény-hajhászók agyrémeit várta s megvalósítható dolgokat kapott; azt hitte, üres ábrándokat fog hallani s már életbelépett ügyek példáját állították eléje.

Kétségkívül tudta, hogy másutt már léteznek a mértékletességi egyletek, a «jónak szövetségei», meg a külföldön működő többi emberbaráti társulatok, de gondolt is ő ilyesmikkel valaha? Hisz az ő szemében csak az az amerikai elv volt fontos: az idő pénz. Amolyan haszontalanságokon tünődni elvesztegetése volt annak, a mit az üzleti vállalatok fontolgatásával nyerhetett volna. Míg tart az élet, gyümölcsöztetni kell idejét, hogy tőkéjét hizlalja; az idő csak arra való, hogy pénzt gyűjtsön, halmozzon össze s annak halmazában gyönyörködjék. Gyönyörködjék, mint ízes falatjaiban az ingyencz, gyönyörködjék a vagyonban, nem hogy élvezeteket szerezzen rajta, hanem magáért azért a boldogságért, hogy neki vagyona van!

Igy hordta garmadába tőkéit anélkül, hogy valaha komoly terveket szőtt volna azok kiadására; anélkül, hogy épített vagy vett volna valamit, a mi szebbé tegye életét.

Elég szép volt az neki, eléggé betöltötték ügyleteinek gondjai; haszontalan tépelődésekkel, mit terhelje.

Ezért szerette unokatestvére házát, mely megszerezte neki a falusi élet élvezet egy krajczár kiadás nélkül, anélkül, hogy a háztartás gondjaira egy percet is vesztegetnie kelljen.

És Hidváry, mint aféle jó bolond, szerette rokonát... szokásból... gyermekkorra óta és mert sohasem gondolt azokra a piszkos indokokra, melyek őt nála tartották. Mert Hidváry azok közé tartozott, kik nem szívesen fürkészik a néha bukott emberi lélek mélyeit. A kikiről ítéletet akart alkotni, azokat a mennyire csak tehette, a saját emelkedett színvonalára állította, magasabbra helyezte, hogy olyanoknak tarthassa őket, a minőknek óhajtotta.

És mert Nyárfay Jenő igen jól meg tudta őrizni a becsületes, a szalon-ember külszínét s ezáltal eltakarta lelkének «mélyeit», Hidváry csak szerette tovább. Hogy meggyőződésük eltérő volt... Oh, édes Istenem! hisz nem lehet mindenki egy véleményen!

Ilyen volt az egyéniség, a ki előtt Cserey Elemér föltárta az ő buzgó, őszinte lelkét és mikor a kalmárszellem némileg elriasztó megjegyzést tett neki, mintegy a baloldalon pusztító bajra mu-

tatva, míg ő annyi fáradsággal igyekezett a jobb-oldalon dülő bajt elnyomni, a fiatal ember így válaszolt :

— De mit csinál ön, mikor tűz van? Ha látja, hogy mindent megmenteni nem lehet, hát törekszik legalább valamit megmenteni. Mi is iparkodunk megmenteni néhányat . . . A nagy többség elvész, de mégis tettünk valami jót. Célunk: a bajnak csökkentése, többet nem ígérünk magunknak, balgaság is volna. De ennek a célnak elérésére föl akarunk használni minden eszközt, a mely rendelkezésünkre áll.

Erre Nyárfay fölkelt olyan arczczal, mintha mondaná: Sok szerencsét kívánok! s indítványozta, hogy tegyenek egy sétát a kertben.

Kaptak rajta, kivált Elemér, kinek elég volt a vitatkozás. Csakhamar észrevette, hogy Nyárfay ugratja, de nem hagyta rászedni magát, ellenkezőleg oly magasra szárnyalt, hol tudta, hogy a ravasz számító soha el nem érheti: föl az önzetlenség magas, tiszta légkörébe, honnét egész finoman olyan igazságokkal dobálta, hogy a kerti séta határozottan a legjobb módnak mutatkozott a társadalmi kérdés megoldására, úgy, hogy jóbarátok maradhassanak.

X. FEJEZET.

GIZELLA ÉS ELEMÉR.

Hidváry Gizella néhány nap óta olyan izgatott, olyan ideges volt. Öltözéke, piperéje, mely rendszeren annyira elfoglalta, most, mintha hirtelen nagyot vesztett volna fontosságában. Jóllehet, már szokásból, valahányszor tükör előtt haladt el, mindig vetett egy-egy pillantást belé, az a tükör mintha nem azt mondta volna, a mit eddig, bár arcza és szép vonásai nem vesztek semmit s hizelegphetett magának, hogy szépsége változatlan s minden sikerre számot tarthat.

De a helyzet egész csodálatos módon hirtelen megváltozott. Mit törődik ő a sikerekkel? Egy valaki tűnt föl előtte, keltette föl érdeklődését, vágyait és — keserű gúnyja a sorsnak — talán az az egy elsiklik előle.

Ott ült Eszterrel a zongora mellett s épen egy négykézre írt darabot tanulgatott, mí elég jól is ment, hála Eszternek, ki csodálatos türelemmel számlálta: egy . . . kettő-ő . . . három-om . . . s időről-időre fölemelte a billentyűkről jobbját, hogy a hangjegytartón az ütemet verje, majd mikor az összhangot helyreállítania sikerült, ismét a játékhoz fogott.

Egyszerre csak Gizella hátraveti magát a székén s türelmetlenül sóhajtva szól:

— Mit gondol, Eszter, nem fejezték még be azt a tanácskozást?

Eszter meglepődve tekintett reá.

— Kegyed bizonyára ki akar menni édes atyjával lovagolni?

— Igen, levegőre van szükségem — mondá, fölkelve a székről — már régóta zongorázunk. Kérem, Eszter, csevegjünk egy kicsit.

Eszter szóba hozta az időt, aztán a beteg lovat, Gizella kedvencz állatát s hogy most a kedves Csillag helyett egy lomha vén pony-ra kell ülnie. De Gizella csak úgy immel-ámmal, egyes szótagokban felelgetett, végre váratlan fordulattal odaszólt:

— Eszter, mondja meg nekem . . . akadt már valakire . . . a ki . . . valakire . . . no, a kiért odaadná a világ minden kincsét?

Ezzel hirtelen talpra szökkent s pajzánság leple alatt lázas hévvel kezdett dobolni az ablaküvegen.

Az a talpraugrás Esztere nagy könnyebbséget szerzett, elpirulhatott és volt ideje színét visszanyerni, mielőtt Gizella feléje fordult s bár hangja olyan tompán zengett, mint mikor valaki teljes elfogódással küzd, a fiatal lány nem vett észre semmit, mikor válaszolt neki.

— Mit akar ezzel a kérdéssel? Mi baj?

— Az a baj, Eszter, hogy nagyon szerencsétlen vagyok s szükségem van önre — mondá, barátnője nyakába borulva.

Eszter nem kérdezősködött tovább; kitalálta, hogy Cserey Elemér egy hét alatt rohamosan meghódította a fiatal leány fejét és szívét s maga Cserey nem tud róla semmit.

A fiatal ember közönye el is keseríthette Gizellát! Győzelemhez, hizelgéshez szokva, mit szépsége és az szerzett meg neki, hogy dús atyának egyetlen lánya volt, a városban töltött téli hónapok alatt úgy élt, mint valami kis királyné alattvalói közt. De mennyi fáradtságába került, hogy csillogtassa, ragyogtassa s föntartsa azt a kis uralmat, mely neki oly édes gyönyört szerzett! Mint minden uralkodónak, neki is volt egy meghitt tanácsadója, ki nélkül dicsősége aláhanyatlott volna, hozzá is fordult szüntelen, ezer kérdést tett neki, közölte vele terveit. Sejted-e, nyájas olvasó, hogy Hidvály Gizellának e benső tanácsosa a tükör vala?

És ime, néhány nap óta nem ért el vele semmit! Szinte felbőszülve látta, hogy szépsége, az ő legfőbb kincse, a jelen helyzetben oly értéktelen. Az a férfi, kinek önkénytelenül, azt sem tudta mikép, átadta a szívét, ime tisztán látja, az a férfi nem azok közül való, a kiket maga a szépség rabbá tehet!

És ő nem tud neki egyebet adni, semmit, semmit!

Mert a pénzt, hisz belátja azt is, a pénzt az ilyen jellemű emberek nem hajhászzák; ahhoz képest ő szegény, szűkölködő, mint a koldus, szegény mind-ama lelki és szellemi tulajdonságokban, melyek annak gazdagságát képezik s melyeket talán méltányolt volna is, ha benne fölfedez.

Csaknem azon kapta magát, hogy féltékeny Eszterre; látva, mennyi lelki tulajdonban hasonlít ahhoz a férfiúhoz, míg ő odaadná a világ minden kincsét, ha annak figyelmét csak némileg is magára vonhatná.

De ő, kiben a komoly dolgok iránt teljesen hiányzott minden érdeklődés, mikép lehetett oly hirtelen rabja annak a férfinak, ki nyolcz nap óta egyebet sem tesz, mint azt, hogy rá nézve mondhatatlanul unalmas dolgokról beszél!

Mióta Elemér a hidvári plébániára érkezett, a plébánossal naponta ellátogattak a kastélyba s óraszámra voltak ott. Hidváry nagy érdeklődéssel fogadta mind, a mit vendégétől tanult s a három férfi kezdte kialakítani a tervet, mely szerint a szobanforgó egylet első alapját megvetik.

Eszter félénken kérdezősködött, vajjon ő a maga részéről nem tehetne-e valamit, hogy a mértékletesség eszméjét megismertesse a nőkkel s ezek meg férjeikkel szemben érvényesítsék befolyásukat.

Elemér beszélt a fiatal gyári munkásnők számára

rendezett vasárnapi összejövetelekről, amint azokat Németországban látta. Ott megtanítják őket egymást főzni, mi a munkás feleségére nézve igen fontos, mert ha elég ügyes és tud olcsón jó vacsorát főzni: ez otthon tartja a férjet s nem megy a korcsmába, csapszékbe.

Aztán sort kerítenek a varrásra, mosásra, vasalásra, az apró háztartásokban oly jelentékeny dolgokra, végre egy kis vallási oktatást is kapnak. Mindezt pedig közben ének és játék váltja föl.

Eszternek csakúgy örült a lelke, hogy végre kitűzött célát, vágyainak megfelelő működési kört lát maga előtt. Hidvárné megbeszélte vele a részleteket s neki is kedve telt benne. Szívvel-lélekkel magáévá tette a szerződést, melyet férje kötött, hogy haladék nélkül, szünet nélkül munkálkodik, a bonyolult természetű, sok bajjal létesíthető egylet előmozdításán. Vasakarat, fáradhatatlan állhatatosság kellett hozzá, de tekintve a célát, megérte a fáradságot. A hidvári kastélyban nem is beszéltek egyébről.

És Gizella eközben mit csinált? Elmerült szerelmében és mert szerettét nem volt képes követni abba a fensőbb légkörbe, hol annak szive és elméje kedvére csapongott, mint valami sivatagban, egyedül érezte magát, egyedül a saját könnyelműségével.

Idáig elég volt az neki. Az a könnyelműség teljesen betöltte életét, annyira, hogy elhárította s mindig újra elhárította magától, a mi azt megzavarhatta volna.

Mert a könnyelműség sem tűri, hogy háborgassák. Mint a komoly dolgokba belemerül az ember, belemerül az üres könnyelműségbe is, magával ragadja az is és nem engedi, hogy a komolyság útját állja. A nehéz, komoly dolog szenvedés, hamis hang, mely elől a könnyelműség füleit bedugva, megfut!

De világos, hogy miután mintegy válaszfalat emelt önmaga és egy egész világ közé, értelme nem képes megérteni azt a világot, ha csak az idő vagy az akarat nem fogja rákényszeríteni.

Gizella az ő sivatagjának és magányának mélyén szerette volna fölfogni, égett a vágytól érdekléssel kísérni azt, mi oly teljesen elfoglalá lelkét és elméjét annak, a kinek ő szívét adá, de nem volt rá képes és a szegény lány szenvedett bele, szenvedett kegyetlenül.

De, ismétlem, hogy gyúlhatott lángra Hidváry Gizella egy olyan férfi iránt, a ki oly távol állt attól, a mit ő szeretett, a mit ő megértett? Ő, kinek meg nem állapodott eszecsskéje csak azon kapott, a mi csengett-bongott, ragyogott, mint a kis baba, a ki nyújtogatja kacsóit minden után, a mi tarka, a mi

fénylik, vagy csörög, ő, kihez az igazi Szép még nem szólt semmit, vagy jobban mondva, ki azt még nem hallgatta meg? . . .

Ne kutassuk soká. Cserey Elemér igen csinos fiú volt és mert a tapasztalás bizonyítja, hogy a múltó báj roppant varázst gyakorol az emberi lényre, Gizella is mellőzve a való értéket, a komoly, a lelki tulajdonokat, csak a külső csábot látta s nem bánva, hogy az veszendő, változó, ezer esély tárgya, eresztette szívét, vezesse, a merre akarja.

Azt a szegény, kis üres szívet, mely ösztönszerűleg nem kívánt egyebet, mint megnyílni az igaz boldogságnak, kétségkívül a Gondviselés titkos rendelése vezette, hogy talán az igazi jóhoz jusson.

Valamelyik francia szerző mondta: «Azt állítják, hogy a szerelem betöri az ajtót; dehogy! rendesen tárva-nyitva találja».

Elemér is, bár meg sem álmodta, így hatolt be a teljesen készen álló szívbe, mely csak idejét várta.

Különben nem is csoda. Volt a tekintetében valami behízelgő, mi azt mondta férfinak és nőnek, fiatalnak és öregnek, szegénynek és gazdagnak: «A tietek vagyok. Legalább e pillanatban nektek szenteltem magamat, közöljük egymással gondolatainkat, legyünk jóbarátok».

És ha a tekintet azt mondja és az egész viselkedés olyan, minőt megkíván a helyzet és az egyé-

niség, ki vele szemben áll, akkor abból a tekintetből, annak a kiváltságos lénynek egész magatartásából szinte árad az a valami, a mi megfoghatatlan, mint az illat, mint a szellő, mint a hang, mint a nap-sugár, az a valami, mi lebilincsel és rabjává tesz s minek «báj» a neve.

Elemér magas, karcsú volt s minden mozdulatában előkelő. Vonásai nem voltak szabályosak, az igaz, de szemeiben s még inkább szája kifejezésében egész lelke tükrözött.

Az a száj jóságról, igazságról beszélt; néha kissé nagyra nyílt, mikor hangosabb kacaj tárta föl ajkait s láthatóvá tette az egészséges, fehér fogak szép sorát. Mikor pedig az a száj, mely jóságról, igazságról beszélt, valami vidámat is mondott, vagy szemeinek sajátságos mosolygása valami merészebb gondolatot sejtetett, vagy olyat, mely csipősebb volt, semhogy szabadon kifejezni lehetett volna, akkor az őszinteségnek és az enyelgő titokzatos-ságnak e vegyülete csak még több bájt kölcsön-zött neki.

Máskor meg olyan hallgatásba merült, hogy az unalmassághoz járt közel. Más bizonyára úntatta volna is környezetét, de ő, mikor támlásszékében hátrádott s elmerengve szíttá és fúttá szivarkája füstjét, mintha más világban őgyelgett volna, a hall-gatag, szórakozott, elmerült, méla tekintetű Elemér,

gondolkodásra készítette a jelenlevőket. Ha társalgás közben így elszigetelte magát s okos szemeinek kifejezésén megtetszett, hogy messze kalandoz, önkénytelenül is törekedtek őt követni, szeretnék volna tudni: hol jár?!

E merengésekből az ébredés, a fölocsúdás néha furcsa volt. Egy-egy fonák felelet, mert nem hallotta a kérdés előzményeit... bámészkodó arcz, majd némi mentegetőzés, meg az egész lényén elömlő nyílt zavar.

És mikor Hidvály elég kegyetlen volt, hogy jól megrázta a két vállát és rákiáltott: «Hé, fiú! Ébredj!» akkor elröstelte magát, mint a csinyen kapott gyerek. Mert iszonyodott minden nagyképűségtől s előtte a komoly ember, ki a fejével dolgozik ugyan, de nem tud a mások életéhez simulni, ki foglalkozásába annyira belemerül, hogy külön életet él, gyűlölt és nevetséges volt. Nem akart ilyen ember lenni, a ki félig szőrszálhasogató, félig bohóc.

Hidvályval ő is becsülte azt a mondást: «Nemeség kötelesség». Sőt, talán fiatalságánál fogva, még jobban megértette korát s épen azért mélyebben érdeklődött a nép s élete járánt. Szerette közelről szemlélni azt s nem riadt vissza némi érintkezéstől, például attól, hogy a szegénysorsú emberekkel a vendéglőben itt-ott koczinton is. Oh

nem; ő szívesen megtette azt, de nem mint a mi szomorú emlékű szökevényünk, a szerencsétlen Bertalan, ki mind mélyebbre sülyedt s aljasodását észre sem vette, ki beszennyezte magát s oda sem nézett neki.

Elemér olyan volt, mint a hermelin, melynek selymes, sima szőrefolt nélkül perget le minden sarat, piszkot. Őt nem gyalázza meg semmi, ellenkezőleg az ő szerető, vonzó lelke, noha rá sem gondolt, az aljasságot elfojtotta, megfékezte. Az ő jelenlétében a durvák kevésbbé durvák lettek, tisztasága és szívének az az áldott, jótékony melege átsugárzott rájuk.

Mindebben nagy segítségére volt az a tulajdonsága, hogy igen szerette a társaságot. Kereste az érintkezést embertársaival, akár vele egy sorban álltak, akár felsőbb vagy alsóbb rangúak voltak. Mindenkiel szívesen közlekedett s mindenkitől szívesen tanult.

Ha ácschal, lakatossal, ha mérnökkel, orvossal, tudóssal, theologussal vagy filozofussal beszélt, mindig tanult. Mint a hangya gyűjt, raktároz mindig. És mert apránként szedegetett, gyűjteményében okosan el tudta különíteni az igazat a hamistól, a gyakorlatit a haszontalantól; alapot szerzett magának tanulmányaihoz, egybevetvén a gyűjtött dolgokat azokkal a szükségletekkel, melyeket vágyai, törekvései hoztak létre.

Szegény kis Gizellának bizony magasra kellett kapaszkodnia, hogy e meredek ormokra jusson!

De nem épen ez értelmi magaslát megközelíthetetlensége verte-e föl benne az ellenmondás szellemét, ezt az oly erősen rezgő asszonyi húrt?

Gizella, ki minden gyarlóságában túlságos nőies volt, odajutott, hogy szeretett egy kitünő férfit és ime, szégyen és fájdalom emészti, hogy nem tud fölemelkedni hozzá!

Így telt el körülbelül három hét. Megjött július 26-ika, szent Anna-napja, melyet nálunk sok helyen némi ünnepélylyel ülnek meg. Hidvárott még az is hozzájárult, hogy Hidvárynénak nevenapja volt.

Elemér néhány nappal továbbra halasztotta elutazását, mert meghítták, hogy erre az alkalomra maradjon ott; de azután nem volt szabad egy napot sem vesztenie, meg kellett kezdenie körútját a vidéken. Hidváry a világiakhoz, a plébános a papokhoz sok levelet bízta rá. E levelek — mi igen lényeges dolog volt — mind föltételezték az Elemér magyarázatát, sokat reméltek az ő rábeszélő buzgalmától, hogy több erélyes és befolyásos embert be fog vonni a tervezett szövetségbe.

Anna napján a szomszédságból összegyűlt valamennyi jóbarát. Elhozatták a környék legjobb cigánybandáját is. Ebédre a földszinten, a kastély egyik legtágasabb és leghűvösebb termében volt

fölterítve, mely a nagy melegekben rendesen társalgóul szolgált.

Az asztal közepén nagy virágkosár pompázott, mely mintha kicsordult volna, mert telidesteli volt virággal s üde zöld gallyak csüngtek le róla.

Az ebéd igen lelkesült hangulatban folyt le és mert az ilyen vigalom hiányos volna az ünnepeltre mondott fölköszöntők nélkül, az is volt bőven, mint máskor. Hanem az örökös ismétlődés ugyanazon körben olyan egyhangúakká tette a fölszólalásokat s évről-évre nehezebb volt valami új tárgyat találni. Most a szokott vendégeken kívül résztvettek a plébános, meg a huga és barátja is. Az egyik törzsvendég, kit már nagyon nyomasztott a sok ismétlés, szintén fölkelt s az a szerencsés ötlete támadt, hogy az ifjú idegenhez szállott, gondolta magába: az majd valami újabb, üdébb eszmékkal áll elő, a mire a régi barátok nem képesek.

Az így fölszólított Cserey Elemér válaszolt. Tűzzel és kedélylyel beszélt és mégis a szerénységnek azzal az árnyalatával, melyet a fiatalokban oly szívesen látunk, kivált, ha idősebb egyének vannak jelen. A mit mondott, mindenből szinte kiérzett, hogy odagondolja: «Miután ön hozzám fordult, válaszolok, pedig vannak az asztalnál, a kik ezt jobban megtennék».

Fölköszöntőjében oly ügyesen szőtte össze a köl-

tői kifejezésekbe burkolt magas eszméket a hirtelen pajzán és alkalomszerű fordulatokkal, az egész oly élénken, kedvesen adta elő, hogy rövid beszédje után hosszas éljenzés harsant föl.

Volt az asztalnál két fiatal leány, kik őt különböző okokból ugyan, de egyenlő érdeklődéssel hallgatták. Mikor Elemér szólásra fölemelkedett, Gizella fülig pirult, szive földobogott attól a szörnyű félelemtől: hátha majd esetlenül beszél, vagy legalább csak olyan közönségesen, mint hasonló körülmények közt annyi más. Ő azt kívánta, azért epedett, hogy szive választottja nagy sikert arasson. Demosthenesről, Ciceróról ábrándozott s ha már azokat fölül nem múlja is, legalább azokkal egy sorban álljon. Mily fájdalom lesz — gondolá — ha alattuk marad, mily kegyetlen, megalázó fájdalom!

Azonban csakhamar fölbátorodott, a jobbról-balról föl-fölhangzó helyeslő morajból kiérezte, hogy nyert ügye van. Erre aztán szive dobogása mind rendesebb lett s tudtán kívül arcza valami oly sugárzó, nemes, szokatlan kifejezést öltött, hogy anyja gondolkozóba esett.

Eszter is növekvő, feszült figyelemmel hallgatta Elemért. Amint a siker mutatkozott, mit ő előtte nem csupán a helyeslő zúgás jelzett, hanem az is, hogy értelme teljesen méltányolni tudta minden

szó értékét -- amint a plébánia vendégének szónoki tehetsége mindjobban kitűnt, Eszter szívében is, mely már csak az engesztelés, a vezeklés eszméjeért dobogott, az ő szegény szívében is éledni kezdett a remény s bátyjára vetett pillantása azt mondta:

— Úgy-e, ez az, a kit keresünk? Nekünk egy fiatal, tevékeny, ékesszóló férfi kell, ki szavának erejével elragadni tud. Nekünk nemcsak olyan férfiak kellenek, kik a szegénynyel a maga egyszerű nyelvén beszélnek, hogy valamely veszedelem kerülésére rávegyék, fölbátorítsák; nekünk olyan férfiak is kellenek, a kik a műveltebb osztálynak odamondják, hogy népünk keblében pusztító féreg rágódik, örli testét-lelkét, a mi kiszámíthatatlan bajok forrása!

A mosolygó vendégektől körülült asztalon átvetett egyszerű tekintet mindezt elmondta, mintha ama hosszas beszélgetések eredménye volt volna, melyeket a két testvér folytatott, mikor munka után estenden a plébánia kertjében üldögélt.

Az Elemér beszédje fölvillanyozta a kis társaságot s az ebéd vége felé a társalgás föllendült, átcsapott az asztalon, mint az már megesik, mikor a pezsgő fölgyöngyözik a fejekbe s előidézi azt a vidám zajongást, mely néha kitör, aztán lecsön-desül, megfékezi az illem. Nem fenyegetett ugyan, hogy kicsap, mint a pezsgő habja, azonban a ház

úrnőjének szelid és finom tekintetére, mely azt látszott mondani: Tudom, hogy nem mentek továbbra, a kifolyt hab azonnal eloszlott.

A cigányok az udvaron várták az ebéd végét s mikor az étterem ajtaja megnyílt, be-behallatszott a zenét megelőző zagyva hangolás. Az egyik hegedűs hangot ad, a másik utána pengeti húrját, a fuvola egy futamot próbál, gyapotos verőjével a czimbalmos is megüti a szerszámát, mely előbb tompán bong, az utolsó hangokat aztán hosszan, fülbemászon zengi. Mindez megszakítva, amint a szolgák hol bezárják, hol kinyitják az ajtót, kéjesen bizseréli, csiklandozza a zenére-tánczra sóvárgó fiatalság talpát.

Végre fölkelnek az asztaltól s a fiatalok futnak a banda felé; az udvár meg tömve már kíváncsi falusiakkal, kastélybeli és gazdasági cselédséggel. Majd Hidváry jelt ad, a banda rázendíti, ő maga pedig, hogy vendégeinek példát mutasson, megforgatta valamelyik kis lányt, kendőjét falusiasan fölemelt kezében lobogtatva.

Mikor így megadta a módját, lihegve leült az asztal mellé, hol a fekete kávéét szolgálták föl, azt gondolta, hogy hja bizony! az ő korában már mégis csak jobb ebéd után nyugodtan pihenni, de azért kedvtelve nézegette a csárdást, mely mind tüzezebb-tüzezebb lett.

Gizella az egyik szomszéd fiatal emberrel tánczolt, két barátnéjának: Závory Ilkának és Marcsinak bátyjával, kik a tél óta teljes fufanggal azon dolgoztak, hogy bátyjukat vele megkedveltessék.

De Gizella, ki eddig a vele kezdett játékot a kaczérok egész kegyességével játszotta, nem a régi volt már.

A két nővérnek szürke s mint a tör oly szűrő, átjáró szeme követte minden mozdulatát s vagy szóval vagy nyugtalan tekintettel megjegyzéseket váltottak felőle.

— Eredeti — mondá az öregebb, míg Gizella bátyjukkal tánczolt, azzal a kis tejfölös, rózsaszín pufókkal, kinek a szemei nem mondtak soha semmit, a szája meg vigyorgott mindig — nézd csak Marcsi, ez a Gizella még így nem viselte magát soha!

— Igen, igen, én is veszek észre valami változást rajta.

— Nem kacérkodik úgy Laczival — folytatta Ilka — pedig emlékszel, a tavaszon a budapesti pikniken milyen kacsingatást, milyen mesterkedést vitt véghez, hogy figyelmét magára vonja!

— Hátha még láttad volna, mielőtt ebédhez öltözött! — folytatta Marcsi. — Milyen szórakozott volt! Katinak kétszer is meg kellett kérdeznie, melyik ruhát, melyik csipkegallért veszi föl. Utoljára is tudod, mit válaszolt?

— Nos?

— Nekem mindegy! — Gizella azt mondja: neki mindegy, mit vesz föl az Anna-bálra!

— Meg kell tudnunk, mi rejlik a dologban — folytatta az idősebb — azt hiszem, a hűséges Kati mondhatna valamit... mit gondolsz?

— Nem fog mondani semmit!

— No mindjárt megpróbálom, megyek, megkérem: varrja be nekem ezt a feslést — mondá a ruhája szélén egy kis szakadást mutatva, aztán egy szögletbe fordult, hogy más ne lássa s hugára nevetve, jót tépett a szakadáson.

— Mit csinálsz, Ilka, de bolond vagy!

— Értesz is te ahhoz, hogy tovább tartson a beszélgetés a hű szolgálóval — mondá s a kacagása is olyan gonosz volt, mint az a hegyes törttekintete!

E két fiatal lány a nők ama fajához tartozott, mely közel jár a viperához, de igen ügyesen tudták játékukat a nyájasság és szeretetreméltóság fátyolával takarni. Sokakat rászedtek már. Legfőbb tehetségük volt kicsalni az emberek titkát, vájkálni, kobozni a lelkek mélyén, amint pedig valami fiókban kotorászni szégyeltek volna. S ha egyszer rájöttek a titokra, menten túl is adtak rajta, híresztelték a dicséretnek, szánakozásnak vagy kegyes érdeklődésnek hangján, már amint az eset kívánta, de mindig a legrútabb árulással.

Eszter nem szerette ezeket a lányokat, hízlelő, mézes-mázos modoruk undort keltett nála s ösztöne súgta, hogy nem szabad bízni bennük.

Gizella eleresztette tánczosa karját s egész kimerülve nagy kínai legyezőjével hajtotta magára a levegőt, amint csak bírta, aztán amily mértékben üdült, a legyezőcsapás is lassúdott. Majd csak egyenletes apró ingása jelezte a mértéket, míg egyszerre megszűnt a lengése és Gizella a zene élvezetébe merült, hallgatta, hallgatta!

Lassan, lassan, mintha ő meg a zene valahogy összeolvadtak volna! Az a bús, fájdalmas, szívig ható «lassú» talán nem is a bandából, hanem az ő lelkéből hangzik, az ő keservét sírja! Minden egyes hangban a saját szenvedését hallja zokogni. Mintha azok a fekete fiúk megsejtették volna, úgy simul a vonójuk lelkének keserű bánatához, mely kitörni vágyott, kitörni úgy, hogy reménytelen gyötrelmét elsikoltsa.

— Szereti ezt a dalt, kisasszony? — kérde Cseréy.

Gizella boszusan fordult hátra; ez a kérdés kegyetlen gúnynak tűnt föl előtte. Mintha a zokogó gyermektől azt kérdeznék: Kicsikém, szeretsz sírni? vagy mintha a beteg gyönyörűségében nyögne! És ezt éppen Elemér mondja — hát nem látta fájdalmát, nem hallotta szívrepesztő jajait?

Úgy megdöbönt, hogy valóban kiszámított

kegyetlenségre gondolt s néhány pillanatra volt szüksége, míg álmából fölocsudott és magához tért.

— Szeretem ezt a dalt — mondá végre. De ezt valahogy olyan ünnepélyesen, olyan méltósággal mondta, hogy meglepte Elemért. — Jó hatással van rám — folytatta Gizella s csinos hangján kísérni kezdte a dallamos ütemet, melyet a cigányok elnyújtottak, mint a fülemüle hangja.

A banda elnyomta a Gizella hangját, de Elemér a közvetlen-közelben jól hallotta. Az az üde, fesztelen dal, mintha valami madár torkából csattogott volna, mely fájdalmát sírja, majd emberi hangon a lélek mélyéből fakadva, tompán folytatja kétségbeesett panaszát!

Igen, kétségbeesett panaszát, mert Gizella abban a meggyőződésben, hogy saját hibájából, szive és elméje tehetségeinek kifejlesztésében tanúsított hanyagsága miatt méltatlanná tette magát arra, a kit szeret, reményét vesztette, hogy őt megnyerhesse. Innét származott kétségbeesése, mely néha lemondásba, olyan üdvös mea culpa-ba ment át.

Máskor meg fekete szemei az elkeseredés nyilait lövelték, a lázadás és csaknem a gyűlölet villámaint szórták az ellen, ki folyton gyötörte szívét, mert nem akarta látni, a mit ő olyégető vágygyal sóvárgott tudatni vele és a mit őszinte, mély szerelmének szemérme talán tudtán kívül ösztönszerűleg rejtegetett.

És ő, a kitűnő férfi, a szárnyaló szellem, ki úgy játszott a tudomány kérdéseivel, mint ő piperéivel, elég bamba, hogy nem lát? Nem, ez lehetetlen s épen azért őrült szerelmével lépést tartott ádáz gyűlölete!

A kitűnő férfi, a szárnyaló szellem csakugyan ime már három hetet töltött e szülemelő, növekvő és áradozó szerelem mellett, mint valami hülye, ki vakon áll és bámul a legvilágosabb dolgok előtt. De hirtelen megnyílt a szeme s Cserey Elemér előtt az igazság sugara fölillant.

Oly kevésbé volt elfogult maga iránt, hogy már a következő pillanatban azt hitte: hogy rosszul látott — lidérczfény volt, semmi egyéb, ne is törődjünk többet vele! — De az igazság sugara egész nap vissza-visszaszállt, ott játszadozott, villogott minden gondolatán olyan tisztán, hogy csaknem lehetetlen volt a kétség.

A rejtett fájdalmat eldaloló hang mély zengése meg-megcsendült füleiben s minduntalan hallotta a csárdás dallamos ütemeit, hol a madárénekek, hol az emberi panasznak azzal a váltakozásával, mely a Gizella hangjában szólt.

Falun sokáig tart a mulatság, rendesen délben kezdődik s késő éjjel ér véget. Elemér tehát mindezek fölött tépelődhetett s a nap végén, mely életének egyik szakát zárta be, úgy tetszett neki, hogy az a nap rövid volt nagyon!

Az bizonyos, hogy a társadalmi kérdések vesztettek valamit érdekességükből, buzgalma mintha egyszerre meglankadt volna s az őt foglalkoztató ügyeket nem látta többé olyan fontosaknak. És aztán az akadályok mint óriás hegyek meredeztek előtte.

Ah, ha Nyárfay beláthatott volna a lelkébe, hogy dörzsölte volna kezeit!

Szobájába érve lefeküdt, elfujta a gyertyát, aludni akart, a mi nagyon természetes és annál szükségesebb volt, mert másnap hajnalban el kellett utaznia.

De nem jött álom, szemeire. Az egész napi zaj, vagy a kissé erős téa teszi? Az, az, bizonyosan a téa az oka, mi is lehetne más?

XI. FEJEZET.

AZ ELSŐ KISÉRLETEK.

Elemér mielőtt körútjára indult, fölkereste nagynénjét, kit Angliából visszatértekor oly rögtön elhagyott.

— Eredj, fiam — mondá akkor nénje, a hidvári levél elolvasása után látván, hogy fontos ügyről van szó. — Eredj, fiam, aztán jer, beszéld el nekem.

Most tehát részletesen elbeszélte mind, mi az

utóbbi három hét alatt történt, megmutatta a rábízott leveleket s a címzettek között többek felől fölvilágosítást kért tőle.

Szécsyné elolvasta a címzéseket s az egyiknél megállapodott:

— Hallod-e, fiam, ez épen kapóra jött. Ez a levél Szalatnaynak szól Somogyba. Tudod — és hangja ellágyult — tudod, hogy szegény haldokló édes anyád mire kért engem...

— Tudom — szólt Elemér s gyöngéden kezét csókolt neki — de hagyjuk azt, nem vagyok olyan hangulatban.

— Pedig lásd, pompás alkalom volna, van ott egy kedves kis leány... Ne szalaszd el az eshetőséget, hátha neked való feleségre akadsz...

— És ki az a kis leány? — kérde Elemér kissé közönyösen, bár eléggé iparkodott érdeklődést mutatni.

— Szalatnaynak az unokahuga, egy árva lány, kit a rokonság szeretne férjhez adni, sok jót mondanak róla...

Erre számtalan magasztaló vonást hozott föl s beszédközben fölkel, úgy szíven feküdt, hogy nővére kívánságát teljesítse s Elemérjét házasnak lássa.

— Majd meglátom — mondá s megint nagy-nénje kezére illeszté ajkait, mind e gyöngédséggel némi zavart leplezve, midőn csókkal zárta

le száját, mely már-már szóra nyílt; pedig még okosabb volt hallgatnia, sőt látogatását is meg-
rövidítette; mert hozzá volt szokva, hogy előtte
föltárja szívét s az a titok már fúrta az oldalát.

Pedig mit mondhatott volna neki? Hogy szereti
Gizellát? Eh! hisz tegnap ilyenkor még nem is
gondolt rá! Hogy Gizella szerelmes öbelé. De hát
tulajdonképen igaz-e ez? Neki talán csak elda-
lolta, de másnak szólt az a panasz!

Hanem azért merengett, borongott s roppant
neheze ére a társadalmi kérdésekkel bibelődni!

Hát még ha arra gondolt, hogy a hidvári kis
csoport öbelé vetette minden bizalmát! Oly súlyos-
nak érezte ezt a bizalmat, azt hitte, leroskad alatta s
aggódva tanakodott, hogy vergődjék ki ebből a
helyzetéből!

Ezelatt a hidvári hölgyek munkához láttak. Köz-
vetett előkészítő munka volt . . . Hatás a nőkre.

Hidvártól félóránnyira feküdt a gyártelep, ott
kerestek helyiséget, hová vasárnaponként a mun-
kásnőket összegyűjtsék egy kis játékra, éneke,
némi oktatásra és — ozsonnára, mi a végső és
talán legfőbb vonzóerőt gyakorolja.

Az ozsonna fehér kenyérből és gyümölcsből
telt ki. A hét bizonyos napjain azonban volt össze-
jövetel az esti órákban is, a gyári munka után.

Főszerepet játszott ilyenkor a főzés, varrás és vasalás tanítása, miben a hölgyeknek volt két igen ügyes segédjük: Brigitta és Kati.

Brigitta lopva néhány könnycseppet ejtett, mikor megtudta, mi ennek a munkának a célja, mert tüstént átlátta, kiérezte, hogy az egésznek mozgatója: Eszter és az ő szomorú multja. Eszébe jutottak a boldog idők, mikor a főlügyelőné hivatalát töltötte be s szemmel tartotta annak a szerelemnek történetét, a becsületes szolgáló őszinte hűségével s teljes rokonszenvével a léleknek, mely hasonló boldogság után eped. Aztán eszébe jutott az a sok bánat, kínzó gyötrelem, mely rá következett, eszébe a végső csapás, meg a mély gyász, mely Eszter szívére borult. S talán nem is sejtítve, hogy mindannak, a mi most történik, egyenesen a jóvátevés, a vezeklés szándéka a rugója — csak azt érezte, hogy Eszternek része van benne s egész szívvel hozzálátott.

Brigitta hivatásánál fogva szakácsné lévén, természetesen a főzés-tanításnak élén kellett állnia. Kati, kinek fő kötelessége az volt, hogy úrnőjének öltözékeit gondozza és rendben tartsa, tanítani fogja a varrást, foltozást, vasalást. De a mily könnyen vette és a mily jó szívvel látott a dologhoz Brigitta, ép oly nehezen lehetett boldogulni Kattal.

Mit neki azok a szegény leányok? mit vesződjék

ő ezekkel az emberekkel?! Feledve, hogy pántlikába font, leeresztett haját viselt s parasztviganót hordott, csak azt látta, hogy évek folytán kastélybeli kisasszonynya alakult s egy fokkal magasabban érezte magát, mint azok a munkás nők, leányok.

Természetesen, ezt a gondolatot nem fejezte ki, de sejteni lehetett, mikor hébe-hóba a vállát vonogatta, s azokról a nőkről ajk-pittyesztve, kissé fitymálva beszélgetett. Pedig Kati egyszerű hidvári parasztleány volt!

Azonban Katinak is meg volt a maga regénye. Anyjához egykor átment a szomszédasszonyuk s előadta, hogy valami rokona, ki a hegyeken túl fekvő faluban lakik, becsületes, jó módban élő, mintegy harminczöt éves mészáros, házasodni akar s ő Katit említette neki.

— Hát neked tetszik-e? — kérde Hidváryné, mikor Kati először közölte vele a dolgot.

— Még nem láttam, de kommandálják, hát csak hozzámegek.

És valóban, erre a közvetítő által történt, vérbeli hercegekhez és a múlt századhoz méltó megkérésre igent mondott.

A mészáros, egy valóságos Herkules, hogy az arcza majd kicsattant, megtetszett neki s a kastélyban hozzáfogtak a kelengye összeállításához.

— Kati — szólította meg egyik nap Gizella,

miközben a ruháját adogatta reá — menyásshonny öltözetet mama akarja ajándékozni, most fognak Budapestről szövetmintákat hozatni; mondd csak, milyen szín . . .

S mielőtt mondatát befejezte volna, Kati élénken közbevágott:

— Galambszín, ha megengedni kegyeskedik.

Gizella megzavarva e gyors elhatározás által, kezeivel félretolta a ruhát, melyet Kati reá akart adni, Kati erre egy perczig úgy maradt, az úrnője szoknyájába mintegy berámázott arccsal, Gizella pedig előbb reábámult, aztán szörnyű hahótára fakadt.

— Nagyon szeretem azt a színt — tette hozzá Kati elpirulva.

Nyilván a galambszín ruha gondolata már rég motoszkált a fejében s csak nyilvánulni vágyott; örvendő, hogy a hozzá intézett kérdés végre utat nyit neki, álmodott galambját gyorsan ki is röpítette.

Azt remélte tán, hogy ez megadja Herkulesnének, a mi kelleméből hiányzott? Vagy azt remélte, hogy édesebb lesz a turbékolás, ha ilyen tollazat földi? Ki tudná megmondani! Ki lehet-e fűr-készni azokat az örvényeket, melyeket, ha hozzá-fognak, az asszony szive és képzelete együtt vájnak?

Mikor aztán a ruhát megvették, kiszabták, meg-varrták, fölpróbálták s kegyelettel a szekrénybe

akasztották, hogy a nagy napot várja — kitört a vihar.

Kati egyszer csak könyben úszva jön haza az anyjától. Egészen elfuladva, csak jelekkel, szaggatott szavakkal felelgetett a Gizella és anyja kérdéseire.

Vége, mindennek vége, a mészáros nem akar . . . Mert hogy kevés a pénzem . . . Azt hitte gazdagabb vagyok! Gazdagabb, gondolá. Azt akarja, hogy gazdagabb legyek!

A szegény leány tömve érezte magát azzal a gazdagsággal, melylyel szive volt tele! Ezt mind neki adta volna, hozzá még a százalékokat, a szerető szívnek apró pénzét, melyet szerelmének, odaadásának, szorgalmának, mindennapi áldozatainak tőkéje csak úgy öntött volna.

Nem elég gazdag! gondolá. Hát mi kell neki több, mint egy asszony, a ki vele dolgozik, hogy neki az életet édessé tegye! Még pedig a sírig, mert az ilyen szerelmet csak a sír oltja ki!

A szerelemnek és boldogságnak ez ábrándjából csak egyetlen látható, kézzelfogható emlék maradt — a galambszínruha! Még a gúnyolódó Gizellát is, mikor a szekrényeket átvizsgálták s a galambszín ruhára akadt, megilletődés fogta el. Szánalomra és tiszteletre gerjedt ez igaz fájdalom iránt s valami semmiségért elküldte Katit, csupán

hogy eltávolítsa s a gyötrelmes emlékeitől megkímélje.

És Kati ment, kissé lesütve a fejét, hogy elrejtse ... Ugyan mit? lehűtött hiúságát vagy sebzett szívét? Bizonyára ezt is, azt is, de még inkább ezek fájdalmát, rendes eredményét, azt a kis keserűséget.

Katinak némi fáradtságába került leküzdeni azt a boszúságot, melyet neki a munkásnők egylete szerzett; de mikor aztán benne volt s látta maga is, hogy az mily áldás, meghatva talán attól a hálától is, mit iránta egyik-másik szerencsétlen tanusított — élvezte azt a gyönyört, hogy ő használ, hogy másokon segít!

Ő, a szegény, a kinek semmije, ime most nagylelkűséget gyakorol! Fölhasználja ügyességét s ezzel másokat boldogít.

Míg Gizellát öltöztette, szüntelen arról beszélt, mi történt a munkásnők összejövetelén: egy este pedig, mikor épen a Gizella hosszú fekete haját fésülgette, oly édesdeden, oly látható elégtelenséggel beszélt, hogy Gizellának föltűnt.

— Hát igazán, most már örömed telik benne? Pedig én jól láttam, hogy csupán azért csináltad, mert mama akarja. Magyarázd meg a dolgot.

— Ha kisasszonyom tudni akarja, hát igazán csak azért fogtam hozzá, hogy a Nagyságának kedvét töltssem; de mióta benne vagyok, mióta

látom azt a nyomorúságot, látom azt a sok... (s a hangja elérzékenyült) én, a ki oly szerencsétlennek tartottam magam . . . Itt aztán sírva fakadt, szemeiből csak úgy pergett a könny.

— Nos? — kérde Gizella.

— Hát mikor a magaménál nagyobb nyomorúságot látok, elfeledtettem velem, a mit én szenvedek. Azok ott oly szegények, oly nyomorultak s némelyik éppen a nyomor miatt oly tudatlan . . . Az ember megszánja őket s aztán . . . nem ér rá magára gondolni.

Gondolt biz ő még, látszott a megindulásán is, de a mások közléről szemlélt nyomora egy csöpp megnyugvást vegyített a keserűségbe.

Mikor az esteli hajrendezés kész volt, Gizella fölkel, elbocsátotta Katit, s esti imájához térdre borulva, elismételgette ezeket a szavakat: «Az ember megszánja őket s aztán . . . nem ér rá magára gondolni». Egy párszor fölzokogott, egy-két csöpp könnye kicsordult — ennyi volt az egész.

De a Teremtő és teremtménye között történt valami. Olyan néma beszélgetés, melynél a lélek megnyílik, kitárul, szabad bejutást enged annak, mit számára az ég már régen tartogat s mi odafönt csak idejét várja.

Másnap a villásreggelinél Gizella azt mondta anyjának:

— Úgy-e, elmegy ma este a munkásnőkhöz?

— El bizony; tudod, hogy nem maradhatok el, kivált így kezdetben ütni kell a vasat, anélkül nem megy.

— Nem segíthetnék valamit én is?

Hidváryné ránézett a leányára. Épen elvégezték a reggelit, Gizella anyja előtt állva, egy hervadt rózsát forgatott ujjai közt, majd arczocskáját beletemetve, hosszan szította illatát, hogy tegyen valamit.

Anyja látván ezt a zavart, szintén dolgot keresett magának, fogta a teás kannát, még egy csészével öntött s a czukortartó után nyúlva, közönyös arczczal mondá:

— Hogyne! Segíthetsz, nagyon jó lesz.

Látta jól, hogy gyermeke egy idő óta szenved, különösen az nap óta, mikor kivette belőle szive titkát s anyai vállait könnypatak öntözté. De azután mindig került e tárgynak érintését, félve, hogy csak tágítja majd abban a szegény szívben azt a tért, melyet a szerelem ásott benne s mely csak fájdalmas ür volt.

— Talán — mondá Gizella a rózsát szorongatva s erősen szagolgatva — talán énekelhetnék nekik valamit? ... Mit gondolsz, mulattatni fogja őket?

És csak szította az illatot, észre sem véve, hogy rózsalevél-eső hullt a ruhájára s az ő csinos kis hajlott orra alatt szirmai nélkül a rózsának csak puszta szára van.

— Oh, bizonyosan mulattatni fogja azokat a szegény leányokat — mondá Hidváryné — mutasd csak a zene-füzeteidet . . . Olyasmi kellene, a mi víg, nekik tetszik és a mit megértének.

S Gizella futott a zongorához.

Mikor megjött az ideje, elmentek a munkásnők helyiségébe. A vasárnapi összejövetel egy kis választási oktatással kezdődött, melyet a plébános tartott. Nagyon röviden, csaknem tréfásan, a végén aztán némi jótanácsot adott, egy kis semmiséget . . . kérdés alakban intézve a szivekhez, melyek meg akarták hallgatni.

És mintha mind egyhangúlag azt felelték volna, hogy átértették a jótanácsot s készek követni is — legalább az arczuk azt mondotta.

Most Eszter kezdte a játékokat rendezni. Egy darabig szembekötősdí járta, azután körben forogva énekeltek, végül az ozsonnára került a sor. Szilvaérés volt, mindenik kapott egy marékka s egy kis kenyeret mellé. Míg azt majszolták, Gizella elővette darabjait, Eszter meg egy gitárt. Nem volt nagyon járatos ezen a hangszeren, de mit csináljon, ha nincs más? Néhány árva fogással kísérté az éneket és mert Gizella aznap elemébe volt, egészen pompásan ment a dolog.

Látni kellett volna a szegény munkásnők örömet, tapsait, «hogya volt»-jait! Gizella a győ-

nyörúségtől kipirulva, elő is adta egész kis műsorát.

De Eszter savanyú arczczal pengette szegényes kíséretét s mikor az országúton hármacskán hazafelé ballagtak, nagyot sóhajtvá szólt:

— Most meg már zongora kellene!

— Igazán — kiáltott Gizella, ki az éneklés hevében nem is vette észre, hogy a zenekar bizony soványka volt. — Igazán, de mibe kerül egy zongora? Nagyon drága az?

— Lehetne bérelni is — veté közbe Eszter.

— És mennyiért?

Hidváryné meg Eszter számígtatták, mi volna körülbelül a havi bér s mennyi volna a szállítás költsége.

— Hisz akkor én bérelek — mondá Gizella.

Anyja megjegyzésére, hogy a fiatal leány kis erszénye azt nem bírja meg:

— Jó — felelt — akkor eladok néhány ruhát, hisz annyi van! — S kezdte elsorolni. — Tudod, mama, például a kék ruhát jól megfizetnék. Kati fölmehetne velük Budapestre eladni, nem igaz?

Hidváryné és Eszter összenéztek. Az a kék ruha az ő büszkesége, hódító ruhája volt, mely legszebben kiadta természetét, s habár nem is szorította, mégis legjobban föltüntette karcsúságát. Szinte hihetetlennek látszott, hogy Gizella föláldozza a kék ruhát!

— Lássuk, mama, segíts számítani.

Számítottak, alkudoztak, aztán összeadták s az eredményből kitelt egy zongora havi bérlete.

Gizella nem hiányzott többé egy összejövetelről sem, találékony lett, új játékokat szervezett, fölhasználva a füzértáncz jeleneteit, melyekre emlékezett, melyeket kissé módosított; az is olyasmi volt, a mivel jól eltelt egy félóra, meg másik is, míg haza kellett menni.

Ki tudja, mennyi veszély s kísértés ejtette volna meg azokat a szegény leányokat a védfalakon kívül . . . Ki tudja, hány lélek maradt becsületes és tiszta . . . S köszönhette azt a Hidváry Gizella által kitalált játékoknak, az ő énekének, zongorájának s a szerény ozsonnáinak, mit anyja adott!

A varrás és vasalás oktatására hétköznapi került a sor és ez a Kati különös föladata volt. Több dolgot adott a konyha. Itt meg így jártak el:

Néhány munkásnő összebeszélt, hogy bizonyos napokon hoz egyet-mást, a miből a vacsorát ki lehet állítani. Hús ritkán került, hanem savanyított káposzta, paszuly, burgonya, tengeri, liszt, meg a mi a szegények konyháján megfordulni szokott. A paprikát csak nagyon módjával, a többi fűszert, borsot épen nem használtak, mert szomjúságot okoz! Ezt az alapelvet némi küzdelembe került érvényesíteni.

De aztán milyen diadal volt, mikor eljöttek Eszternek elújságotlani, hogy ez a legény, az a munkás azt mondta, hogy sohasem evett olyan jóízűt, mint a mióta huga vagy leánya Brigitta asszonynál főzni tanult!

Megmutatták nekik azt is, mikép kell az asztalt illendően fölteríteni, hogy a családias ebédet meghonosítsák; ez a szokás nincs meg a munkásnál, mert nem ismeri, pedig nagyon alkalmas arra, hogy otthon tartsa.

Mikor a vacsora kész lett, a munkásnők asztalhoz ültek; micsoda vigalom volt az! A vacsora napjai Eszternek és Gizellának valóságos ünnepek voltak.

Néha azonban, főleg a vasárnapi játékoknál, féltő volt, hogy a jókedv túlcsap a határon. Ilyenkor Eszter rájuk szólt, szigorú arcot vágott, a nevetős Gizella pedig valamelyik szögletbe bújt, hogy jobban kaczaghasson, míg anyja maga mellé véve a csapatból a legokosabbakat, azokkal rendet csinált.

Ünnepélyes és megható volt a «fölvatás» napja.

Mikor az egyesületbe több új tag lépett be, mindenkinek adtak egy fölvató imádságot a szent Szűzhöz, melyben az ég áldását esdették le magukra, munkájukra, családjukra, az egész munkás népre s a fiatal leány megfogadta, hogy egész

életén át igyekezni fog az ő munkás környezetében a vallásos hitet és szellemet föntartani.

A ki látta azokat a fiatal leányokat, mikor térdre hullva, e szép és szent szavakat elrebegették — szinte látta, mily hatalmas gát emelkedik a szocializmus rohama ellen, e romboló áradat ellen, mely közeleg, közeleg és az emberek engedik nőni, tornyosodni, vagy mert nem hisznek benne, vagy mert azt hiszik, hogy útját állni tehetetlenek. Pedig mennyi jót lehetne tenni, ha arra a befolyásra gondolnának, melyet a nő, az anya, leány, feleség és nővér e szegény népre gyakorol. Mennyi jót lehetne tenni, ha azoknak a még meg nem romlott fiatal leányoknak megadnák az erkölcsi támaszt, mit a vallás nyújt.

Gizella, míg azzal törekedett fájdalmát elringatni, hogy egész szívével a mások nyomorába mélyedt, Eszternek apró bizalmas közléseket tett, melyek olykor-olykor szakadozva törtek föl szívéből, mint a zokogás, melyet hiába igyekszünk elfojtani.

Most egy szó, majd egy kézlegyintés, egy semiség, de mindez hangosan kiáltotta, hogy szegény meggyilkolt szívében elhalt a remény, megölte az a benső meggyőződés, hogy könnyelműsége, léhasága közte és boldogsága közt mély örvényt ásott!

Eszter meghallgatta, vigasztalta is, amint tudta, s főleg arra törekedett, hogy szórakoztassa a sze-

gény gyermekeket. Az már sikerült neki, hogy az olvasás iránt érdeklődést keltsen benne. Gizella most már tanulni akart. Eszter ajánlkozott, hogy átismétli vele történelmi könyveit és füzetait, melyeket budapesti tanára akárhányszor szeretett volna össze-vissza tépni abban a szörnyű boszuságban, melyet neki a Gizella közönye, merev és vigyorgó ellenszegülése okozott.

És most belemélyedt a tanulmányokba. Sőt Eszter örömmel tapasztalta, hogy barátnőjében több a képesség, mint hitte s boldogan közölte az anyjával, hogy Gizella hévvel fogott hozzá és elég állhatatos.

Olyasmi volt ez, mint a mi néha a siketekkel megeseik, mikor a halló-cső bedugulása után valami hirtelen csattanás támad.

Gizella az eszes, virgoncz gyermek, oly keményfejú volt, hogy tanár és szülők egész gyászba borultak miatta. Sóhajtozva mondogatták, hogy értelmi műveltség tekintetében Gizella egész életére a közönségesen alul marad. Szüleinek nagy fájdalom volt ez.

És ime a megmagyarázhatatlan csattanás! Honét származott az agyban ez a csodálatos kiderülés?

A szívből, a lángra, szenvedélyre gyúlt szívből, mely széttépte mind azt a leplet, mit a könnyelmű-

ség kedvére font, szőtt, hogy elburkolja az erőki-
fejtést igénylő komoly dolgokat.

Szegény Gizella két kézzel szaggatta, tépte, lázas
nyugtalanossággal törte az akadályokat, hogy eljus-
son oda, a hol legalább kissé közelebb érezheti
maga ahhoz, a kit... elnyerni sohasem lesz méltó...

(Folytatása a VI. kötetben.)

A Szent-István-Társulat

népies kiadványai.

(Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.)

A Szent-István-Társulat apró népies kiadványai, ezek a nálunk megbocsáthatatlan könnyelműséggel, lelketlen léhasággal folytatott ponyvairodalom ellensúlyozására szánt néhány lapnyi füzetkék, versek, elbeszélések, beszélgetések, életrajzok — mind vallásos, erkölcsi, közhasznú és ismeretterjesztő irányzattal — elérték már a 157. számot. Valóban apostoli munkát végez, aki a Szent-István-Társulatnak e pár fillérbe kerülő, egészen a magyar katolikus nép felfogásához szabott, az ő igényeinek megfelelő, még jó képek és csinos kiállítás dolgában sem hátramaradó népiratkáit terjeszti és meghonosítja. E füzetkék némelyike valóságos jótéteményszámba megy. Ilyen a 128. számú («Páduai szent Antal és a szegények kenyere») harminczegy oldalra terjedő s csinos kiállítása daczára is csak 8 fillérbe kerülő füzetke, amely most érte meg tizennegyedik kiadását s több mint kétszázezer példányban forog közkézen. Nagy eredmény a mai sivár, önző korban, mert hiszen ez a füzet jótékonyagra tanít, pénzügyűjtésre utal, melyen kenyeret vásárolnak a szegények számára. Lépten-nyomon értesülünk szent Antal kenyerének gyarapodásáról, amiben ez ügyesen írott műnek nem kis érdeme van. Különösen értékesek a szocializmusról szóló füzetek. Ilyenek: 126. sz. A szocialista. Ára 6 fillér. — 134. sz. A népbolondítók, vagy: Ne vigy minket a kisértetbe. Ára 8 fillér. — 141. sz. Új veszedelmünk. Ára 6 fillér. — 142. sz. A mezőhelyi nagy ribillió, vagy:

Legyünk-e czuczilisták? Ára 16 fillér. — 152. sz. Balga János szomorú nótája, vagy: Ne higgy a lázítóknak! Ára 10 fillér. Az iszákosság rút szokásáról szólnak a következő füzetek: 3. sz. Egy porció pálinka, vagy: Tóth Bálint uram hogyan utálta meg a pálinkát. Ára 6 fillér. — 112. sz. Cseppekből áll a tenger, vagy: Mire visz a korcsmázás. Ára 6 fillér. — 138. sz. A korcsmahősök, vagy: Az apja, meg a fia. Ára 6 fillér. — 148. sz. Filokszer a magyar nép élet-szólójében. Ára 6 fillér. — 153. sz. Az ördög kelepczéje. Ára 6 fillér.

Nagy szüksége van a népnek a közegészségi ismeretekre. Ezekből a legszükségesebbet, legegyszerűsítettet «A jó egészség könyve» című 50. számú népiratka szolgáltatja. A Szent-István-Társulat továbbá kiváló súlyt fektet az egyes gazdasági ágakra, a szocializmus ellenszerének tartva, ha a földműves-népet jövedelmes mellékfoglalkozások űzésére buzdítja és oktatja. Ilyen füzet például a 143. számú, mely a selyemhernyótenyésztésről szól s a 155. számú, mely méhészkedésre oktat. Az előbbi ára 20 fillér, az utóbbié 32 fillér.

Igen érdekesek és tanulságosak az életrajzokat tartalmazó füzetek, mint: 74. XIII. Leó pápa élete. Ára 10 fillér. — 145. Erzsébet, magyarok királynéja. Ára 16 fillér. — 149. Pádulai szent Antal élete. Ára 16 fillér.

Ujból megjegyezzük, hogy a legtöbb népiratka legalább egy, némelyik több képpel is van illusztrálva.

Részletes jegyzékkel kívánatra szívesen szolgálunk.

SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig nyolcz kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I. II. III. IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta *Vincze Alajos.*

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. Irta *Bodnár Gáspár.*

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. Irta *Kincs István.*

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

Mindeme könyvek megrendelhetők a

Szent-István-Társulat könyvkiadóhivatalában

(Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28b. sz.)

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bér-
mentve szolgálunk.

A Szent-István-Társulat kiadványai.

Fabiola, vagy a katakombák egyháza. Irta <i>Wiseman Miklós</i> . Angol eredeti után fordította <i>Haudek Ágoston</i> . Steinle Ede lovag által rajzolt képekkel. 4-rét kiadás. Fűzve kor. 4.80, kötve ...	Kor. 7.—
Ugyanaz, egyszerűbb kiadásban, nyolczadrét alak. Fűzve kor. 2.40, kötve ...	2.60
A megszábadított Jeruzsálem. Irta <i>Torquato T.</i> Olaszból fordította <i>Jánosi Gusztáv</i> . Két kötet. Díszes vászonkötésben vörösmetszéssel kor. 6.80, aranymetszéssel ...	7.60
Történelmi hazugságok. A történelem terén előforduló mindennapi ferdtések czáfolata. Német eredeti után fordította <i>Haller József</i> . Magyarországi részt írt hozzá <i>dr. Karácsonyi János</i> . Fűzve ...	3.—
Mindszentí Gedeon legújabb költeményei. Fűzve kor. 60.—, kötve ...	1.—
A Csendes-Oczeánon. Utazási élmények. Irta <i>May Károly</i> . Német eredeti után ford. <i>Szekrényi Lajos</i> . Kötve ...	6.—
A keresztény nő. Képekkel. Irta <i>Ruschek Antal</i> . Díszes vászonkötésben ...	3.—
Márta naplója. A női ifjúságnak ajánlja a Szent-István-Társulat. Kötve ...	2.40
Az édes mostoha. Elbeszélés serdülő leányok számára. Irta <i>G. Büttner Julia</i> . Kötve ...	2.—
Testvérek vagyunk. Elbeszélés serdülő leányok számára. Irta <i>B. Büttner Lina</i> . Kötve ...	2.—
Juliánka. Elbeszélés serdülő leányok számára. Irta <i>B. Büttner Lina</i> . Kötve ...	1.60
Magyar drámai mesék a magyar ifjúság számára. Irta <i>Pintér Kálmán</i> . Angol félvászonköt. ...	2.—
Szent Imre herceg élete. Élet- és jellemrajz. Irta <i>dr. Karácson Imre</i> . Kötve ...	1.20

